

శ్రీరామ సహాయమ్.

శ్రీమదాంధ్రాధ్యాత్మరామాయణము

(పద్య కావ్యము)

అ యో ధ్యా కా ం డ ము

—
—

బ్రహ్మ శ్రీ

వేలమూరి జానకీరామ ప్రణీతము.

—

ప్రథమ ముద్రణము.

1000 ప్రతులు.

బెజవాడ :

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాలయందు

క. కోదండరామయ్యగారిచే

ముద్రింపబడియె.

1929

కాపీరైటు రిజిస్టర్డు]

[వెల రు 1-8-0

CHECKED-78
శ్రీ

శ్రీమదాంధ్రాధ్యాత్మరామాయణము

(పద్య కావ్యము)

NOT TO BE ISSUED

అ యో ధ్యా కాం డ ము

CHECKED - 1963

బ్రహ్మ శ్రీ

వేలమూరి జానకీరామ ప్రణీతము.

ప్రథమముద్రణము.

1000 ప్రతులు.

బేజవాడ :

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాలయందు

క. కోదండరామయ్యగారిచే

ముద్రింపబడియె.

1929

[వెల రు 1-4-0]

విజ్ఞప్తి

భాషాభిమానులారా !

బాలకాండము నెట్టులో శ్రీయుత బూరగడ్డ కోటిశ్వరరావు గారు అయినాబత్తిని శేషపున్నయ్యగారి వాక్సహాయమున నిరాటంకముగ ముద్రింపఁ జేయగలిగితిని.

అయోధ్యాకాండము దోణాచలముతాలూకా వెలుదుర్తి గ్రామనివాసులు శ్రీయుత బి. రామిరెడ్డిగారు, అనుముల జానకి రామయ్య శ్రేష్ఠిగారు, గిడ్డయ్య శ్రేష్ఠిగారు మున్నగు వదాన్యులసహాయమున ముద్రిణయైనదని తెలుపుటకెంతయు గృతజ్ఞుడను.

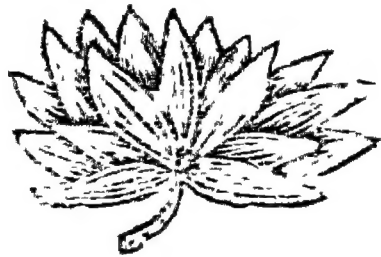
ముద్రాణార్థ పర్యటనమున దారిబత్తెమునకైన లేనిసమయమున నీ వెలుదుర్తి గ్రామమున మార్గవ్రాయమునకైన లభ్యముకాదాయని ధూమశకటముడ్చి వెలుదుర్తికినేగి శ్రీయుత రామిరెడ్డిగారిని దర్శింప ప్రప్రథమమున చందామార్గములన్నియు నేర్పరచి రాజపోషకుల మగుదుమని యుత్సాహంబున నంగీకరించుటయు, నావెనుక నీ యయోధ్యకాండమునకెల్ల సహాయకులుగ నుండుటయు, గేవల ప్రశంసాపాత్రులని నామనఃపూర్వకముగ నభినందించుచున్నాడను. పత్తి కొండ తాలూకా మద్దికెర రక్షకశాలాధ్యక్షులగు శ్రీయుత వాడ్రేవు వెంకటరావుగార లీ రామాయణ ముద్రాణార్థము వాక్సహాయమొనర్చి కొంతద్రవ్యము సంపాదించి నాకొనఁగుటకెంతయు సంతసము, ఈ గ్రామముననే శ్రీయుత నేటిపుడాళ్లరు వెంకోబరావుగారు భజనసంఘ నాయకుఁడగు రంగప్పగారు శ్రీరామకార్యమునకు తోడుపడుట కెంతయు సంతసము.

“ప్రమాదో ధీమతామపి” యను విధమున నీగ్రంథమున
 నచ్చటచ్చట లేఖకప్రమాదాది దోషముల నాచెంతకు రాకుండ
 తమకార్యముగనెంచి సవరించి యాదరించి ముద్రింపించిన శ్రీయుత
 క. కోదండరామయ్యగారి కనేక వందనములని తెలుపుటకెంతయో
 బ్రహ్మానందముగ నున్నది. ఇక నరణ్యకాండ మేసత్పురుషుల సహ
 యమున నెరి వేరివలసి యున్నదో మాబ్రహ్మేశ్వరునకే గోచరము.

ఇట్లు

బుధజనవిధేయుఁడు,

జా న కి రా మ శా స్త్రి

అ రణ్య రో ద న ము

బాలకాండ మొట్టెట్టులో ముద్రింపఁ బడెగదా యని మనంబున నొక్కింత యుద్విహారుచు నయోధ్యాకాండమును ముద్రిణాశాల కీచ్చుటాయె. మాపర్యటనము మానవాశ్రయంబునకు దూరమై కేవలము భగవంతునిపై యాధార పడియున్నది. ప్రాపంచికులలో నవ నాగరికు లందరు రామాయణమున్న నొక్కపెట్టున 'రామాయణ మా' యని నిరసించుటయకాక యిదివరకున్న వే కదా యని సాక్షేపముగ నొక్కి వక్కాణింతురు. ఈమాటలకొక చిన్న నవ్వువచ్చును. 'గ్రహచారము చాలక యీరామాయణము నేల వ్రాసితమా' యని పించు. కాని చేసినపని చేయుట ప్రపంచమున నిత్యము. సూర్యోదయము మొదలు బాహ్యకృత్యములాది సాయంత్రము కాంతాసంగమంబుదనుక నిత్యము జరుగునవియా, కావా? ఆసంగతు లీ నవనాగరిక మహామహులు తెలిసికొనజాలక 'రామాయణమా?' అని చప్పరింతురు. పైకృత్యములు వేరువేరుగ బ్రతినిత్యము మార్చుకొన్నచో నీ రామాయణము సభః పాత మొనరించి యేరంకుపురాణములనో రామాయణముగ బారాయణము చేయవచ్చును. వారి వారి యిష్టార్థముల దీర్చుకొనవచ్చును. సామాన్యమానవుని కథానాయకునిగ గైకొని వర్ణజాలము మనస్వతంత్రములో నున్నదని గ్రామ్యాంతర్గత భాష గైకొని బండబూతుల గొన్నిటి గూర్చి ముద్రాశాలలు దండిగ నున్నవని యంత్రసహాయమున కాగితములకు లెక్క లేదని. సూతనమార్గము గనిపెట్టితిమని నవలలని రచించు మహాపురుషుల జీవితము లటుంచుడు. ఆనవలల బారా యణ మొనర్చు సత్వరక్షు లెంతటి యాస్తికులో తెలియరాకున్నది. నవీనమార్గముల గనిపెట్టి యుద్ధరించు చున్నారమని పత్రికాముఖమున బ్రకటించుట స్వగౌరవార్థమో, లోకోపకారార్థమో, లోకాపకారార్థమో తెలియరాకున్నది. ఈనవలా మహాగ్రంథములు జనులకెంత యుపయోగకరములగునో గోచరించుట లేదు.

కాని రెండువిషయములు మాత్రము స్ఫుటముగ జదువరుల కెల్లరకు బట్టు పడగలవు. అవి యేవన స్త్రీపురుషులకు సహజముగ జారత్వము నేర్పుటకు మూలమై సంఘమూలమును బెరుకుటకు మార్గ దర్శనము లగు చున్నవని సామాన్య లోకజ్ఞానముగల మహానీయుల కెల్లరకు నవగతమేయని నాతలంపు. రెండవది చోరత్వము, హత్య - చేయుటకు వెనుదీయక యీకార్యముల జేయుట సహజమని తలంచి అందరు తదీయ మార్గాలోచనలయందే కాలము బుచ్చుచు వీలైనప్పుడు తదాచరణకు గడంగుచు నీగ్రంథములలో బఠించిన యంశముల దలచుకొని తద్ద్యుక్తుల నాచరించిన మనము విజయము నంద గలమని యాచరింపక యూరకుందురా? లోకాపకారమునకు పాపమునకు వెనుదీయక యాచరింతురు. ఆగ్రంథముల యందలి యంశములన్నియు బాగుగ గమనించి చూచిన జగంబునకు జారచోరత్వంబుల నొనరింప మార్గ దర్శకములు. హత్యల కుపదేశకములు వేరొక్క ధర్మముగాని పురుషార్థముగాని లేని యట్టి నిరర్థకములు ప్రకృతార్థకరములైన, జనుల కనర్థకరములని గ్రహింపక యుండుట ప్రకృతస్థితి ననుసరించి సమంజస మనుకొందము. ఇందు మరియొక యనర్థక మున్నది. సహజముగ నుండు లోకుల జ్ఞానము బోగొట్ట వెనుదీయక యున్నట్టి బాషాజ్ఞాన మావంతయు లేని యిట్టి మహాగ్రంథముల కావ్యములవలె బాఠశాల యందుంచి బాలురకు నేర్పించు విద్యాశాఖాధికారు లెంతటి లోకోపకారులోకాని కేవలము చింత్యము. ఇన్నియేల, దేశభాషయన్న నేవగించు నేస్వేతముఖులో లేకయేపరదేశీయుడో భాషాగ్రంథము లేశమేని తెలియని విబుధులు సర్వాధికారులై విద్యాశాఖకు దొరతనమువారు స్వాతంత్ర్యము నిచ్చితిమనుట చేతనో వారీదేశభాష మనకెందులకు నేవకావృత్తికిదగిన రాజభాషను నేర్పించినజాలు ననియో, యెంచి నిరసించుటచేతనో యిట్టియవస్థబట్టె. ఇంకబాధమిక విద్యాస్థితులన్ననో సానాటికి యధోగమనముచేయుచు బాతాళంబున బలిచక్రవర్తి చెంత కేగిన వృద్ధికిరాగలమని యెంచుచున్నవి. ఎట్టులన పైవిద్యాశాఖాధ్యక్షులు నిర్ణయించిన ప్రకారము చెప్పటయేకాక పూర్వాచార మెట్టిదో యెరుగనివారు. సామాన్య

గ్రంథముల జదువజాలనివారు పద్యకావ్యమనిన మాపాలిటి పెను సూత
మని తలచువారు భాషయనిన నేమియో తెలియనివారు మరొకొన్ని
వ్రాయగూడని సుగుణములుగల చండప్రచండ మధ్యందిన మార్తాండు
లగు మండలనాయకులు ప్రధమాభ్యసనాది శాలాధికారముల బూను
కొనుటయు నుపాధ్యాయులనిన వారికి శరణ్యులై పరిచర్యలొనరించు
వారలే యగుటవలన విద్యాగంధమెరుగనివారే, బోధనాభ్యసన కళా
శాలలో నుత్తీర్ణులగుట పరమశర్మముగాన వారే యుపాధ్యాయులు.
కర్మముచాలక నూటికొక్కరు వారి జన్మాంతరపుణ్యమున నేర్చినవిద్యా
వంతులకు నధోలోకమేకాని వేరులేదు. కాన సిట్టిపరిస్థితుల బాలు
రైతమాత్రము వృద్ధికిరాగలరో స్వధర్మము లేపాటి ముందంజవేయ
గలవో మనశ్శక్తి యెంత దినదినాభివృద్ధియగునో పరమేశ్వరునకే
యెరుక. ఒకవేళ పైయధికారుల యిందుసకృత్సత్తమున కొందరు
విజులుండి లోలోన నవ్వుకొనుచు భాషాయోషామణికిట్టి యవస్థగలి
గెనేయని చింతతో నేమిచేయవీలులేని యిక్కట్టునబడి యుందురను
టకు నందియము లేదు కాని యీపరిస్థితులన్నియు గేవలము దత్తమండ
లమునకే తటస్థించినవి. ఏలనన్న నే ద్రవిడదేశమునుండియో వచ్చి
యున్న తాధికారముల జలాయించుటయు నీమండలమున నచ్చటచ్చట
నెవ్వరైన యుండిన నిరాశ్రయులగుటయు మండలాధిపతుల కీరహ
స్యము తెలియక గర్హించుటయకాక వారే కావలెననుటయు బూర్వ
మునుండియు శాస్త్రజన్యజ్ఞానమునకన్న సనుభవజ్ఞాన మెక్కుడని పర
మార్థతత్పరులైయుండి రానురాను మూఢత్వ మాపాదించుటయు
నొక్కొక్క రీలోపముల నవరింపవలెనని పట్టుబట్టిన నైకమత్యతలేక
యుండుటయు, నన్ని కార్యముల నామూలము బోకార్పగల సోమరితన
మను కాలాహి వీరివెన్నాడి విడువకయుండుటయు నెవరెట్లున్న మా కే
మియను నిరసనంబును మున్నగు కారణంబుల కాలవాలమై యున్నది.

ఇంక లోకమునగల మానవులన్ననో తాముచేయు దుర్వ్యాపా
రములకు పురుషార్థరహితములై యనమంజనములై పరాపకారభూయిష్ట
ములై యుండు కార్యములకు గావలెనన్న వెచ్చించుటకాలోచింపక

ధర్మకార్యమనిన 'మాకీసంవత్సర మనేక శనవ్రయమైనది, మాచేతగా' దనువారును కలెక్టరు తహసిలుదారులు మున్నగు రాజకీయోద్యోగులు వచ్చిన మెరమెచ్చులకు వేలాంతరములు వెచ్చించి మర్యాదబడయు వారును, ధర్మమున్న నసహ్యముగ నుండువారును గల యీ ప్రపంచ మున మాదృశులు సంచరించుట దుష్టసత్వస్థింకారయుతమై మార్గ సంచరిష్టుల కతిభీతి దార్కొన జేయు మహాకంటకావృత కింకారణ్యమున దారిగానక కంటకములదొక్కుచు చనుచున్నవారి చందంబున నరణ్య రోదనమైనది. కాని యరణ్యమున నచ్చటచ్చట సహజపరోపకార భూయిష్టము లగు సంతానభూజంబులునా వదాన్యు లుండుటంబట్టి యెట్టులో శ్రీమదధ్యత్మరామాయణ మహాసాగరంబునబడి యద్దరి జేరుటకుబ్రయత్నించి రెండుతరంగములు వెనుకబడునట్లు మహాదాయా సంబున నీదగలిగితి. నిక నాలుగు మహా తరంగము లెదురెక్కి వచ్చు చున్నయవి. వానినెట్లు దప్పించుకొని గట్టుజేరగలనా యని చింతింతును గాని వదాన్యకల్పభూజంబు లీప్రపంచ మహాదరణ్యముననుండుట కొంత ధైర్యము నాహ్వాదయంబున నిక్కిచూచుచున్నది. వెలలేని యానంద మగుచున్నది. ఆనాలుగు తరంగముల నొక్కతృటిలో దాటగలనని తోచుచున్నది. ఏలనన మదుపాసనా దైవము రోదండరాముఁ డీకార్యము తనదిగా భావించుటయే చేయూత. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానవలసి.

ఇట్లు

సర్వబుధజన విధేయుడు,

గ్రంథకర్త.

అయోధ్యాకాండ సహాయకులు.

—♦ రాజ పోషకులు ♦—

శ్రీయుత బీ. రామరెడ్డిగారు, వెలుదుర్తి, ఊను తాలూకా.

—♦ ప్రధాన పోషకులు ♦—

శ్రీయుత కీర్తిశేఖులగు ఐతా పెద్దస్వామిశ్రేష్ఠిగారు, కర్నూలుతాలూకా, పుల్లిందకొండ.

„ ములుకుట్ల వెంకటసుబ్బయ్యగారు, రామశృకోట.

„ దర్శి హనుమంతప్పగారు, బురుజుల, పత్తికొండతాలూకా.

—♦ ప్రతికాండ సహాయకులు ♦—

శ్రీయుత కన్నెగంటి పిచ్చయ్యశ్రేష్ఠిగారు, పత్తికొండతాలూకా, నల్లచలమల.

„ ప్రత్తియీశ్వరయ్యశ్రేష్ఠిగారు, తుగ్గలి.

యక్కలగురుస్వామిశ్రేష్ఠిగారు, తుగ్గలి.

రెడ్డి వెంకటరెడ్డిగారు, యడవల్లి, పత్తికొండతాలూకా.

మ॥ ధనసాహాయ్యము వాక్సహాయమును చిత్తప్రీతిగాఁజేసి చెందిన మోదంబున గీర్తిగాంచెడు మహాధీరాళి నెల్లప్పుడు వనజాతాక్షుఁడు శంకరుండు వరసంపత్పుత్రపౌత్రాదులం దనివారంగ జిరాయరున్నతుల నిత్యంబిచ్చి రక్షించుతన్.

శ్రీయుత కృష్ణగిరిలింగప్ప.

—K:o:—

పెండేకల్లు గ్రామవాసి. కేవల దరిద్రుడై
నను రామభక్తి కలిగినవాఁ డగుట కతన నయా
చితముగ నాలుగు యకరముల భూమిని శ్రీరామ
మందిరమును నిర్మించినచోటనే ధారాదత్త
మనోదత్త పూర్వకముగ నొసఁగితి నని తెలుపుచు
మందిర నిర్మాణమునకు శక్తివంచనలేని శరీర
సహాయ మొనర్తు ననుట కెంతయో ముద మావ
హిల్లు. అవ్యాకృతు లగువార లీ విధంబున బ్రపం
చమున లెక్కలేని ధర్మకార్యములకు సహాయ
కరు లగుచుందురు. శ్రీ లింగప్పగారికి పుత్రపౌత్ర
పారంపర్యముగ శ్రీరాముఁ డనంత సౌభాగ్యము
లొసఁగుత.

త ప్పొ ప్పు ల ప ట్టి క .

పేజి. పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
4	6 శుధ	సిద్ధ
7	20 మరిమ	మరిమరి
11	22 భాషిత	భూషిత
17	16 రేడు	తేడు
18	11 క్షావనీశు	క్షాతలేశు
29	8 విడూయ	విడూయ
40	25 వనవధిన్	వనధిన్
41	25 గొమ్ముమా	గొమ్మయా
46	11 నిరాభాసుఁ, గరుణ నీలో త్పలవరశరీరు	రాభాసు నీలోత్పలా భు గరుణ
49	3 విను	విన
„	4 నీకేటికిన్	మీకేటికిన్
„	23 యాశించు	నాశించు
72	12 కరకంపిత	రకంపిత
75	15 ధశరథుండు	దశరథుండు
79	17 దలంతును	దలంతుము
89	6 దర మెప్పారెడు	దర మైయొప్పెడు
105	10 భూషణంబులన్	భాషణంబులన్
106	3 నన్ను నిరీక్షణ	ననునిరీక్ష
111	23 వాతామృత	వాంతామృత
115	16 వేచి	లేచి
118	27 దహింప	దహియింప

పేజీ. పంక్తి. తప్పు.			ఒప్పు.
124	9	పసిష్టు	పసిష్టు
129	12	స్త్రతణంబు	స్త్రతణంబు
132	14	పురంబువీడియున్	కృతవ్రతా!
139	8	వశిష్టుని	వశిష్టుని
143	18	దుల	దున
151	10	బూర్వ	పూర్వ
„	19	సదుపవిష్టు	సదుపవిష్టు
158	20	యునునాత్మను	యన నెంతయు

విషయసూచిక.

—♦ ప్రథమాశ్వాసము ♦—

పుట

1	నారదాగమనము	2
2	యువరాజ్య పట్టాభిషేచనార్థము దశరథుండు వసిష్ఠునితో యోచించుట	9
3	వశిష్ఠుఁడు రామని కేతనమున కరుగుట	12
4	దైవవాణి	13
5	మంధర కైకకు దుర్యోధనలుచేయుట	21
6	మంధరోపదేశము .	26
7	దశరథుఁడు మంత్రియుతుఁడై కైకయింటికివచ్చుట	28
8	దశరథ శపథవాక్యము	30
9	పురజనులు రామపట్టాభిషేకంబుని సంతోషించుట	35
10	సుమంతుఁడు రాజుకడకు వచ్చుట	37
11	మంత్రి యరుదెంచి రాముని పిలుచుకొనివచ్చుట	38
12	కైకమాట విని రాముఁడు ప్రతిజ్ఞ జేయుట	39

—♦ ద్వితీయాశ్వాసము ♦—

13	రాముఁడు కౌసల్యయింటి కరుగుట	45
14	కౌసల్య చింతించుట	47
15	లక్ష్మణుఁడు రోషపూరితవాక్యముల బలుకుట	48
16	రాముఁడు లక్ష్మణుని శాంతిపరుప తత్త్వమును దెలుపుట	49
17	కౌసల్య సాదరంబున రాముఁ బంపుట	55
18	సీత నూరడించుటకు రాముఁడు చనుట	57
19	సీతామనో నిశ్చయము	60
20	సీతా రామ లక్ష్మణులు పాదచారులై చనుచుండ బుర జనులు తమలో సంభాషించు సంభాషణము	64
21	వామదేవవాక్యము	66
22	వసిష్ఠుఁడు కైకను నిష్ఠురము లాడుట	71

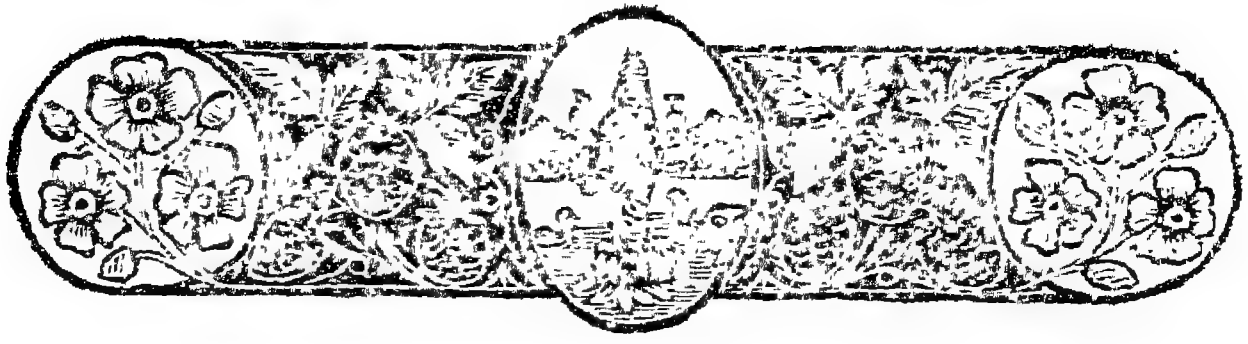
—♦ తృతీయాశ్వాసము ♦—

23	సీతారామలక్ష్మణులు రథారూఢులై వనవాసమున కరుగుట	74
----	--	----

24 తమసాతీరము	76
25 వారలు నదీతరణంబుచేసి గుహనివాసమున కరుగుట	77
26 గుహలక్ష్మణ సంభాషణము	81
27 సీతారామలక్ష్మణులు భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట	86
28 వాల్మీకాశ్రమ ప్రవేశము	88
29 వాల్మీకి పూర్వవృత్తాంతము	92
30 సుమంత్రుఁ డయోధ్యకు చనుట	99
31 కౌసల్య దశరథునితో నిష్ఠురాలాపములాడుట	102
32 దశరథుఁడు తనశాపమును దెలుపుట—మరణించుట	104
33 వసిష్ఠాదులు రాజనగరుకు వచ్చుట—భరతుఁ బిలిపించుట	111

—♦ చ తు ర్థా శ్వా స ము ♦—

34 మార్గమందు భరతుఁడు విచారించుట—అయోధ్య చేరుట	113
35 భరతుఁడు కైకను గాంచుట	115
36 భరతుఁడు కౌసల్యయింటికిఁ జనుట	119
37 వసిష్ఠుఁడు భరతు నూరడించుట—తత్త్వోపదేశము	121
38 దశరథ సంస్కారము	124
39 భరతునకు పట్టాభిషేకము గట్టనెంచుట	125
40 భరతుఁడు రాము గన నెంచుట—చనుట	127
41 గుహసందేహము—భరతవిలాపము	127
42 భరతుఁడు చిత్రకూటముఁ జేరబోవుట	135
43 రామసందర్శనము	137
44 రామాదివిలాపము	139
45 దశరథునకు రాముఁ డుత్తరక్రియ లొనర్చుట	140
46 భరత ప్రార్థన	141
47 భరతున కా రహస్యమును దెలుపుమని గురునకు సంజ్ఞఁ జేయుట - వసిష్ఠు దేవగుహ్యమును దెలుపుట	144
48 కైక రామునితో భాషించుట	146
49 భరతుఁ డయోధ్య కేగుట	149
50 రాముఁ డత్రినయమాశ్రమముఁ జేరుట	150

శ్రీ రామ సహాయమ్

శ్రీమదాంధ్రాధ్యాత్మరామాయణము

అ యో ధ్యా కా ం డ ము.

ప్రథమాశ్వాసము.

రామతారకామృత
సారాస్వాదనవిలాసః సదమలచరితా
ధీరా మద్రాక్షధరా
నారదశితికంఠ దివ్యః నామా భీమా!

1

వ॥ అక్కఱకునిం గాంచి పర్వతరాజపుత్రియగు నక్కాళికాంబ
హర్షాశ్రుకణంబులు జనుగట్టుల నటింపఁ గర్ణపర్వంబుగా నిట్లనె.

2

క॥ ధరణీనాయక శంకర

కరుణాకర భుజగహార • కంఠాభరణా

మరి యేమిచేసె రాముఁడు

బరమమతిఁ విస్తరింపు • భవభయహరణా!

3

వ॥ అంత శంకరుండు దాక్షాయణి నీక్షించి యవ్వలికథా
విధానంబు వినుమని భాషింపఁ దొడఁగె.

4

సీ॥ అంతఃపురంబున ♦ నతేసుఖంబున రామ

చందుక్కి డొక్కెడ మోద ♦ సాంద్ర లీల

సకలభూషణకళా ♦ సంపన్నుడై యొప్పి

నీలోత్పలశ్యామ ♦ నిర్మలాంగ

భాసమానము గాఁగ ♦ వరకౌస్తుభాస్విత

ము క్త కంధరుడయ్యు ♦ భూరిరత్న

చయవిరాజిత దివ్య ♦ జాంబూనదాంచిత

సింహాసనస్థుడై ♦ చెలువు మించ

తే॥ గీ॥ రత్న దండభాసిత చామరమున సీత

శ్రీమము నాపంగఁ దాంబూల ♦ చర్వణాది

సరస సల్లాప ముల్లాస ♦ చతురవచన

రచనకలితానుమోమఁ డై ♦ రాజిలంగ.

5

వ॥ ఉండు సమయంబున నంబరతలంబున హఠాదుత్పన్నమై
వర్ణింప నలవిగాని సకల హృదయ భ్రమమాణతేజఃపుంజ మొండు. 6

—♦ నారదాగమనము ♦—

చ॥ శరదభిచంద్రి కామల విశాల తనుప్రభ మిన్నగప్పి యు

వృరముననుండి భూవలయభాగము లుద్గతి నావరింప ను

స్థిర ధవళప్రభాకలిత ♦ సిద్ధి నతర్కిత గమ్యమానుడౌ

సిరుపమదివ్యదర్శను మునిప్రవరుం గనె నారదాఖ్యుని॥

7

చ॥ మునివరు గాంచి లేచి యతిమోదమెల్లర్పఁ గృతాంజలుండునై

జనకజతోడ రత్నవిలసన్నుణి మస్తకమాసభూమిపై

ఘనముగ మొక్కులన్ సలిపి ♦ కాలతక్యతాసనుగా నొనర్చి ప్రి

తిని బరమాదరాప్తి దను ♦ దివ్యపదమ్మును గాంచి తే ననెన్. 8

క॥ ఘన మాయావిషయిక వా

సనచేతనులైచరించు ♦ సంసారులన్

మునివర సీసంగర్భన

మన దుర్లభమనఘ యస్మద్దాదుల కెందున్ .

9

చ॥ డననుత యుష్మదాదులగు ♦ సంయమిచంద్రులు గేహజాల వ
ర్తనులగు మాదృశాశులను ♦ దారతఁగాంచఁగ రాఁగడంగుటల్
ఘనము శుభంబు పూర్వకృత ♦ కల్కషనాశన కారణంబు పా
వనములు గేహముల్ సులభ ♦ పద్ధతీయే మహానీయు లబ్బుటల్. 10

ఆ॥ వె॥ పూర్వజన్మసుకృత ♦ పుణ్యమహాదయం

బునన వాప్తమయ్యె ♦ మునివరేణ్య!

సత్సమాగమంబు ♦ సంసారులకుఁగూడ

నెపుడొ కలుగవచ్చు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ.

11

క॥ మునివర కృతార్థుడనయితి

ఘనులగు మీదర్శనంబు ♦ గలుగుటకతనన్

మునుకొని నాచేయఁగదగు

పనులెవ్వియొ వేఁగఁదెలుపవలయు మహాత్మా!

12

వ॥ భవాదృశులగు పూజ్యులు సంప్రాప్తించుట కేవలవిశేషము

గావున దమ చిత్తానుమతంబున సమకూర్తు నన నక్కలహాశనుండు

నిండురుముదంబున.

13

తే॥ భక్తవత్సలు రాఘవు ♦ బరగఁగాంచి

యనఘ! లోకానుసార వాక్యముల మోహ

మందఁజేసెద వదియేల ♦ నయ్య రామ!

యనియు భాషింపఁ దొడఁగె నత్యాప్తసరణి.

14

తే॥ నేను సంసారి నని నీవు ♦ నియతిబలుకు

మాటసత్యంబె యేలన్న ♦ మహికి నాది

భూతయగునట్టి మాయయు ♦ బుండరీక

నయన గృహిణియై నీకు సన్నాహాయ్యె.

15

మ॥ అరయన్ సత్వరజ స్తమో గుణములన్ ♦ వ్యాపించి నీచుట్టమై
 సరసంజేరియు నాశ్రయించి నిను నీ ♦ సంబంధముం గాంచి యే
 వర మాయా సతి కీర్తిగాంచె నదియే ♦ భావింప నిద్ధాత్రిలో
 సరసీజాత హరీశ్వరాఖ్యు లనఁగా ♦ జన్మింపఁగాఁ జేసెడిన్. 16

తే॥ శుక్లకృష్ణ లోహితములన్ ♦ సూటి బ్రజల

సృష్టి నొనరించు నిరతంబు ♦ శుద్ధచరిత

భువనగేహంబునందు నాఁపోడిమి నిక

గొప్ప సంసారి వననొప్పుఁ ♦ గువలయేశ! 17

తే॥ విష్ణుఁడవు నీవు జానకి ♦ వెలయ లక్ష్మి

సీత పార్వతి శంకర ♦ ఖ్యాతిఁజెంది

నావు వాణి సీత విరించి ♦ వీవు ఛాయ

జనకజాత సూర్యుఁడవు నీవనఘచరిత! 18

క॥ అల శుభలక్షణ రోహిణి

లలితాంగ ధరిత్రీజాత ♦ లక్షణగుణ ని

శ్చలగతి జంద్రుండవు నీ

వలయక భావింప రామ ♦ యమలోద్దామా! 19

క॥ పౌలోమి సీత నీ వన

నాలోచింపఁగ సురేంద్రుఁ ♦ డనఁ దగెదవు స్వా

హాలలనామణి జానకి

యా లలితగుణా యనలుఁడ ♦ వయ్యెద వనఘా! 20

తే॥ కాలరూపంబు నందిన ♦ కాలయముఁడ

వీవు సీత సంయమినియా ♦ నీవు దలఁప

నైఋతి కథిశుఁడవు సీత ♦ నయగుణాఢ్య

శుభచరిత్ర తామసి నాగ ♦ నభినుతంబు. 21

క॥ వరుణుఁడ వీ వని తెలియుము

ధరణీతన్మజాత పూత ♦ ధర్మసునీతి

స్ఫురదుడుగతి భార్గవి నా

గరమడుగుగఁ గాంచనాను ♦ కమలాక్ష హరీ !

22

క॥ అనిలుఁడ వీవు సదాగతి

జనకాత్మజ యుదగధీశ ♦ సంగతి వీ వా

ఘనసంపద్దేవియు భూ

తనయ యథార్థముగ రామ ♦ దైర్ఘ్యోద్దామా!

23

క॥ రుద్రాణి జానకీసతి

రుద్రుండవు నీవు రామ! ♦ లోకము తెల్లన్

రాద్రాకారత మీర

క్షుద్రగతిం బూదిఁజేయఁ ♦ గోరుడు రొకటన్.

24

క॥ స్త్రీరూప వస్తు వెల్లను

వారక జానకి యనంగ ♦ భావింపఁ దగున్

బూరుషరూప వితానము

ధారుణి నీవంచు నెంచఁ♦దగునో రామా !

25

క॥ కావున ముల్లోకములన్

భావించియు నాత్మగాంచఁ ♦ బలుగతుల నిలన్

దేవా ! మీ యిరువు రనం

గా విదితం బగు హృషీక ♦ గణనాథ ! హరీ !

26

సీ॥ భవదీయసంబంధ ♦ వర్తియకా జ్ఞానంబె

యవ్యాకృతం బని ♦ యందు రెందు

నద్దాన దనరు మహా తత్త్వ మద్దాన

జనియించె సూత్రంబు ♦ సరవి ధరణి

నది లింగదేహంబు ♦ నై యొప్పు సర్వాత్మ

కం బది కాంచ లింగం బనంగఁ

బారి నహంకారంబు ♦ బుద్ధియుఁ బ్రాణేంద్రి

యంబులు పదిగూడి ♦ యలరు నదియు

తే॥ గీ॥ జన్మ మృత్యు సుఖాది మత్సర్వకాల
గతుల లింగదేహంబు నుత్కర్ష గాంచు
ననియుఁ బ్రాజ్ఞులచే నిట్లు ♦ వినఁగఁబడియె
రామ! జానకీరామ! శ్రీ ♦ రామ! రామ !

27

ఆ॥ వె॥ అదియె జీవ సంజ్ఞయై జగన్మయ మయ్యుఁ
దగు నవాచ్య మనియుఁ ♦ దగి యనాద్య
మని యవిద్య యనియుఁ ♦ దనరారి కారణో
పాధిఁ జెందు నందురయ్య రామ !

28

తే॥ గీ॥ స్థూల సూక్ష్మ కారణములం ♦ దొడరి కాంచఁ
జిత్తున కుపాధు లీమూఁడు ♦ జీవుఁ డన్న
దేహములు మూఁడు గలవాఁడు ♦ తివిరి వీని
విడువఁ బడు వాఁడు పరమాత్మ ♦ విశ్వనాథ !

29

చ॥ కలయును గాఢనిద్రయును ♦ గాంచఁగ జాగ్రతయున్ గ్రమంబునన్
మెలఁగియు సంస్మృతిం దిరుగు ♦ మేదిని దానికి వేరు సాక్షియై
చెలఁగుచుఁ జిత్స్వరూపమునఁ ♦ జెండక దానిన యుందు వీవు ని
శ్చల పరిపూర్ణ నిర్మలయశః పరిభాసిత రాఘవాగ్రణీ !

30

క॥ నీయందు జగము బుట్టును
నీయందే నిలిచియుండు ♦ నిఖిలంబు గనన్
నీయందె లయము జెందెడి
నీయెడఁ గన సర్వకార ♦ ణేమ్యుడ వీవే.

31

తే॥ రజ్జువును గాంచి పా మను ♦ భ్రాంతి భయముఁ
దనరినటు దన్ను జీవిగాఁ ♦ దలఁచి భీతిఁ
జెందు పరమాత్ముఁడే నంచుఁ ♦ జిత్తమందుఁ
దలఁచి భయ దుఃఖముల వీడి ♦ మెలఁగ వలయు.

32

తే॥ సరవి చైతన్య మాత్ర తేజంబువలన
సర్వదేహంబు లందున ♦ సకల బుద్ధు

లెందు చేతఁ బ్రకాశింపఁనుందు దాన

నీవు సర్వాత్మకుఁడ వంచు ♦ నెగడినావు.

33

చ॥ తెలియమిఁ ద్రాఁడు సర్వ మను ♦ తీరున నీయెడ సర్వసంగతుల్

కలవని చెప్పుచుండెద రిఁకన్ నిను గన్గొను జ్ఞాన మబ్బినం

గలదు లయంబు సర్వమును ♦ గావున నయ్యది యభ్యసింపఁగా

వలసిన దంచు నెంచెద నఁవార్యగతిన్ రఘువంశధీమణి!

34

తే॥ అనఘ! నీపాద భక్త భక్తాళి కెనయుఁ

గ్రమత విజ్ఞాన మద్దాన ♦ రామచంద్ర!

నీకు భక్తు లెవ్వరొవారె ♦ నెమ్మి ముక్తి

భాజను లటంచు భువిలోన ♦ బలుకవలయు.

35

తే॥ ఏను నీభక్త భక్తుల ♦ కేపు మీరు

భక్తులకుఁ గింకరుండను ♦ వారిజాక్ష!

కాన నన్ననుగ్రహ బుద్ధిఁ ♦ గాంతు గాని

మాయకుం జిక్కువడనీకుఁమా మురారి!

36

క॥ పరమేశ నీదు పొక్కిలి

సరసీజాతంబునందు ♦ జనియించిన యా

పరమేష్ఠి కాత్మసుతుఁడను

వరకరుణా నీకు నేను ♦ బాత్తుఁడ నగుదున్.

37

క॥ ఆనందాశ్రుపరిపూత

మానసుఁడై మ్రొక్కులిడుచు ♦ మరిమ విధియున్

మానుగఁ దెలిపిన గోప్యము

నే నింపొప్పంగఁ దెలియ ♦ నిపుడె వచింతున్.

38

వ॥ విరించిచోదితుండ నయి యిట కరుచెంచి నీతో ముచ్చ

టింపఁదగిన సమయమున నదీయ రహస్యవిషయమునంతయు జ్ఞప్తికి

వచ్చునట్లు సంభాషణ మాచరించి చనవలయు నని యెంచితి నవ్వలి

విధానం బెఱింగించెద.

39

చ॥ అమల మనీష ! రావణ వధార్థము నీవు జనించినావు సం
భ్రమమున నీదు తండ్రి యనివార్య ముదంబునఁ బొంగి యిప్పు
క్రమముగ నిన్ను రాజ్య పరిరక్షణకై యభిషిక్తుఁ జేయు నా
కుమతి సురారిరావణుఁడు ♦ కూలఁడు రావరు రాక్షసాధముల్. 4

తే॥ ఇప్పుడు రాజ్యాభి సంసక్త ♦ హృదయుఁడ వయి
రావణు వధింపకయ యున్న ♦ రామ ! నీ వ
నంత భూభార హరణార్థ ♦ మవతిరించి
తను ప్రతిజ్ఞయుఁ గాంచంగ ♦ వ్యర్థమింక. 4

క॥ అది సత్యం బొనరింపుము
సదయత రాజేంద్ర సత్యసంధుఁడ వని నా
రదమాని యనగ సస్మిత
వదనుం డయి రఘుకులప్రవరుఁడు ముదమునన్. 4

చ॥ విని మునివాక్యజాలములు ♦ వీనుల విందుగ మందహాస మ
ల్లన వదనాంబుజాతమున ♦ నంద మెలర్ప మునీశుఁ గాంచి యి
ట్లనె మది నాకు నేటి విదితావిదితంబులు మున్నె నా ప్రతి
జ్ఞను నెరవేర్పఁబూనితి నసంశయమొప్పగఁ జిత్తగించుమా. 4

తే॥ పరగఁ గాలానురోధత ♦ వారివారి
పూర్వ కృతదోష సంక్షయంబున వధింతు
సర్వ భూభార ఘోర రాక్షస సమూహ
ములను లోకంబు లతిభీతి ♦ దొలఁగి మెలఁగ. 44

చ॥ అరయుఁడి మీరు రావణ వధార్థము తేపె ప్రయాణమో మునీ
శ్వరతిలకా ! చతుర్దశ సువర్షము లారసి దండకావనిం
దిరిగి సురారి మూకలను ♦ దీర్చెద నే మునివేషధారి నై
దురము నొనర్చి సీత మిషతో సకులంబుగ దుష్టసంతతిన్. 45

వ॥ అనిన నారదుండు దండిముదంబున నిండిన మనంబున బుడ
రీక నయను నవలోకించి. 46

చ॥ మునుకొని త్రిప్రదక్షిణము ♦ పూని యొనర్చి నుతించి మొక్కి రా
మునకుఁ దదాజ్ఞ జేకొనియు ♦ మోద మెలర్పఁగఁ దాను సత్వరం
బునఁ జనె దేవమానిగణఁ పూజ్యుఁడు నారదసంయమింద్రుఁడున్
మునులు వరోపకారగుణ ♦ భూషణులే కద యెట్టి వేళలన్. 47

చ॥ వరముని రామచంద్రుల వివాదము నెవ్వరుగాని భక్తి శు
భరిత మతిం బఠించినను ♦ నారకవిన్నను సంస్మరించినన్
సురల కలభ్యమైన పరిశుద్ధ విమోక్షము సత్వరంబునన్
విరతి పురస్కరంబుగను ♦ వీలగు జెందఁగ సక్రమంబుగన్. 48

—*రామ యువరాజ్యాభిషేచనార్థము దశరథుండు వశిష్ఠునితో
యోచన జేయుట.*—

సీ॥ దశరథాధీశుండు ♦ తాపనేంద్రు వసిష్ఠుఁ
దనకులాచార్యుఁడా ♦ గని రహస్య
సాధంబునందుండి ♦ సంతసం బొప్పంగ
నావ్యాన మొనరించి ♦ యధికభక్తి
గూర్చుండ నియమించి ♦ గొబ్బున భాషించె
వినయ సంపన్నుడై ♦ వెలయునట్టి
తనకూర్చి తనయు రాముని గాంచి సాకేత
నగరాధివాసులు ♦ నైగమాళు

తే॥ లతి వయోవృద్ధులు నమాత్యు ♦ లార్యసమితి
శారవాఙ్ములు మిగులంగ ♦ శారవింతు
మరి విశేషించి భాషింతు ♦ మంత్రీవరులు
సుధను జిలికెడు మారాము ♦ కథలు వినఁగ॥ 49

శా॥ రాజీవాక్షుఁడు రామచంద్రునకు నీ ♦ రాజ్యాభిషేకంబు వి
భ్రాజల్లీల నొనర్పఁగాఁ దలఁచి దేవా! మిమ్ము దైవజులం
దేజశ్శిష్ట ముహూర్త మొక్కటి నసందేహంబుగం దెల్పఁగం
బూజార్హాత్ముల గోరినాడను మనస్ఫూర్తి వచింపందగున్. 50

మ॥ యువరాజన్యని జేయఁగావలయు నత్తుత్సాహమేపార రా
ఘవునిం దేవగురూత్తమా! తమఱు సంకల్పించి తద్యోగ్య సం
భవ సంభారము లన్ని కూర్పవలె నీ ♦ పట్టాభిషేకోత్సవం
బవ్రదాకం గడు శ్రద్ధతో మనుఁడి వృద్ధాప్యంబు నాకెంతయున్.

చ॥ తనయులఁ బెద్దవాఁడతఁ డుదారుఁడు రాముఁడే యశావరాజ్యమం
దున నివసింప నర్హుఁడగుఁ డిదోయజనేత్రుని రాముదోడితె
మ్మని సెలవిండు నిండుమతిఁనార్యవతంసమ! యోగ్యులౌ సుతుల్
తనరిన వారికిన్ సుఖ ముదంబులు గల్గవె వార్ధకంబునన్. 52

చ॥ దినదిన వర్ధమానమయి ♦ తీరెను బాల్యము యశావనంబు ద
న్మునుకొనె వార్ధకంపుఁ బెను ♦ భూతము నన్నడపంగఁ జొచ్చె నా
తనయుఁడు రామచంద్రుఁడీక ♦ ధాత్రీ భరింపఁగ నోపి దోర్బలం
బున దశదిగ్విశాలమగు ♦ పూజ్య యశంబును బొందనయ్యెడిన్. 53

క॥ భరతుఁడు మాతులు గాంచఁగ

నరిగెను శత్రుఘ్నుఁడోడ ♦ నరముగ రేపే

సరసత నభిషేకించెదఁ

దిరముగ నను మోదమతిని ♦ డెలుపు మహాత్మా! 54

మ॥ ధరనిక్ష్యాకుల ధర్మముల్ విదితమే తధ్యంబె మీకెల్ల నే
బరిపాలించితిఁ బూర్వపద్ధతి వయో ♦ భారంబు పైఁగప్పి వి
స్తర నిత్యోదయ సంపదాన్వితము నే ♦ తద్రాజ్యభారంబు వి
స్ఫురితామోదతరామచంద్రుని కిడన్ ♦ సూచించి భాషించితిన్. 55

తే॥ విరివి శైశవ మభ్యస్త ♦ విద్య యశావ

నంబు విషయాభివాంఛఁ గాఁలంబు గడపి

వార్ధకంబున మునివృత్తి ♦ బ్రాణి చనఁగ

యోగమున సూర్యకులజుల ♦ కొప్పునెపుడు. 56

సీ॥ పరగున మీరలు ♦ పట్టాభిషేకార్థ

సంభారములఁ గూర్చి సంతసమున

జనుల నియోగించి ♦ సత్వరంబుగఁ జని
 యామంత్రణముజేయు ♦ రామచంద్రు
 నానావిధానూన ♦ మానిత నవరత్న
 రాజత్పతాకముల్ ♦ తేజరిల్ల
 నగరి నెల్లెడనిల్పుఁ ♦ దగునింక స్వర్ణము
 క్తా యుక్త తోరణ ♦ కాండముల న
 తే॥ లంకరింపంగ వలయు నిశ్శృంక మీర
 లనియు సాకేతపురినాథుఁ ♦ డైన దశర
 థేశుఁడు నమాత్యుని సుమంత్రు ♦ నింపుఁ గాంచి
 పిలచి యాజ్ఞాపన మొనర్చె ♦ విరివి నెట్టు.

57

క॥ మునిపుంగవుఁ డేతఱి నే

పనులను నియమించునొ యవి ♦ భాసురగతి నీ
 మౌనరింపఁగఁ దగు నా యా

జ్ఞను నెరవేర్చెడు విధంబు ♦ సచివ సుమంత్రా! 58

వ॥ ఇట్లు నియమించిన నతండు వల్లెయని సంతసమ్మున నమ్ముని
 వరుఁ గాంచి కర్తవ్యంబు శేలవిండన గురువర్యుం డిట్లనె; నెల్లి పద్మ
 బాంధవుం డుదయగిరి నెక్కకమున్నె స్వర్ణభూషణాలంకార భాసిత
 లగు పదునార్వరు కన్యకామణులు, జాంబూనద మణిగణ పరిభూషి
 తంబయి భాసిల్లు నై రావతకులోత్పన్నంబగుచౌదంతియు, నానాతీర్థోద
 పరిపూర్ణ స్వర్ణ కలశసహస్రకంబును నవ తీరిణ వై యాఘ్రచర్మంబు
 లును, రత్నదండ ముక్తామణి విచిత్రిత శ్వేతాతపత్రంబును గోమేధిక
 పుష్పరాగ మరకత మాణిక్య భాషిత నానాభరణ జాలంబులు
 మున్నగు పట్టాభిషేకోత్సవయోగ మంగళ ద్రవ్యంబుల సమకూర్ప
 వలయు; నటఁ గుశపాణులై సత్కృతులగు సంయమింద్రులు సుఖాస
 నంబుల నుండఁ దనరు; సుగంధగంధ కుసుమ కస్తూరికాచందన తాం
 బూల పరిమళ వస్తు సముదాయంబుఁ జేకూర్పవలయు; వెండియు 59

సీ॥ వెల్లాటకత్తెలు ♦ వేశ్యాగణంబులు

గాయకావళి వేణు ♦ గాననిపుణ

మతులు నానావాద్య ♦ మహితులు రాజాంగ

ణంబున వాద్యముల్ ♦ డంబు మీర

వాయింపఁగావలె ♦ బహిరంగణమ్మున

హస్త్యశ్వ రథసమూ ♦ హంబు లెలమి

సాయుధపాణులా ♦ యత శౌర్య ధుర్యులు

కాల్బలంబులు వండి ♦ గ్రాలవలయు

తే॥ నియతి సాకేత నగరిలో ♦ నిత్య మంగ

లాత్మ తేజో విలాస దే ♦ వాధనాస

మందిరమ్ముల బలిపూజ ♦ లంద మొప్పఁ

జరుగ వలెఁ దత్త దుచితోక్త ♦ సరణి మెఱయ.

60

శా॥ నా నోపాయన పాణులై యలరి విఁన్నాణంపు సద్భక్తితో
నానాదేశ నృపాళి రావలెఁ గదఁన్నా ! బ్రాహ్మణానీకముల్
నానావేదసుమంత్రోకోవిదులు, నానాశాస్త్ర పారీణుల౯
సానందంబున బిల్వనంపు మిపుడే ♦ సన్మాన పూర్వంబుగ౯.

61

క॥ శ్రీమంతుండగు మునివరుఁ

డామోదముతో సుమంతుఁ ♦ నాజ్ఞాపనముక౯

భూమిశ్వ రాజ్ఞ జేసియు

రామావని విభునికడకు ♦ రయమున జనఁగ౯.

62

—♦ వసిష్ఠుఁడు రామని కేతనంబున కరుగుట ♦—

వ॥ దుందుభిసంవత్సర చైత్ర శుక్ల చతుర్థి దినంబున సూతుం
డరద మాయత్త పఱుపఁ దేరెక్కి భద్రదాయితంబగు పద్మనాభసాధంబు
నకుం జన నతిరయంబున రాజవీధిం గడచి చనిచని భగవానుఁడైన
వసిష్ఠుండు రాఘవు భవనంబు నందలి కక్షత్రయం బతిక్రమించి. 63

చ॥ అరదముఁ డిన్ది రాఘవు గృహంతరసీమకు నేగ సేవకుల్
గురువరుఁడన్న భక్తి నటఁకుంజన నడ్డముఁ జేయఁజేసె
త్వరమున నా రఘూద్వహునిఁవాసవిలాస నికేతనంబునఁ
దిరముగఁ జేరఁగాఁ జనియె ♦ దివ్యమునిప్రవరుండు నావలన్. 64

క॥ గురువరు నాగమనంబును

సరసీజదళాక్షుఁ డెఱిగి ♦ చయ్యన మదిలో

గరముఁ సుభక్తి నెమర్కొన

గరములు ముకుళించి లేచి ♦ కడు సంబ్రమునన్. 65

సీ॥ ఎదురేగి మది మోద ♦ మెనయంగ సాష్టాంగ

దండ ప్రణామముల్ ♦ దనరసలిపి

సీతాకరానీత ♦ పూత్రోదకంబున

మునిపాద జలజాతఁములను గడిగి

మణిగణాంచిత నవ్య ♦ మహిత పీతమున సు

ఖాసీనుగాఁ జేసి ♦ వాసిఁ గులుక

దత్పాద తీర్థంబు ♦ ధాత్రిజానహితుఁడై

యురులీల శిరమున ♦ నుంచి మించి

తే॥ తాపసేంద్రమ మీపాద ♦ తామరస జ

లంబు మము ధన్యులను జేసె ♦ లలితగతుల

ననుచుఁ దలఁదాల్చె నవ్వారి ♦ వనజదృశుని

పదజలమ్ముల సురమాని ♦ పంక్తు లట్లు. 66

తే॥ కన భవాదృశ మహనీయ ♦ జనులరాఁక

లస్మదాదుల పూర్వ పుణ్యార్జితంపు

ఫలము భువన సంతారణ ♦ ప్రదము యోగి

చరణ సందర్శనం బందు ♦ సంఘమింద్ర. 67

క॥ ఊరక రారు మునీశులు

వారక మాబోంట్లఁ గాంచ ♦ వచ్చుట లేదో

కారణము గల్గియుండును

ధీరుల చిత్తంబునందు ♦ దెలుపు మహాత్మా!

68

క॥ అనురాముని గాంచియు మఱి

వనజాతము మందహాస ♦ వైభవ మొప్పక

మనమున దైత్యుల యూపిరి

గొనుకాల మిదే యటంచు ♦ గొట్టున బలికెన్.

69

క॥ తెలియనివాని విధమ్మున

దెలియని మాబోంట్ల కెల్ల ♦ దెలియని రీతిం

గలఁతను నలియఁగఁ జేసెదు

దెలిపెద నీ నేతలెల్ల ♦ దెలియుము రామా!

70

క॥ గిరిజాపతి నీ పదజల

మరసి ధరించియును ధన్యు ♦ డయ్యె నజుండీ

వరపాద తీర్థసేవన

జరమంగళకరుఁడు గాడె ♦ చెలువుగ రామా!

71

తే॥ నీవు భాషించునదియెల్ల • నెమ్మి లోక

ములకు నుపదేశ కర్తవై ♦ పలుకు పలుకు

జగతి లక్ష్మితోగూడ సంజాతుడై న

యీశుఁ బరమాత్ముడని నిన్ను ♦ నెఱఁగినాడ.

72

తే॥ 'దేవకార్యార్థ సిద్ధికై ♦ తివిరి భక్త

భక్తిసంసిద్ధి కొఱకు రావణ వధార్థ

మవని నవతరించితి వంచు ♦ నాత్మ నిన్ను

గుఱు తెఱుంగుదు మునుమున్నె ♦ కువలయేశ!

73

క॥ పరమరహస్యంబైనను

చిరశుభకర దైవకార్య ♦ సిద్ధికి బాహ్య

స్ఫురణను గోప్యపుఁ బేటిక

గరముత్థాటన మొనర్పఁగా వలసె నిటన్.

74

తే॥ నీవు మాయచే సర్వంబు ♦ నియతి నభిన
యించు వడువు నిన్ను ననుసరించుచుండు
నీవు శిష్యుండ విట నాకు ♦ నీకు నేన
గురుండ దేవ! గురుగురుండ ♦ వరయ నీవు.

75

క॥ జననీ జనకుల కెందున
జనకుండవు సర్వభూత ♦ సముండవు లోకా
వనుండవు సంతర్యామివి
కనఁగన గోచరుండ పీపు ♦ కమలాక్ష హరీ!

76

తే॥ అనఘ స్వాధీన సంభవం ♦ బైన తనువు
శుద్ధసత్త్వ మయంబును ♦ సూటిగొనియు
మని జగద్యంత్ర వాహకుం ♦ డనఁగఁ బరగి
భూవిభు భ్యాతినలఁతి ♦ వీవు రామ!

77

క॥ మనుజునివలె లోకంబున
దనఁగ నాయోగమాయ ♦ దగిలిన వాఁడం
చును నిను గొల్చుట కతనన్
వనజాసనుఁ డాది దైవ ♦ భావము గనుటల్.

78

సీ॥ అరయఁ బౌరోహిత్య ♦ మతిగర్హ్య మసియును
దూష్యజీవన మంచుఁ ♦ దోచియైన
నిక్షాకు కులమందు ♦ నించుగ శ్రీరాముఁ
డవతరించు నటంచు ♦ నల విరించి
పూర్వంబె వచియింపఁ ♦ బొసఁగి యాసను నేను
భవదీయ సంబంధ ♦ వాంఛదగిలి
సింద్యజీవనమైన ♦ నెమ్మితో గైకొంచు
గురుండనై నీకు నే ♦ వరలవలయు

తే॥ నన్న బేరాస నావృత్తి ♦ ననుసరించి
యుండ నిప్పటి కీడేరె ♦ నుత్తమగతి

మన్మనోభీష్టము మహాత్మ్య ♦ మానవులకు
సులభమె గురుత్వ మిలను నీ ♦ కలరియుంట.

79

తే॥ సర్వలోకైక మోహిని ♦ సరవిఁగాంచ
నామహామాయ త్వదధీన ♦ యగుట నన్ను
నది విమోహింపఁ జేయని ♦ యట్టి పట్టు
దెలుపు భారంబు నీపైని ♦ గలదు రామ!

80

చ॥ మరి నను మోహమున్ విడచుఁమార్గ మెటో గమనించి తెల్పుమా
నిరుపమలీల నేల గురుఁనిష్క్రుతి కాముఁడవేని యద్దియే
చిరతిరమైన వాంఛ దయఁసేయు బ్రసంగవశమ్ముచేత వి
స్తరము నొనర్చినాఁడను బ్రశంసకుఁ దేదగ దీరహాస్యమున్. 81

క॥ జననాధునిచే నిటకుం

బనుపంబడినాఁడ నేను ♦ భానుకులాధ్య !

నిను నామంత్రణ నేయఁగ

విను మా విధమెల్ల నీకు ♦ వినుపింతుఁదగన్.

82

వ॥ ఎల్లి నీ జనకుండు నిన్ను యువరాజ్య పట్టభద్రుఁ జేయఁ
దలఁచెఁ గాన సీతాసహితుండవై యధావిధి నుపవాస మాచరించి
శుచిర్భూతుఁడవై జితేంద్రియత్వంబున భూమిశాయివి కావలయు
నిఁక రాజసాన్నిధ్యంబున కరిగెద; నీవు ప్రాతఃకాలంబున రాఁదగు. 83

క॥ అనియు రథారోహణ మొ

య్యన నొనరించి పయనంబు ♦ నయ్యె జగన్నా

థుని గురుచంద్రుఁడు దశరథ

జననాయకు చెంతకపుడు ♦ సంయమివరుఁడున్.

84

క॥ మాయారహితేశ్వరుఁడగు

నా యమలుఁడు రామచంద్రుఁ ♦ డాపార్శ్వమునన్

బాయక తిరిగెడు లక్ష్మణు

నాయెడఁ గని యనియె మందఁహాసముతోడన్.

85

సీ॥ భాసుర యువరాజ్యపట్టాభిషేకంబు

రేపె కాంగలదు నా ♦ కేపుమీర

సాక్షిమాత్రమే నేను ♦ సామ్రాజ్యభోక్తవై

కర్తవై చెలంగు ముత్కర్ష మెరియ

మునివరోక్త విధంబు ♦ భూమిశ్వరాజ్యయు

జరుగు నిశ్చంక విశ్వాస లీల

మద్భూతిపాణిమై ♦ మనువాడ వీ వన్న

మాట చిత్తమునందు ♦ మరువవలదు

తే॥ నేల నాలుగు చెఱంగుల ♦ నోలి పూని

శిష్టసంరక్ష ప్రత్యక్ష ♦ దుష్టశిక్ష

భుజబలానీత సాభాగ్య ♦ పూర్ణవిభవ

మనుభవితము లక్షణ ! ♦ స్వాంత మలర.

86

వ॥ అంత వసిష్ఠుండు దశరథు చెంతకు నరిగి రామసమీపంబున
జరిగిన వృత్తాంతంబు బాహ్యాత్ముల భూకాంతుసాన్నిధ్యంబున గడు
వడి భాషించి యతిముదంబున నున్నంత.

87

క॥ రేడు వశిష్ఠుని తోడుత

నాడిన రామాభిషేక ♦ మతిభక్తి భటుల్

వేడుక చాటింపించిరి

వాడని రాజాజ్ఞ వాడ ♦ వాడల నగరి.

88

తే॥ దశరథావనినాథుండు ♦ విశదగతిని

గురుని మోలను బలికిన ♦ వరుస నొకడు

బరగ రామాభిషేచన ♦ వార్త దెలిపె

నానుమిత్రయుఁ గౌసల్య ♦ యాత్మ నలర.

89

మ॥ విని కౌసల్య సుమిత్ర రాఘవున కీర్తిశ్లఘుఁ బట్టాభిషే
చన వార్తాఘుల మానసాబ్జముల విస్తారంపుటానంద వా

సన హర్షాశ్రులు లీల రాలియు గుఱాన్ధానంపు హారాలలో
ననువై నాట్యములాడఁ గన్పడిరి బ్రహ్మానంద చిన్మూర్తులై. 90

తే॥ హర్ష సంపూర్ణహృదయలై ♦ యధిపునతులు

బరగ శుభవార్తఁ దెలిపిన ♦ వాని కిడిర

మూల్యరత్నహారము సమ్మోద మంద

వినఁగ విందగు పలుకులు ♦ బ్రీతి నిడవె. 91

తే॥ సరవిఁ గౌసల్య పుత్రవత్సలత మెఱయ

లక్ష్మిఁ బూజించె సదృశి ♦ లలిఁ జెలంగ

రామునకు నర్థసంసిద్ధి ♦ రాజిలంగఁ

తనయు నుత్కర్షతల్లులఁకెనయు టరుదె? 92

తే॥ సత్యవాదియె దశరథఃక్ష్మావనీశుఁ

డతివ! యట్టులె యిటఁ బ్రతిశ్రుతమునయ్యెఁ

గాని కైక వశుడయ్యెఁ ♦ గాముకుండు

నేమి చేయంగనోపెడి ♦ నిర్ధరిత్యి. 93

క॥ కొందలపడెడు మనంబున

బొందుగఁ గౌసల్య యపుడు ♦ పూజ లొనర్చెన్

నందిత భర్గం దుర్గం

గందని సదృశియుక్తకరణా వళిచేన్. 94

—♦ దైవవాణి ♦—

వ॥ భూలోకంబున నిటు రామయువరాజ్య పట్టాభిషేక ప్రియ
త్నంబు జరుగుచున్నంత దేవలోకమున నిర్జర సమూహంబులు బెండు
వడిన మనములగల తొందరలఁ గలకలం బూది యందగు పయనమై
వలిమలల్లుం డగు గట్టునిల్తునిఁ గాంచ నరుగ నిశ్చయించి చని కై
లాసంబునఁ ద్రిభువన పావనీ కృతవియద్గంగాతరంగ పరిభాసిత పింగళ
జటామకుట పరివలయిత బిలేశయశిరోమణిదుచి నర్తన శితశరీర విల
సితుండును, శిరశ్చంద్రికా ధాత విశ్వంభరుండును నాగసూత్ర నాగ

కంకణ విరాజితుండు తన నామాంకస్థిత గరిజాతరుణీమణితో నిష్ఠకథా
 గోష్ఠి విచ్ఛలవిడి జరుపుచుఁ బ్రేమధగణంబులు నేవింపుచుండ
 బ్రహ్మాంద్రాద్యమర్థగణమ్ము లొక్కపెట్టున నకస్మా త్ప్రళయకాల
 భయకంపాయిత చిత్తమ్ముల గుమిగూడి కలకలధ్వనుల భూ నభోంత
 రాళము లొక్కటై చెపుడు క్రమ్ము నావరించి, కృతాంజలి బద్ధులై
 కొలుపుసావడిఁ జేర సాక్షా దీశ్వర సందర్శనంబునఁ దొందరలు మావి
 వక్ష్యమాణ విధానంబున విన్నవింపఁ దొడగిరి. భూలోకమ్మున నిక్ష్యాకు
 వంశ వారాళి చుండుండగు దశరథునింట నవ్వనజనాభుండు జన్మించి
 పౌలనుఁదిండ్ల మాయించి నిశ్చైతుకజాయమాన కరుణా కటాక్షమ్మున
 నిరుపద్రవ తపోనిష్ఠా మానససరోవర విలసితానంద వీచికా డోలికలఁ
 దూగాడు రాజహంస లగు సంయమిందుల భయమ్ము వాపి దేవ
 కార్యమ్ముల సమ్మతి సమకూర్పఁ దలంచినాఁ డని సంతసించుచుండ, నా
 దశరథాధీశుండు దన తనయునకు యువరాజ్యపట్టాభిషేకంబు డంబు
 మిగుల నొనరింపఁ బ్రయత్నించె; నింక మన కెల్లర కీ నిష్కారణ ముష్క
 రదనుజ బాధ తప్పదాయెనే యని మాగీముల వీడి యేచక్కి దిక్కుఁ
 గానక యంధకారబంధుర కంటకావృత కాననమ్మున దారిగానని వారి
 చందంబున నుండ మా చిత్తమ్ముల నీవు దోప లోకోపకార కారణ
 తరంగ రంజిత హృదయజలధి వనియు, దేవ బ్రహ్మార్షి కార్యమ్ముల
 జక్కఁజేయ సమర్థుండ వనియు, భవన్నామసంస్కరణమాత్ర సకల
 సుఖ సౌభాగ్యంబుల నొడఁగూర్చు మహామహుండ వనియు, నీహృ
 దంతరంబున నిరంతరంబు దనుజమత్తమాతంగ పంచాననుండును
 బుండరీక నయనుండు నగు నారాయణుండు నివసించు ననియుఁ దచ్చి
 త్తకోటరమ్మున జిరనినాసంబు నేర్పరించుకొని యెల్లప్పుడు నుల్లాస
 మ్మున నీవు సంచరింతు వనియు నిగమ సంతతు లొక్కమొగి నుక్కు
 మిగిలి యుద్ఘోషించుచుండు. దాసం జేసి నీయండఁ జేరితిమి. తగువిధా
 నంబునుద్యమించి భవనబాధ నివారింపవే, యన శూలి వారల నీక్షిం

చి మున్ను నలువత్తో వెన్నుండు భాషించిన తెఱఁగున్న దే నేమి
యొనర్పఁదగు నది వినుండు. 95

క॥ హరి దనుజరిరంసకతన్

ధరణి నయోధ్యను జగించి ♦ దశరథు నింటన్
సురమునిజనసంతతికిం

గరము ముదమ్ము నొడఁగూర్పఁ♦గాఁగల ననియెన్. 96

క॥ రాముడు నాఁ బరగియు లో

కామయ మెల్లను హరించి ♦ యసురుల జంపున్
భూమిఁ జరించియు రక్కసి
గీములె లేకుండ వారిఁ ♦ గీటుడగించున్.

97

క॥ మనమంత దాక యెట్లులొ

మనియుందము పుణ్యజనుల ♦ మదికెక్కిన ప్రి
తిని జప తపములఁ జేయుట

యును మాని ధయంబు నూని ♦ యసురులతోడన్. 98

క॥ అనిభాషించె విరించియుఁ

జనియె మహాయుగము లట్టె ♦ నమయం బిదె వ
చ్చెను శుభలక్షణము లివే

కనుపట్టుచు నున్నవింకఁ♦గనలకుఁ డయ్యా. 99

వ॥ ఆ దశరథావనీపాలతనూజుం డగు రామ హృదయారామ
ముల నివసింపఁ బ్రార్థించి మనదేవవాణిం బనిపితి మేని సకలకార్యం
బులు కొనసాగఁ గలవు. బహిరంగ కృత్యంబుల మన మేల నిందాపా
త్రులము గావలయు నన విని దేవత లానందబాష్పతిలకాక్షంబుల
నాయమ నుద్దేశించి.

100

క॥ రామాభిషేక విఘ్నము

నీమది భావింపవమ్మ ♦ నీరజభవుఁడుం

బ్రేముడి భాషించిన విధి

రామామణి దేవవాణి! ♦ రాజితలీలక.

101

క॥ అటవిఘ్న సముత్పన్నము

పటుగతి నౌదాక ధాత్రి ♦ వాసిలి వెస నీ

విటఁ జేరుము శుభవాణి

చటులత సమయానుకూల ♦ సంగతవు కదా!

102

వ॥ అని వినయపురస్సరంబుగ నాయమం బ్రస్తుతించి ప్రయా
ణోన్ముఖురాలిం గావించి నిలింపులు దమ నివాసమ్ముల కేగి; రంత నయ్యా
కాశవాణియు మానవదృష్టాంబుల కగోచరరూపధారిణియై యంబ
రంబు డిగ్గి మర్త్యలోకంబుఁ బ్రవేశించి యచ్చటచ్చట ముచ్చటలు
గొలుపు పుర నగర గ్రామ జనపద కాంతారంబులఁ దిలకించి యజ్ఞానా
వృతమేదిసేవలయ జనసందోహంబుల సందడుల వినుచు నెటఁ గాంచిన
నంచిత మణిజాల పల్లవతోరణ విలసితంబు లగు మందిరంబులు మృగ
మదాది సుగంధవస్తు పరిమళంబు వెదఁజల్లుచు సకలమంగళ కళా
శోభాయమాన నవవిధవాదిత్ర సుందరంబులు సువర్ణమణిగణ విరా
జితంబు లగు నుపాయనమ్ములఁ గొని మనమ్ముల శ్రీరామపట్టాభిషేకం
బని డంబుమిగులు ముదంబున మందమందగమనంబుల నిందుసుందర
వదన లగు మదనాగ మన్మోహయానలు నొకళ్లొకరిఁ దొందరించుకొ
నుచుఁ జనుచుండ నీక్షించి వీర లీపనికిం దగరని మెల్లమెల్లన నడుగు
లడుచుఁ గేకయ రాజతనూజ నివసించు మణిమయసౌధ పరిసరం
బులఁ జరియించుచుండఁ దన చెయువులఁ జక్కఁ బెట్టఁగల కైకా
ప్రియ పరిచారిక యగు మంధరం గాంచి యాకెయం దీయంబరవాణి
ప్రవేశించె; నంత నాకుబ్జ.

103

—♦ మంధర కైకకు దుర్బోధనలు జేయుట ♦—

సీ॥ గూనియు మిడిగుడ్లు ♦ గొంతు కొక్కెరగొంతు

నడుము వంకరలావు ♦ నడ్డిముక్కు

వ్యత్యస్తపాదముల్ ♦ భాంజోదరంబును

దృష్టి వాయసదృష్టి ♦ దేబిగొట్టు

దీర్ఘదంతంబులు ♦ పిరని కోవంపు

టాస్యంబు దుమదుమ ♦ లాడుచుండ

దను వింగ లమ్మన ♦ దనరి చింపిరినెత్తి

వడకు రోగము చీమవరుస కనులు

తే॥ దనరి క్షామదేవత యవతార మెత్తి

వసుధకుం డిగ్గి దనుజుల పాలి మిత్తి

యనగ దుర్గంధబంధుర ♦ యాడితొత్తు

మంధరాభిధ యందంద ♦ మసలి మసలి.

104

వ॥ కేకయాత్మజ నివసించు సౌధంబున కరుదెంచి సోపానంబులు గడగడలాడఁ దడదడఁజేడపై కుటికి నలుదిక్కుల నిక్కిచూచి చుటచుటచూపుల నధోదృష్టి నిగిడించి ధాత్రింగాంచి సర్వతస్సమలంకృతమై పురమెల్ల నానాతోరణ విలసిత పతాకవిరాజిత సకలోత్సవ సమాముక్తముగా మది నెఱిగి బిరబిర సౌధంబు డిగ్గి, పట్టపగ్గంబులు లేని వేగంబున రాలు నుగ్గురు చందంబున ధింధిమ్మని భూమి యదర నడచుచుఁ గార్యాతుర కంపాయమాన దేహంబున గించి దవసత శిరస్కుయై యాకెత్తో.

105

సీ॥ శృంగార మొనరించి ♦ రింపుగ నగరెల్ల

నూతనోత్సవసమా ♦ యాత హృదయ

జనసమూహంబులు ♦ చనుచున్న వారలు

గౌసల్య హర్షసంగతయు నగుచు

విప్రముఖుల కెందు ♦ వివిధాంబరంబు ల

సంఖ్యాకముగ నిచ్చు ♦ సరణి గంటి

మదనాగయాననా ♦ మది నెఱుంగఁగఁడెల్పు

మావిధ మెల్ల నా ♦ కనిన నంత

తే॥ నామే మంధర కిట్లనె ♦ నాత్మ నదుర
రామచంద్రాభిషేచనం ♦ బేమే నీకుఁ
దెలియదా? రేపె యూరెల్ల ♦ లతగతి న
లంకరించుట లందుకె ♦ పొంకముగను.

106

ఆ॥ వె॥ అనియు ధాత్యి పలుక ♦ నతి కుబ్జ మంధర
మది నసూయ తవుల ♦ నదిరి, కోప
మినుమడింపఁ గైక ♦ యింటికి రివ్వున
వ్రాలె వడిశలోని ♦ రాయి నాగ.

107

న॥ ఏకాంత పర్యంక పర్యవస్థితయు విశాలాక్షియు నగు కైకే
యింగాంచి దేవవాణీసమాకృష్టచిత్తయై మంధర యేమే! దుర్భగురాలా!
మూఢురాలా! మహాభయం బిపు దుత్పన్నంబైనది యెఱుంగవా? మం
దబుద్ధివి నేనె యందగతై నని విజ్ఞప్తిగెద వంతియె. నిన్నుబోలిన తెలివి
మాలిన వార లేరు లేరు.

108

తే॥ రేపె రామాభిషేచనం ♦ బేపుమీరు
గాంచు దశరథవిభు ననుగ్రహముకతన
నవిన విని లేచి శీఘ్రంబ ♦ యవని నాథు
కాంత ప్రియవాదినియునైన ♦ గైక యపుడు.

109

తే॥ రత్నభూషిత సౌవర్ణ ♦ నూత్ననూపు
రంబు దివ్యమౌ దాని హర్షరంబు మీర
మంధరకు నిచ్చి మోదసమ్మాన్యసమయ
మందు నేలొకొ మతిభయం ♦ బందు వనియె.

110

తే॥ భరతు కన్నను రాఘవం ♦ డరయ నాకుఁ
బ్రియముఁ గూర్చు ప్రియంవమం ♦ డయుతవిధులఁ
గాంచుఁ గౌసల్యకంటె సుత్కర్ష మెరయ
నమిత శుశ్రూష లొనరించు ♦ నతఁడె సుతుఁడు.

111

న॥ మూఢురాలా! రాముని వలన నీకేమికిడు మూడె, నన నకా

రణవైరిణి యగు కుబ్జ.

112

మ॥ నిను మోహించి ప్రియాప్తవాక్యములచే ♦ నిన్నీ ముఖస్తోత్రముల్
మన మొప్పంగ నొనర్చుచుండు నెపుడు ♦ మన్నించి ప్రేమించు మిం
చిన మోదంబును గల్గజేయు వచన ♦ శ్రేయోక్తు లర్పించి రే
డనదత్కార్య పరార్థ కాముకుఁడు గాఁ ♦ డా? సత్యసంపన్నుఁ డా. 113

క॥ ఇక నీశ్రేయముకొఱకే

ప్రకటించి తకల్మషాప్తవాక్యము నీకు
ముకుళితహృదయా! మణిరూ

పకశిఖిపరిధానగుప్తభావా కైకా!

114

మ॥ అల కొసల్య కనంతవైభవ సుభో ♦ గానందతావాప్తి ని
శ్వలతం గూర్పఁదలంచి రాఘవున కీ ♦ సర్వంసహాచక్ర ము
జ్వలమోదమ్మున గట్టనెంచె ముఖవాచస్పూర్తి దీపింప ని
న్నలతింజేసి మనంబునందెలియు మమ్మా ఉన్న సందర్భము. 115

తే॥ ఇదియు మనమందు నునిచి తా ♦ నెపుడో భరతు

నంపె శత్రుఘ్నుఁ దోడిచ్చి ♦ యరయు మీవె

మేనమామగా రింటికి ♦ మేదిసీశుఁ

డనియు దుర్యోధలను జేసె ♦ నవసర మని.

116

తే॥ కన సుమిత్రకు మంచియె ♦ కలుగఁగలదు

లక్ష్మణుఁడు రాము నెడఁబాసి ♦ లలి మెలంగఁ

జనఁడు కావున సామ్రాజ్య ♦ మనుభవింపఁ

గలఁడు సందియంబిందేమి ♦ కలదొ చెపుమ.

117

క॥ భరతుఁడు రాఘవుకడఁ గిం

కరుఁడే కాగలఁడొ లేక ♦ కానల నుండం

బురినుండి యనుపఁబడునో

మరి బ్రాణత్యాగవిధికి ♦ మార్కొనఁ బడునో.

118

తే॥ నీవు కొసల్యదాపున ♦ నియతఁజేరి

పరిచరింపుచు దాసివై ♦ బ్రతుకవలయు

గన సపత్నీ పరాభవం ♦ బానరుకంటె
ప్రాణనిధనంబె శ్రేయస్కరంబు సతికి.

119

క॥ కావున దూరపు దృష్టిని
భావించియు వైశమ యది ♦ పటుతర బుద్ధి
గావించి సుతుని జీవన
మేవంచన లేని యంచి ♦ తేచ్చను గనుమా.

120

చ॥ అనవరతానురక్తి భరతాఖ్యు ధరాధిపుగా నొనర్చువే
డ్కను నవపంచవర్షములు ♦ కానల రాముఁ బ్రవాస పద్ధతిం
జనుగతిఁ గాంచితేనియు విశాల ధరాతల మేలురాణివై
మనెదు గురూపదిష్టము సుమా యిది కాదన జెల్ల చెల్లెడన్. 121

వ॥ ఈ విధానంబున నీ పుత్రుండు సాకేతరాజ్యంబున దృఢ
తరుడగు, నీవు రాణి వయ్యెద, వప్పటికీ వభయవనఁ దగియెద వే
నొక్క యుపాయం బెఱింగించెద, నిదివఱకె మది నెంచియుంటి. మున్ను
దేవాసురసమర సమారంభ కాలమున మహారథుం డగు నీనాథుం డాఖం
డలసహాయార్థము నీతోఁగూడనరిగి యుద్ధసన్నద్ధుడై పొలికలని బోరు
సమయంబున రథాక్షకీల ధరణిఁబడిననదియాతఁడెఱుంగకయున్నను నీవు
ధైర్యంబున దత్కీల రంధ్రంబున నీ కరంబు జొనిపి పతిప్రాణపరీప్సను
యద్ధావసాన పర్యంత మున్నప్పు డా యరిందముఁడు రాచేసుల నెల్ల
గొల్లఁగొట్టి నిన్నీక్షించి పరమాశ్చర్యంబు నంది ముదంబున వీరు రాల
వగు నిన్నాలింగనం బొనరించుకొని నీ మనోవాంఛ నెఱవేర్చు నెవ్వి
యేని రెండువరంబులఁ గోరుమని జనవిభుండు స్వయముగా భాషించె.
నా సమయంబున నీ వొసంగ నెంచిన వరయుగళంబు న్యాసభూతం
బుగ నీ యొద్ద నుండనిమ్ము నా కవసరము గల యప్పుడు కై కొనెదనన
నీ ప్రియనాథుండు సమ్మతించి మందిరంబునకుం బను మనియె నని ప్రస్తా
వనావశంబున నెప్పుడో నీవె నాచెవిని వేసియుంటి, విప్పుడు స్మరణకు

వచ్చె. నీప్రియత్నంబున కావరంబులు సహాయకరము లగు గాన రోష
పూరిత హృదయవై కోధసాధంబుఁ బ్రవేశించి.

—♦ మంధరోపదేశము ♦—

సీ॥ భూషణావళి దీసి ♦ భూమిపై వెదజల్లి

మానముద్రను బూని ♦ మహితలఁబు

శయ్యగాఁ జేకొని ♦ సత్వదృష్టిని మాని

యసహాయశూరపః॥ర్యాప్త వగుచు

వసుధాధినాథుండు ♦ ప్రతినకై సత్యంబు

బాటించు పర్యంత ♦ మోటువడక

యాచరించెనవేని ♦ యభిమతార్థంబులు

సమకూరు నీకు నీ ♦ సమయమందె

తే॥ తథ్యమిమాట బాటించు ♦ తరుణి నిన్ను

నత్తవారింటికిని బంపు ♦ నపుడు నన్ను

నీకుఁ బ్రియదాసిగాఁ బంపె ♦ నీదుతండ్రి

దాన బోధింతు హితమిదే ♦ తరుణ మగుట.

122

మ॥ అని బోధింపఁ ద్రివక్ర సర్వమును ♦ తథ్యంబంచుఁ గైకేయి తా

ననుమానింపక యుక్తియుక్తమని గాఁగి॥హ్యంబంచు మేలంచు ని

చ్చను భావించుచు నాచరింపఁజనె దు॥స్సంగాహితభ్రాంతి నే

పనిఁజేయఁ వెనుదీయరెంతటిఘనుల్ ♦ భావప్రమాదంబునన్. 123

వ॥ కైకేయి మంధరంగాంచి తదుపదేశావేశమ్మున.

క॥ నీ కీదృశబుద్ధు లిటం

బ్రాకటముగ నలరె నెటుల ♦ భామిని! యీడ్చు

గ్లోకో తర బుద్ధిచయ

స్వీకృత వీ వనుచుఁజెప్పఁ ♦ జెల్లును ధాతికిన్.

124

క॥ భరతుండు వసుధాపతియై

సుతుచిరగతి నున్న పక్కినుందరి! నాకుం

గురిఁగాంచఁ బ్రాణవల్లభ

పరయుము గ్రామశతకంబు ♦ నడుగక యిత్తుఁ.

125

క॥ అని కోపభవనసీమకుఁ

జన రోషము సాహసంబు ♦ శౌర్యముతోడై

జననాథుసుందరీమణి

పనిగొను కార్యం బొనర్పఁ ♦ బయనంబయ్యెఁ.

126

సీ॥ తొడవిన బొమముడిఁ ♦ దొడవులెల్లను వీడి

పుడమిపై విదలించి ♦ యొడలు విఱచి

కన్నులెఱ్ఱఁగఁ జేసి ♦ కడువడి మలినమా

వసనంబు ధరియించి ♦ పైఁటచెఱఁగుఁ

పైఁగప్పి భూమిపైఁ ♦ బవళించి జడ విచ్చి

యతికోప దృష్టుల ♦ నొడుగఱచి

ముఖసరోజము రక్తఃపూర్ణమై పనఁజూప

పటపట దంతముల్ ♦ పనవి కొఱికి

తే॥ రాముఁ డడవికిఁ జనునాక ♦ భూమిశయ్య

విడువ ; గాకున్న బ్రాణముల్ ♦ విడువ నెంతు

వినుము నాప్రజ్ఞ నాశక్తి ♦ విరివిఁగాంచు

తలఁచి ప్రేమించు నాప్రియ ♦ దాసి వీవు.

127

ప॥ ఇట్లు సాకారయగు కోపదేవతభాషింప నాగూనిది కన్ను
గారఁ గాంచి సంతోషించి కల్యాణీ ! నీవీ నిశ్చయంబుననున్న నీకు
ద్రంబగు నేను మాయంటిదాక జనివత్తునని యేగె. నా కేకయనందిని;

తే॥ వక్రసుందరి యుపదేశ ♦ వాక్యసరణి

నంచితాశ్రయి మది నెంచి ♦ యాదరించి

యాచరించెను అబల పే ♦ రవనిఁగాంచఁ

గైక కేకానితనర దే ♦ శాంతలగును.

128

సీ॥ వరదయానిత్వుఁ డైన ♦ బండితుం డైనను
 నీతి ధర్మవిచార ♦ నియతుఁ డైన
 విధివాదదేశిక ♦ విద్వాంసుఁ డైనను
 విద్యావివేక సంవిదుఁడు నైన
 వసు ధాధిపతి యైన ♦ బలశౌర్య సాహస
 పీర్యవంతుం డైన ♦ విజ్ఞుఁ డైన
 నద్గుణస్వైతుఁ డైన ♦ సత్యభాషణుఁ డైనఁ
 సతతదైవిక తపఃశ్శాలి యైనఁ

తే॥ గాని యతిసాపభావిత ♦ మానసు లగు
 దుష్టులనుగూడి మెలఁగఁ దద్బుద్ధి నెపుడు
 మదిని భావించి క్రమముగా ♦ మహిని జెడును
 జనుఁడు తత్సామ్యముగ నొట ♦ సందియంబె? 130

క॥ కనుక పరిత్యాజ్యము దు
 ర్జనసహవాసంబు ముష్ట ♦ సహవాసముచే
 తను స్వార్థంబునఁ జెడుదురు
 మనుజాధిపుపుత్రిమాడ్కి ♦ మనుజులు ధరణికి. 131

—♦దశరథుఁడు మంత్రియుతుఁడై కై కయింటికిఁ జనుట♦—

తే॥ అటమహాదేవుఁ డత్యంత ♦ మైన ప్రేమ
 నదిజాతను వీక్షించి ♦ యనఁగఁదొడఁగె
 నంబ! రామాభ్యుదయ కారణంబువలన
 దశరథేశుండు తనమంత్రికి ♦ దనరఁబిలిచి. 132

క॥ సానందహృదయుఁడయ్యును
 మానుగ సచివాళిరా నమందగతిం గై
 కానివసిత సౌధమునకు
 మానవనాథుండు జనియె ♦ మానిని విసవే. 133

తే॥ అచటఁ బ్రియురాలిఁ గానక • యవనివిభుఁడు
విహ్వలుండయి యిదియేమిఁ ప్రేమతోడ
మందిరంబున లేదు నా • సుందరాంగి
యనియు సత్వర భ్రమమాణుఁ • డగుచు నపుడు. 134

వ॥ ఏను స్వకీయ మందిరంబుఁ బ్రవేశించుటకుమున్నె నావన్నె
లాడి హాసన్ముఖియై ప్రతీక్షించుచు సాధాంగణమ్మననుండు మత్త
హాసవధూగమన యగు మంగళాంగి యిట నదృశ్య యగుటకుఁ గారణం
బేమియని విడూయమానహృదయుండయి చింతించుచు దాసీనిక
రంబు నీక్షించి. 135

క॥ మీదేవి మంగళాత్మకి
సాదరమున గాంచ వచ్చు • సనయము నన్ను
రా దిత్తటి ప్రియదర్శన
యేదీ ప్రియురాలు లేదు • యేదీ రాదే? 136

క॥ అనదాసీతతి జనవిభు
గని క్రోధసదనమునందుఁ • గల దా యమ మా
కును గారణముం దెలియదు
చని మీర లడుగ నిజంబు • చక్కఁగఁ దెలియున్. 137

క॥ అని భాషించిన దాసీ
జనములు విని భూపతి భయ • సంత్రస్థుండై
చనె నామె సమీపమునకుఁ
గన ధైర్యరహితులుగారె • కాంతావశగుల్. 138

ఆ॥ దీనవదనుఁ డగుచు • మానినీమణిచేంతఁ
గూరుచుండి ధృతియుఁ • గూల నాకె
మేను నిమిరి చేత • మెల్లంగఁ బ్రేమను
బల్లవాంగిఁ గాంచి • పలికె నిట్లు. 139

ఉ॥ ఏల సరోజనేత్ర! యిటు ♦ లీకఠినంపు ధరిత్రి శయ్య గా
 నేల మరాళయాన! యిపు ♦ డీవిధి గోపము నిర్ణయింపఁగాఁ
 జాలని చింత నందెదవు ♦ చానరొ! మాసినకోకఁగట్టినా
 వేల సుభూషణావళుల ♦ నేటికి వీడితి వంబుజాననా! 140

మ॥ అవమానింతువె నన్న దుఃఖమది యేల? బాల! నీకిప్పుడో
 యువిదా! నీదగు వాంఛితం బెదియొ యిం పొప్పొంగ భాషింపుమే
 నవిలంబంబునఁ గూర్చెవ్వు సకలరాజ్యప్రాజ్యరక్షాకర
 వ్యవహారంబులమాని కాంచు మిదె యుద్వద్రాజబింబాననా! 141

—♦ దశరథ శపథవాక్యము. ♦—

శే॥ అహితలెవ్వరు నీకు నీ ♦ యవనిఁ బెలుపు
 పురుషుడో మరి వనితయొ ♦ పువ్వుఁబోడి
 కను మదండు్యం డవధ్యుండు ♦ గాని వధ్య
 శిక్ష విధియింతు నీకోర్కెఁచెల్లునట్లు. 142

చ॥ జలధులు నేలయైన గిరిసంతతికూలిన నింగి వ్రాలినన్
 జలజలరాలినన్నుడులు ♦ చంద్రదినేశులు పోవుమార్గముల్
 తొలఁగిన ధారుణీతలము ♦ ధూళియు నైన భవత్ప్రియంబు ని
 శ్చలగతిఁగూర్తుఁ బెల్పుటకు ♦ సంశయమేల కురంగలోచనా? 143

క॥ వనితా! నాస్వాంతము దెలి
 యును నీకుఁ బ్రియుండ నొచు ♦ నుండుటయును నీ
 పు నసూయామతి ననువేత
 లను బెట్టెదు వ్యర్థమయ్యె ♦ శ్రమయిది యెల్లన్. 144

క॥ వనితా! నీవశమానసుఁ
 డనియును బలసార మెల్ల ♦ నరయమి నీదే
 యని చను నన్నీగతిగాఁ
 గనఁతింపఁగ నల నీవు ♦ కడువెరులఁబడన్. 145

సీ॥ తరుణిరో! నీప్రియం • కరుణైవ నెవ్వని
 ధనహీను ధనికుఁగాఁ • దనువవలయు
 బాల! నీ కహితునఁవ్వని ధనవంతుని
 ర్థనునిఁగాఁ జేయఁగఁ • జనఁగవలయు
 నెవ్వని వధియింప • నీక్రింతు విష్ణుడు
 వధియింపఁదగని యా • భవ్యుఁడెవఁడు
 పెక్కుమాట లిఁకేల • ప్రియురాల నీకు నా
 ప్రాణంబులైన నఁప్పన మొనర్తు
 తే॥ ప్రాణములకన్న నాకు నీ • రామచంద్రః
 డధికవిశ్వాసి శపథమే • నతనిపైని
 చేసి భాషింతు నిక్కంబు • చేయఁదగిన
 హితము నీకేది యీరాముఁ • డిందు సాక్షి.

146

క॥ వనటను గుండఁగ నేలా
 వినలేదా? నాదుమాట • ప్రియతముడీ రా
 ముని యెదుటనె యింకొకపటి
 వినుమా! యనుమానమేల • ప్రేమను గనుమా.

147

క॥ అని రామునిసాక్షిగ నను
 జనవిభు వాక్యంబుఁ గైక • శ్రవణానందం
 బున విని యిట్లనె మెల్లన
 గనులుదెఱచి చూచి లేచి • కలమోదఃసునన్.

148

తే॥ నీవు సత్యప్రతిజ్ఞయే • నెఱపుచేని
 శపథ మనుమాట పాటించి • జటిపితేనిఁ
 బెంపువడయంగఁ గోర్కొనెల్లిఁపఁగలవు
 సందియం బెందు కిఁక రాజఁచంద్రో నాకు.

149

మ॥ మును దైవాసురయుద్ధమందు నిను నే • పుణమీరఁ గాపాడఁగం
 గని సంతోషమునన్ వరంబుల నొసం • గణలేదె? యవ్వని నా
 కు నిమిత్తంబగు నప్పు డియ్యమనియుం • గోరంగ మీచెంతఁదా
 చిన సందర్భము మీ తెఱుంగరె యిఁకం • జెప్పంగ నేముండెడిన్.

తే॥ రెండువరములు నీచేంత ♦ నుండేగాదె
 న్యాసభూతంబు లయ్యవి ♦ యవనినాథ!
 త దుప యోగకాలం బిదె ♦ తరలివచ్చె
 నోర్కి నొసంగంగ యాచింపు ♦ చున్నదాన. 151

క॥ అందునఁ బ్రయసుతు భరతుని
 బొందుగఁ జతురబ్ధివలయ ♦ భూమితల మే
 లందగు యువరాజుగఁ జే
 యం దలఁపఁగపలయు మీర ♦ లవసర మదియున్. 152

క॥ అతులిత గతి నిఁక నీ సం
 భృత సంభార వితతుల నభిమతంబుగఁ బ్ర
 స్తుత మభిషేకింపఁగ నా
 కతిమోదము చేతుల్ొగ్గి ♦ యాచింతు విభూ! 153

క॥ వర మింకొక్కటి రాఘవుఁ
 డరయఁగ నతివేగ దండకారణ్యములం
 దిరిగి వసింపఁగఁ జనఁగా
 వరియించితి రేపె యేగవలయు మహాత్మా ! 154

సీ॥ మునివేషము ధరించి ♦ పూని జటావల్క
 లాజినమ్ములను మ ♦ దభిమతాప్తిఁ
 బదునాల్గు వర్షముల్ ♦ పరిపూర్తి దండకా
 రణ్యభూముల యందు ♦ రామవిభుఁడు
 ఫలకందమూలాది ♦ భక్షణ మొనరించి
 ఘనతర కాంతార ♦ కంద ఖనన
 వృత్తి నావల వీటి ♦ కింపొంద రావచ్చు
 మనవచ్చు హాయిగా ♦ మహితవనుల
 తే॥ వాస మొనరింపఁగావచ్చు ♦ బ్రహ్మహంబు
 మునుల సేవింపవచ్చు రాముఁడు మహీశ !

యస్య దిష్టానుసరణి నే ♦ డరుణుః డుదయ

మగుటకును మున్నె యేగింపుః ♦ డతని వనికి. 155

తే॥ ఆలసించిన నేను నీ ♦ మోగిల విడుతుః

బ్రాణములః; దప్ప దీమాట ♦ రాజచంద్ర !

నీవు సత్యప్రతిజ్ఞయే ♦ నిలువః దలఁప

నిదియె యత్యంతమగు వాంఛ ♦ యదియె ప్రియము. 156

మ॥ అన నాదారుణవాక్యపాతమహా దా♦యాసంపు నిట్టూర్పుః జెం

దిన భీతిం దనురోమహర్షణత నా♦తీక్ష్ణంపువజ్రాయుధం

ఋన భూభృత్తతి బడ్డ చందమున బెం♦పుందూలి ధాతీశుః డా

య్యన మూర్ఛితై ధరిత్రిపై నబల లాహా! యెట్టికూర్మాత్మలో? 157

వ॥ అంత మహిపాలుండు మెల్లమెల్లన నేత్రోన్మీలనంబు

గావించి మహాభయంబున. 158

మ॥ అనిమి త్తంబు నదృష్టపూర్వ మిదియా ♦ హా! లేక దుస్వప్నమో

ఘనమాంద్యం బొకొ చిత్తవిభ్రమ మొకొ ♦ కాకున్న బ్రాణాంత్య సం

జనితాయాసమొ దై వమాయయొ పిశాచగ్రస్త చిత్తం బొకొ

యనియోజించుచుముందునున్న సతినికొ ♦ వ్యాఘ్రాకృతింగాంచియుకొ

ఉ॥ ఇంతి! యిదేటిమాట వచియించెద విప్పుడు నీవు నాదు పా

ణాంతసమాన వాక్యముల; ♦ నాతఁడు నీ కపరాధమేమి తా

స్వాంతమునం దొనర్చెను మ ♦ దగ్గమునందు రఘుప్రవీరుఁడుకొ

సంతత మాదరించు నని ♦ చాటుచునుందు విదేమి వింతయో! 160

క॥ ఇలలో రాఘవు గుణముల

సలలిత సంతోషపూర్వ ♦ చతురత మెఱయకొ

గలితామృత వాక్కులచే

లలిజేతువు వర్ణనంబు ♦ లాలింతుగదే! 161

మ॥ తగు గౌసల్యను గాంచుకంటె నిను ♦ విస్తారంపుః బ్రేమంబునకొ

గని శుశ్రూష లొనర్చు నందువు హృదుత్కర్షంబు దీపింప రా

మునిచారిత్రము విన్నమాత్రమున నామోదింతు వెంతో ముదం
బున నీ క్రూరవిచారమేల కలిగెం ♦ బూర్ణేందు బింబాననా ! 162

చ॥ భరతునకై ధరాతలము ♦ వాసిని మీర గ్రహింపు మీవు సు
స్థిరముగ శంకయేల యిదె ♦ చేకొను రాముడు మందిరంబునం
దిరవుగ నుడవేడెద నిదే వర మొందు ననుగ్రహింపు మో
తరుణిరొ! వానికన్నఁ బ్రియతత్పరు లేరిట లేరు నాకు సూ. 163

చ॥ అనియును గంట నీరిడ ననంతముగాఁ బ్రసరించి కాల్యాలై
చని నదియై ప్రవాహగతి ♦ జారి గభీరపు దుఃఖవార్ధియై
యినకులనాథు ముంపఁ దరియింప నశక్యముగాక నావయే
యనఁదగు కేకయాత్మజపదాబ్జము లంపెఁ దదర్థ మాతఁడున్. 164

క॥ ఇరవుగఁ దనపతియే తన

చరణమ్ముల నంటివేడ ♦ జలజాక్షి యనా
దరమతిఁ గనె రక్తాక్షులఁ

బరబుద్ధి వినాశకరము ♦ పాపాకరమున్. 165

తే॥ అధిప! యేల నీ విట భ్రాంతి ♦ నంది పలుకు

చుంటి; వయ్యవి నాడు నీ ♦ వుత్సహించి

చెప్పినాడ వసత్యంబు ♦ సేయ స్వీయ

భాషితము పాపగతి కాక ♦ దూషితఁబు. 166

చ॥ అనువుగ నారచీరయు మృగాజినమున్ ధరియించి రేపి నేఁ
గనఁగఁ బ్రభాతకాలమునఁ ♦ గానల కేగుట నమ్మతంబు; కా
దన విషమింత చిక్కదె యథాగతి జేసెడుత్రాఁడు లేదె నా
తనువునఁ బ్రాణముల్ చనఁగఁ ♦ దప్పదు నీమది కెక్కుఁ బ్రీతిగన్. 167

తే॥ ఏనె సత్యప్రతిజ్ఞఁడం ♦ చీవు సభల

నభినయింతువు జగతి రామాగ్రమందు

శపథ మొనరించి లేదంచు ♦ సత్యపథముఁ

దప్పి నరకమున సుఖంపఁ ♦ దరలు మింక,

168

సీ॥ భానువంశమునందు ♦ వాతస్వగలవారు

జనియింప రనుమాట ♦ సత్య మనియు

లబ్ధప్రతిష్ఠల ♦ నబ్ధిచతుష్కావృ

త ధరిత్రి సాకేత ♦ ధరణిపతులు

వర్తింతురని పూర్వపద్ధతిఁ దప్ప డే

దశరథాఖ్యుఁ డటంచుఁ ♦ దలఁచి మెచ్చి

కేకయాధీశుండు ♦ లోకోత్తర ఖ్యాతి

నెంచి నా డీలీల ♦ నెనయు ననినఁ

తే॥ దలఁచియుండు నె మృషకన్న ♦ దండియఘము

గలదె రాజచంద్రుఁడ వీవు ♦ గాంచ లోక

పతివి సత్యవాది వటంచు ♦ వాసికెక్కి

నాఁడ విశ నేను వచియించు ♦ జాడ గలదె?

169

మ॥ వినియుం గర్జకఠోరవాక్యము లటకా ♦ భీతిల్లి చింతాకులం

బున మూర్ఛిల్లి మృతించెనో యన భువికా ♦ మోమత్తమిల్లంగ నా

జననాథుండు నిశీధి నచ్చట నె వాసంబుండి సంవత్సరం

బన వెల్భించెను వందిమాగధులనూ ♦ రాజ్యం బ్రవేశించినకా. 170

—♦ పురజనులు రామపట్టాభిషేకంబని సంఘోషించుట ♦—

ఆ॥ వె॥ కేకయాత్మజాత ♦ గిరురించె రోసాన

వంది గాయ కాది ♦ భవ్యనుతులఁ

దనుపఁదగదు మీరు ♦ మనుజనాథునియాన

కై కకోప పాప ♦ లోకమాన.

171

సీ॥ మార్తాండు డదయింప ♦ మధ్యకత్యమునందు

బ్రాహ్మణ క్షత్రియ ♦ వైశ్య వితతి

కన్యకాజనములు ♦ ఘనచామర చ్చత్రి

తురగముల్ పట్టంపుఁ ♦ గరియు వార

ముఖ్యులు పౌరులు ♦ ముని జానపదవితా

నము వసిష్ఠనియాన ♦ నయమెలర్ప

సకల సంభారముల్ ♦ సంస్థితంబై యుండె

నానంద మొప్పార ♦ నా నిశ్శీధి

తే॥ స్త్రీలు నాబాలవృద్ధులు ♦ నోలి రాము

రాజ్యపట్టాభిషేకంబు ♦ పూజ్యగరిమ

గాంచవలె నంచు మదినెంచి ♦ కాంచరైరి

నిద్రసంతోష మెంతటి ♦ భద్రకర మొ?

172

సీ॥ మణిరత్న కాంచన ♦ మకుటకాంతులు నభో

వీధి మిత్రునిగప్పు ♦ వెలుగు లొప్పు

భూరి కుండలకళా ♦ భుజకీర్తియుగళాభ

లా దిశాంతములందు ♦ నవఘుళింప

ఘనపీత వసనంబు ♦ ఘనదేహరుచుల వి

ద్యుల్లతాదీప్తులు ♦ పల్లవింపఁ

గందర్పశతకోటి ♦ సుందర శ్యామాంగ

ధాశధశ్యము జగత్త్రయి నటింపఁ

తే॥ జనెడు కోదండదీక్షాగురుని రమేశు

సర్వసన్నాహయుక్తు నీశ్వరు ననంతుఁ

దలఁచి శ్రీరాము సంతోష ♦ కలితు లగుట

నిద్రఁ బుచ్చిరి నిద్రనునిశిని జనులు.

173

మ॥ తన వామాంకమునందు భూమిజ సుమిత్రాసూతి సైదోడుగా

మన ముక్తాధవళాతపత్రధరుడై ♦ మాణిక్య హారావళి

స్వన గానాది శుభోత్కరప్రభలతోఁ ♦ బట్టంపు టేనుంగుడైఁ

గనుభాగ్యంబు లభించు టెన్నఁచొ కదా ♦ కంజాక్షు శ్రీరామునిక.

చ॥ అల నిగమాది పారగులనంత పురాణవిరాజితాగమో

జ్వల వరయోగకోవిదులు ♦ వారణ వాజి రథాళివాహినీ

బల నికరంబు లాశ్వులు నఁవార్యమతిం గొలువంగ యోగవి
 ద్బల పరిపూర్ణ నిర్మల శుభస్కరు నెన్నఁడు జూడఁగల్గెడిన్. 175
 ఉ॥ ఎన్నడు దెల్లవారు నికఁ ♦ నెప్పుడు రాముని గాంతుమోకదా
 కన్నులపండువై తనరఁగా నవనీరజనాభు సత్యసం
 పన్నుని నీలనీరద విభాసిత నిర్మలకాయు నంచు నా
 పన్నత నుండువారి నెఱివాపఁగఁదా రవి తోచెఁ దూర్పునన్. 176

—♦ సుమంత్రుఁడు రాజకడకు వచ్చుట ♦—

వ॥ అటుల నుత్సుకాత్ము లగుచు నయోధ్యావాసు లంద రున్నం
 త జండకిరణుం డాఖండలదిశి నధిష్ఠించినను రాజేలోకో నిద్రావశుం
 డయ్యె నని చింతించుచు సుమంత్రుండు జయజయ వర్థమానుం డయి
 నృపాభివాదనంబు లాచరించుచు నతిఖిన్నుం డయి యున్న ధరాధినాథు
 నీక్షించి కై కేయితో. 177

తే॥ దేవి! కై కేయి! యీరీతి ♦ భూవిభుండు

నన్యవిధమున నున్నవాఁ ♦ డరయలేదె

మది విచారింప కుండంగ ♦ మనుట యెందుఁ

గాంచఁ జిత్రము తన స్వీయఁకాంతు సతియు. 178

తే॥ అనిన నాయమ మంత్రితో ♦ ననియె నిట్లు

లయ్య! యీరేయి నిద్రలే ♦ దవనిపతికి

రామరామ రామ యటంచు ♦ రాముఁదలఁచి

తలఁచి రామసంస్కరణ విస్తారుఁ డగుట. 179

ఆ॥ వె॥ మేలుకొనుటవలన ♦ మేదినీశుఁడు రాత్రి

బడలినట్టు లున్నవాఁడు గాని

యలరకున్న నిద్రా యస్వస్థుగా నుంట

సహజ మండు వైద్యశాస్త్రవిదులు. 180

ఆ॥ వె॥ రాము నిటకుఁగొనియు ♦ రయమున రా పొమ్ము

రాముఁగాంచు వేడ్క ♦ రాజచంద్రుఁ

దున్న వాడటంచు ♦ నురుగతి భాషించు

కైకతోడ ననియె ♦ వీక నతఁడు.

181

తే॥ రాజవచనంబు వినకయే ♦ నోజమెయిసి

జనుట లెట్టులు భామిని ♦ యనఁగ మంత్రీ

దశరథేశుండు విని పల్కె ♦ విశదగతిని

నధిపుడైనను భీతిల్లు ♦ నబలలకును.

182

చ॥ అన విని భూమికాంతఁడు ర♦యమ్మున బల్కెను మంత్రీసత్తముం

గని మనరామచంద్రు గత♦కల్కషు సుందరుఁ దోడి తెమ్ము నాఁ

జనియె నతండు రాఘవునిఁ ♦ జయ్యనఁ బిల్వఁగ రామమందిరం

బునకు నుదాత్తచిత్తధృతి♦పూజితుడై కడు నప్రమత్తతఁ. 183

—♦ మంత్రీ రాముని కైచనుట - రామునితో రాజుకడకు వచ్చుట ♦—

చ॥ కనియె ననర్హురత్నపరి♦కల్పవిభూషణశోభమానదే

హుని మణిహార దివ్యమకుటోజ్జ్వలకంకణ హేమవస్త్రభా

సుని రఘురాము నీశ్వరుని♦సొంపు నమస్కృతు లాచరించి భ

క్తిని రయమొప్పఁ బల్కెమదిఁ♦గిన్కయు మాని కృతాంజలుండునై.

తే॥ రామ! రాజీవలోచన! ♦ రాజచంద్రు

నాజ్ఞ వచ్చితి నిచ్చటి ♦ కధిపుఁ డిపుడు

మిమ్ము గన నెంచె వైశంబ ♦ రమ్ము లెమ్మి

యాలసింపక నావెంట ♦ నరుగవలయు.

185

వ॥ అంత రాఘవుండు సంభ్రమాన్వితస్వాంతంబున రథారోహ

ణుండయి చని లక్ష్మణ సమన్వితుండయి సారథి తనవెంట రామధ్య

కక్ష్యంబున వసిష్ఠాదుల నీక్షించుచు సత్వరంబున జనకు సమీపంబుఁ

జేరి కించిన్ముకుళితవదనారవిందుం డగు దశరథు నడుగుదమ్ముల కెఱఁ

గిన రాజు సమయాకర్షితోత్కర్ష మెఱయ సముత్థితుండై ససంభ్ర

మంబున బాహుదండంబుల సారించి హా!రామా! యని దుఃఖనిమగ్నుం

డై హా!రామా! రామా! యని వాపోవుచు రయంబున సంకతలం

బున రాఘవు నుంచుకొని మూర్ఛావిష్టుం డగు యెకిమీనిఁ గాంచి
సకలరాజసుందరీమణులు హాహా రవంబుల నిష్కారణ రోదనధ్వనులఁ
గావించిన బెండువడి పుండరీకనయనుం డుండు తఱి వసిష్ఠసంయమిం
ద్రుండు రోదనం బెందుల కని వారల వారించుచుఁ బ్రవేశించిన నంత
రామచంద్రుండు రాజదుఃఖ కారణం బేమి యని ప్రశ్నింపుచుండఁ గై
కేయి రాముం గాంచి యసీపత్రసమాన వచనముల.

186

క॥ జననాఘదుఃఖశాంతికి

గనఁగా రఘురామ! నీవె ధ కారణుడ వికళ

విను గించిత్కార్యము నీ

కును గర్తవ్యం బధిపునకు హితం బొలయున్ .

187

క॥ సత్య ప్రతిజ్ఞుడవు నీ

వత్యంతాసక్తిఁ జేయు ధ మయ్యది సత్యా

ప్రత్యయుఁ డగు నీ తండ్రిని

సత్యాత్ముని గాగఁ గాంచ ధ సమయము రామా!

188

—ధ కైకమాట విని రాముడు ప్రతిజ్ఞఁ జేయుట ధ—

చ॥ వినుము వరంబు లిచ్చెఁ గడుధ వేడుకతోడుత నాదరించి నీ

జనకుడు నాకు; నయ్యవి విసంబయి కంతము బట్టె జేని; గా

వునఁ నవి నీ యధీనములు ధ పుత్రుడ సర్వము దెల్పు లజ్జతో

మునిఁగెఁ దదాప్త కృత్యము సమున్నతివానిని నిర్వహింపుమా!

క॥ గతజల సేతు నిబంధన

మతిఁ దూలెడి సత్యపాశ ధ మహితగళుండై

పితలు దరించుట కెయ్యెడఁ

జతురాత్మా! భువిని బుత్రశబ్దమ కాదే!

190

తే॥ కేకయాత్మజ వచియించు ధ కాకపలుకు

వినియు శూలాభిహతుడైన ధ విధము వ్యధిత

హృదయుఁ డై రామచంద్రుండు ♦ పృథివి యదుర

ధీరవాక్యంబు వల్కె దేవేరిఁ గాంచి.

191

మ॥ విను పితృర్థము సీతనై న విడుతున్ ♦ వేగంబు కౌసల్యమా

జననిన్ వీడుదు రాజ్యమున్ వదలెదన్ ♦ సంతోషపూర్వంబుగన్

ఘన హాలాహలమున్ భుజింతు నిటులన్ ♦ ఘర్షింపఁగా నేలొఱో

ననుబోంట్లన్ జననీ! విధేయుఁడను గానా నీకు భాషింపుమా. 192

క॥ జననీ జనకుల యాజ్ఞలఁ

గన ధరణిసమాన ముండు ♦ గావున నీ యా

జ్ఞను శిరసి ధరించియు నే

ననుమానము లేక చేతు ♦ నమ్మా! కై కా!

193

క॥ జనకాజ్ఞ లేకయుండిన

ఘనకార్యము నిర్వహింపఁ ♦ గలవాఁ డిలలో

గన నుత్తముఁ డనదగు నన

వినుపింపరె నీతి బుధులు ♦ విదితముగాగన్.

194

తే॥ ఉక్తకార్యంబు నొనరించుచుండువాని

గాంచ మధ్యముఁ డని యుండు ♦ ఘనులు నుక్త

కార్యనిర్వాహక ఖ్యాతి ♦ గాంచ నట్టి

వాని నధముఁ డందురు నీతివాదవిదులు.

195

క॥ కావున మా జనకాజ్ఞను

భావంబునఁ గాంచి భక్తి ♦ భయ నయ తతులన్

ధీవిభవులు సమ్మతిఁగన

ధీవిలసితరీతిఁ జేతు ♦ ధృతకార్యుఁడనై.

196

మ॥ జనకుం డేమి వచింపఁ దానినిట నే ♦ జక్కంగఁ జేకూర్తు నో

జననీ! సత్యము సత్య మీ పలుకు లీ ♦ సర్వంసహాచక మా

వనవధిం గూలిన నింగి కుంగిన గుభృద్వ్యాతంబు లల్లాడినం

గనుమా రెండవమాట రామ రసనగ్నిస్తంబు గానోపునే? 197

వ॥ ప్రతిజ్ఞాపూర్వక రామవచనంబు విని కైక భాషింపఁ
దొడఁగె.

తే॥ ప్రథమవర మింక భాషింతు ♦ రామ ! వినుము
త్వదభిషేకార్థ సంభృత ♦ వస్తువితతి
చేత భరతున కభిషేక ♦ సిద్ధిగలుగ
నాకుఁ బ్రయమాను కాంచు మోనళిననయన! 198

తే॥ రెండవవరంబు విను మన్న! ♦ రేపెనీవు
నారచీరల ధరియించి ♦ నయ మెలర్ప
జడలు కృష్ణాజినంబులు ♦ వడిగదాల్చి
వనికి జనవలె మీతండ్రి ♦ వచన మిటులె. 199

చ॥ అలబదునాల్గు వర్షములు ♦ నా కలముల్ ఫలకందమూలముల్
కలితగతిం భుజించి మనఁగావలె నీ వని తండ్రిగార లు
జ్వలగతిఁ జెప్ప సిగ్గువడె ♦ వారి ముఖాగ్రమునందు నేను ని
శ్చలముగఁ దెల్పితెన్ జనియుఁ ♦ జయ్యన నా పరితాప మాపుమా!

చ॥ అనియెడు కైకమాట విని ♦ యాదరణోక్తి వచించె నిట్లు పా
వని! భరతుడె యీ భువనభారముఁ బూనఁగ నిమ్ము దండకా
వనులకు నేగు దెంచెద నవశ్యమ యీ విషయంబుఁ దెల్పఁగా
జనపతి సంశయింపఁ దగు ♦ సంగతు లేమొ యెఱుంగ నే నిటన్? 201

క॥ శ్రీరామేరితవాక్యము

ధారుణినాథుండు వినియుఁ ♦ దద్దయుఁ బలికెన్
ఘోరవిషాదమునం గ

న్నీ రొలుకఁగ రాముఁ గాంచి ♦ నీరజనేత్రా! 202

మ॥ వనితావాగురబద్ధమానసుఁడనై ♦ భ్రాంతిన్ మహామోహజీ
వనవర్ధిష్టుఁడనై కుమార్తచరినై ♦ పాపక్రియావర్తినై
చను నన్నీ విట నిగ్రహించియు మహి ♦ సామ్రాజ్యముం గొమ్ము మా
ననచంద్రామృతవృష్టులం గువలయానందంబు గావింపుమా. 203

తే॥ ప్రీతితుని భ్రాంతహృదయు దుఃఖీతియుతుని
 దుష్పథచరిష్టుడ నగు నన్ దోర్బలమున
 నిగ్రహింపుము రాజ్యంబు ♦ నెమ్మిగొనుము
 తద్భయంకరపాపంబు ♦ దగులబోదు.

204

క॥ గర్వియు యుక్తాయుక్తం

బుద్ధిని దెలియని జనుండు ♦ నుత్పథి కనఁగా
 సుర్వపతి దండనమున

నిర్వహితులు గురుఁడునైన ♦ నియతిఁ గనంగన్. 205

శా॥ రామా! నన్ను నసత్యమంట దటులన్ ♦ రాజిల్ల సద్యోగఱన్

రామాశ్రుంబున గంతలుంతనుడనై ♦ రమ్యప్రభాభాస్వర

ప్రామాణ్యప్రవిలాస నిర్జర చర ♦ ద్వైకుంతమం దుందు నే

నామోదంబున శంక నందకు యశం ♦ బార్జింప నిర్జింపుమా. 206

క॥ హా రామ! లోకనాథా!

నీరజదళనేత్ర! ధీర! ♦ నిర్మలచరితా!

హారామ! ప్రాణవల్లభ!

ఘోరాటవి కెట్లు బోవఁ ♦ గోరికపుట్టన్.

207

క॥ నను విడచి వనులఁ దిరుగఁగఁ

జనుటెట్టులు నీవు రామ! ♦ చనఁగా లాడం

జనునా తెలియ వచింపుము

ఘనకల్మషనాశన! వరఃకరుణా సుగుణా!

208

వ॥ అని రాము నాలింగన మొనర్చి ముక్తకంఠుడై కడుంగడు
 దుఃఖించుచుండె.

క॥ రామజపంబున నెల్లెడ

బాములఁ దొలఁగించు నండుఁ ♦ భవ్యచరిత్రున్

రామాలింగన మైనను

గాముకచిత్తంబుఁ ద్రిప్పఁ ♦ గాదాయె నహా!

209

తే॥ తన యక్యత్యంబు సత్యంబు ♦ దలఁచి తలఁచి
ప్రవహగతఁబారు దుఃఖంబు ♦ బట్టలేక
పొరలియేడ్చును దరశథ ♦ భూవిభుండు
తన యక్యత్యంబు సత్యంబు ♦ దలఁప వలదె.

210

తే॥ సజలపాణియై శ్రీరామచంద్రుఁ డతని
నేత్రయుగళంబు దుడిచి కన్నీటి నొత్తి
యవసినాథుని మెల్లంగ ♦ నాదరించె
వినయ కోవిదుండగు రామవిభుండు పలికె.

211

ఉ॥ ఏను ప్రతిష్ఠ దీర్చియును ♦ నింపుగ నీపురి గాంచవత్తు నీ
మానవ రాజధానికిని ♦ మా కతిదూరము దీనికన్న నా
మాని నివాసరాజ్యము సమంజస మా సుఖదాయకంబు మీ
మానసమందు దుఃఖమును ♦ మానుడు కోటిగుణంబు మా కగున్.

క॥ జననాథ ధరిత్రిని నా

యనుజుడై శాసింప వచ్చు ♦ నతిముదమున నే

జనకుని యాజ్ఞను బాలిం

తును గీర్తిని గాంతు నింతదూలంగ నేలా?

213

మ॥ భనదీయం బగు సత్యపాలనము లభ్యంబాను దైవానుకూ
ల విధంబా నికఁ గైకగున్ ముదము వాఁలాయంబుగా నోపు భూ
ధవ సౌఖ్యంబు వనప్రవాస మిపుడే ♦ తర్లం బ్రయత్నింతు వా
స్తవ మీమాటయుఁ జాలుఁ హృజ్జ్వరము శాంతంబై న మాతల్లికిన్.

తే॥ మదభిషేకార్థ సంభృత ♦ మహిత వస్తు

చయము నుపసంహరించు డీ ♦ సమయమందు

రాజచంద్రమ! కాంతార ♦ రాజ్యసుఖము

ననుభవించెదఁ గించ నీయాత్మ వలదు.

215

మ॥ అనిమిత్తంబగు నీ విధంబున భయఁవ్యాఘాతయైనట్టి మా
జననిం గోసలరాజపుత్రిని సమాశ్వాసించి సీతాసతిం

గని లాలించియు వచ్చి మీ చరణయుఁగ్గప్రీతిఁ జేకూర్పఁ
మన మొప్పురఁగ మ్రొక్కిపోదు వనసాఁమాజ్యంబు బాలింపఁగఁ

తే॥ అనియు భాషించి రాఘవుం ఁ దంతఁ జనియె

వనితపై ప్రేమ బ్రీయపుతుఁగ్గ వనుల కంపఁ

దలఁచెఁ దనకీర్తి జెడు నంచుఁ ఁ దలఁపఁడయ్యెఁ

గాముకుల చిత్తవృత్తి యిఁక్కరణిఁగాదె.

2

ఆశ్వాసాంతము.

మత్తకోకిల॥ శ్రీమహేశ గీరిశ శంకర ఁ చిత్కళా పరమాస్పదా

సామగానవినోద వేదవిఁచార ధీరగుణాన్వితా

రామకారణ లోకరక్షణ ఁ రాజితామలమార్గగా

సోమశేఖర లోకపావన ఁ శుద్ధగంగజటాధరా!

21

మందాకాంత॥ లోకానంద ప్రధితసుగుణా ఁ లోకనా కీర్తనీయా

రాకాచంద్రప్రవిమలకళా ఁ రాజితాశేషభూషా

సాకారశ్రీ పరమపదవీ ఁ స్వస్థ విస్తారవస్తు

స్వీకారానంత శివ గిరిజాఁచిత్తచోరా! గీరిశా!

21

మ॥ వరకైలాసనివాస పింగళజటాఁభార ప్రబద్ధోరగా

సరయూతీరవిహార రామహృదయఁస్వామీ జగన్నాయకా

కరిచర్మాంబర సాంబ విష్ణు శరసంఁకాశా చిదానందవి

స్తర కల్యాణగుణాభిరామ పరతఁత్వజ్ఞాన భానూదయా!

22

గద్యము॥ ఇది శ్రీ మదాంధ్రాధ్యాత్మరామాయణా

తర్గతంబగు నయోధ్యాకాండమున నారదాగమన రామ

యువరాజ్య పట్టాభిషేక ప్రయత్నంబును వనవాస

ప్రయాణంబును గల ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

అ యో ధ్యా కాం డ ము

ద్వితీయాశ్వాసము.

నాథ సోదరీ కాం

తా ! నానాయోనిజంతు ♦ తారకనామా
దీనావన ! వృష వాహన !

జ్ఞానా నందైకరూప♦కా ! బ్రహ్మేశా !

1

—♦రాముడు కౌసల్య యింటి కరుగుట♦—

ప॥ రామాయణ పౌరాణికునిం గాంచి భర్త ధర్మపత్నియగు
పురాణ దుర్గ యవ్వలి కథా విధానంబు బోధింపవే యన నా వలిమ
లల్లుం డుల్లాసంబున మెల్లమెల్లన.

2

క॥ వినవే నగరాజసుతా !

వనవాసముఁ జేయ రామ♦భద్రుఁడు వెడలక

జననీమణి యాజ్ఞను జే

కొనఁగాఁ జనె నో సరోజ♦కోమలగాత్రీ !

3

ప॥ ఈ విధంబున భాషించి దశరథువలగొని తన నిజజనని
యగు కోసలరాజతనూజను గాంచఁ జనె; నప్పుడు రామకారణం
బున నత్తలోదరి బత్తి యత్తమిల్ల హరిపూజాధురంధరయై హూ
మాదికార్యంబుల నొనరింపించి భూసురనివహంబులకు ధన కన కాదుల
నుత్సాహంబున నొసంగి మానవ్రతయై యేకాగ్రమానసంబున
నిరస్తాశిశయస్వరూపుని ఘనచిత్ప్రకాశుని సదానందమయు నంతస్థు
శ్రీవిష్ణు భావించుచు నాకె బాహ్యదృష్టి మఱచుటం జేసి వచ్చుచున్న
రాముని గాంచదయ్యె.

4

ఉ॥ అంత సుమిత్ర రాముగని ♦ యాదర సంభ్రమచిత్తవృత్తయై
సంతసమానసాబ్జయు యశశ్విని గోసలరాజపుత్రీ న

త్యంత ముదంబునం గనియుఁ నాతఁడె రాణిరొ ! కాంచు రాముఁ డీ
పొంతనె వచ్చెఁ దా నిదిగొ ఁ ముద్దులబిడ్డఁ డటంచుః జెప్పెఁ దాన్.

తే॥ రామనామంబు గోసలఁ రాజతనయ

వినియు బాహ్యదృష్టి నిగిడ్చి ఁ విమల విశద

నయను నీక్షించి యాలింగఁ నం బొనర్చి

యంకతలమున నుంచియు ఁ నతిరయంబు.

6

సీ॥ ఆకుంచితాలకు ఁ నవ్యయానందుని

బరు నిరామయుని శాశ్వతు నసంతుఁ

జరునవ్వు మోమున ఁ జిందులాడెడువాని

మాణిక్యకుండలఁ మహిత తేజు

హారనూపురఘారు ఁ నావీతవసను నిరాభాసుఁ

గరుణ నీలోత్పలఁ వరశరీరు

నింద్ర నీలశ్యాము ఁ ధృతనిర్మలాకారు

నిరుపద్రవుని శుద్ధు ఁ నిష్కళంకు

తే॥ స్వప్రకాశు నిరంజను ఁ సర్వభూత

హితుని యోగిమానసధాము ఁ నీశు రాము

గరము శరము నాఘాణించి ఁ కౌగిలించి

యద్దుముద్దులఁ బ్రేమించి ఁ ముద్దరాలు.

7

క॥ ఆకలిగొన్న విధంబున

నాకును నిను గాంచఁదోచుఁ నాయన రామా!

ప్రాకట మృష్టాన్నమునుం

జేకొని భుజియింపు మోయిఁ చిన్ని కుమారా!

8

వ॥ ఈవిధంబునఁ గౌసల్య కుమారుని చుంచుదువ్వి ముద్దాడుచు
భాషించుచున్నతటి రాముఁడు వచించె.

9

తే॥ జనని భోజనావసరంబు ఁ దనర లేదు

కాని ధండకాగమనంబు ఁ బూనవలయు

గాలవిర్ణయ మయ్యె నిక్కముగ నమ్మ!

వేగఁ జనవలె విను మొక్కవిషయ మీవు.

10

ఉ॥ కైక కొసంగినట్టి వరఁకారణ మిందున సత్యసంధుడౌ
లోకవిభుండు తండ్రియును ఁ లోకులు మెచ్చఁగ నిచ్చగించియున్
జేకొని యిచ్చెరాజ్యమునుఁశ్రీభరతాఖ్యున కింక నా కనం
బ్రాకట దండకావనులఁబాలనఁ జేయ నొసంగె బ్రీతిగన్. 11

తే॥ ఆచతుర్దశనర్సంబు ఁ లడవులందు

మునివిధంబునఁ జరియించి ఁ మోడ మలర

మరల రాగల వేగంబ ఁ మదినిఁ గుందఁ

దగదు వీరమాతరొ! యథార్థము వచింతు.

12

—ఁకొసల్య చింతించుటఁ—

క॥ అని రాఘవుండు బలికిన

విని మూర్ఛను దోగి దుఃఖఁవివశతఁ జింతా

వనధి మునింగియుఁ గోసల

జనపతిసుత రాముఁ గాంచి ఁ చయ్యనఁ బలికెన్.

13

తే॥ భద్ర! నిజముగ వనికేగ ఁ వలయు నేని

నిలువఁజాలను నిను వీడి ఁ ఎముసమైన

గానకే నన్నుఁ గొనిపొమ్ముఁకలదు సుఖము

తనయు వీడిన బ్రతుకంగఁ ఁ దరమె తల్లి.

14

తే॥ ఆలు లేగలవిడచి యెందైన నిలువ

నటులఁ బ్రాణంబుకన్న నత్యధికుడ వని

మదికి నల్లారుముద్దుగా ఁ మనిచి పెనుచు

ప్రియతనూజుడని నైట్లు ఁ విడువఁగలను.

15

చ॥ భరతునియందుఁ బ్రీతిగలఁవాఁ డయితేనియుఁ గైకమాటచే
భరితదిగంతకీర్తి పరిభాసిత రాజ్యరమాకళత్రుగాఁ

గరము ననుగ్రహింపఁ దగుఁ ♦ గాని యిదేమి నినున్ వనాంతస,
 చరణ మొనర్పఁ బంపుట విచారకరం బగు వింత రాఘవా! 18
 మ॥ అల కై కేయికె సర్వరాజ్య ధన రాజ్యశ్రీలు భాసిల్లఁగాఁ
 గలితప్రేమ నొసంగుఁగాక దొసఁగుం ♦ గై కేయి కేమైన నీ
 వలనన్ వాటిలెనా? జనాధిపతి నిన్ ♦ భావంబునం దెంచి నీ
 వలతిం జూచితివా? వినం దగనివాఁక్యం బేల వాక్కువ్వగన్. 19

తే॥ ఆత్మజనకుండు గురుడైన ♦ యటుల నీకు

నధికురాలనె యగుదు నే ♦ నంతకంటె

గలిగె బిత్రాజ్ఞ వనవాసఁగమన మేను

గానలకు నేగ వారెంతు ♦ సూనుఁ బూని.

18

మ॥ ఒకకాంతామణి మోహముం దగిలి యేదోమాటపట్టింపు మే
 రకు భాషించిన రాజ్యమున్ విడచి పో ♦ రాజిల్లునే రాజ వృ
 త్తికిఁ గాంతామణిఁ గూడి కానలకు నీతిస్ఫార శౌర్యక్రియా
 ప్రకటత్వం బది యేడ డాగినదిరా! ♦ రామా జగన్నాయకా! 19

తే॥ చనెద వేనియు మద్వాక్య ♦ సరణి వినక

రాజశాసనధారివై ♦ రామచంద్ర

ప్రాణముల వీడి యమధర్మ రాజనగరి

వాస మొనరింతు నిక్క మీఁపలుకు తండి!

20

—♦ లక్ష్మణుఁడు రోషపూరిత వాక్యములఁ బలుకుట ♦—

మ॥ కౌసల్య భాషించు విధంబు గాంచి రోషభీషణ హృదయుం
 డగుచు సుమిత్రానందనుండు రాఘవు నీక్షించి జగత్త్రియంబు
 దహించు చందంబున.

21

మ॥ వరకర్ణాంత సుదీర్ఘ నేత్రుని మహా ♦ బాహున్ శరన్నేఘ సుం

దరవర్ణున్ ఘనవక్షుఁ జంపక సముద్య త్ప్రేతవాసాభునిం

దరుణార్కద్యుతి కుండలున్ రఘువరున్ ♦ సన్ముద్రికా రత్న భా

సురు వీరున్ విజితేంద్రియున్ భరతు నీసంబట్టి బంధించెదన్. 22

మ॥ వర్తకైకావశవర్తుఁడౌ భరతునిన్ ♦ బంధించి హింసించు ను
 ర్వర దద్బంధుల మాతులుం దునిమెదన్ ♦ భావింపుఁ డస్మద్బలం
 బు రహింగొంచుడి శౌర్యమున్ విను జగంబుల్ బూదిగాఁ జేయుసం
 గరవీరుండగు తమ్ముఁడుం గలుగ శంకాబుద్ధి నీకేటికిన్? 23

మ॥ అవనీనాయక విల్లు నమ్ము గొని యుద్వృద్ధి ప్తినుండంగ నే
 భవదగ్గింబున శత్రు లెవ్వరిట నీపట్టాభిషేకోత్సవం
 బు విఘాతం బొనరించువారు శరమేపున్ మీర సంధింపఁ జూ
 తు వినోదంబుగ వార లేమగుదురో ♦ దోర్దర్ప మూహింపుమా. 24

తే॥ అనియు నసహాయ విక్రమంబున వచించు
 ననుజు సౌమిత్రిఁ గాఁగిలిం ♦ గొనియు రామ
 మూర్తి భాషించె నీరీతి ♦ మోద మలర
 శాంతరసమొల్కు మృదువాక్య ♦ సరణి నపుడు. 25

—♦ రాముఁడు లక్ష్మణుని శాంతిపరుప తత్త్వముఁ దెలుపుట ♦—

క॥ శూరుఁడ వస్మద్ధితమతి
 వోరాఘవ నీవటంచున్ నుద్ధృతిఁ దెలియున్
 వారింపుము నీకోపము
 ధీరా సమయంబుగాదు ♦ తెలియుమి విధమున్. 26

క॥ కవ నీ విశ్వము రాజ్యము
 ఘనదేహాదికము లెల్లఁ ♦ గడు సత్యములై
 మనెనేని నీ ప్రయాసం
 బును సఫలతఁబొందఁగలదు ♦ భోగాదులనన్. 27

మ॥ కల భోగాదులటన్న మేఘములలోఁ ♦ గన్పట్టు విద్యుల్లతా
 వళి యాయుష్యము తప్తలోహగతమై ♦ వాసించి యాశించు నా
 జలబిందూపమమై చరించు ననుజా! ♦ సందర్భ మూహించు ని
 శ్చలమార్గంబు ధరించుమంచితగతిన్ ♦ సౌజన్యముం బూనుమా. 28

ఉ॥ వ్యాశగళస్థమండుక మ॥వశ్యపుజాపుఁ గనంగలేక దం
శాలి భుజింపఁబోవుగతి ♦ నారయఁ గాలభుజంగవక్త్ర) మం
దోలి ఁశించు లోకమన ♦ నుర్వి సశాశ్వతమంచు నెంచకే
బాళిని సౌఖ్యభోగధన ♦ వాంఛఁ జరింతురు మూఢచిత్తులై . 29

సీ॥ అపని శరీరభోగార్థమై మనుజుండు

సహరహంబు ధనార్జనాదికర్మ .

తంత్రంబు లొనరించు ♦ దండి కష్టము లోర్చి

భోగానుభవరూప ♦ భోజ్యవితతి

ననుభవించు నెవండు ♦ నాత్మకా? లేక దే

హమునకా? దేహంబు ♦ టన్న నాత్మ

కన్న భిన్నమటంచుఁ ♦ గాంచఁగాఁబడుచుండు

జడమును దేహాది ♦ సంతతులన

తే॥ వానిఁజెందవు తద్భోగ ♦ భాగ్యవితతి

యాత్మచేతనె భోగంబు ♦ లనుభవింపఁ

బడును భోగంబు లాత్మకు ♦ వలనుపడదు

నిశ్చయంబిద్ది నీయాత్మ ♦ నెమ్మిగాంచు . 30

తే॥ భావషట్కాదిరహితుడై ♦ పరగువాని

కనుభవించెడు భోగమేదందు నీవు

మదిని భావించు నిశ్చల ♦ మార్గమెదియొ

యుక్తరీతిని జరియించు ♦ చుండుమయ్య! 31

వ॥ పితృమాతృ సుత భ్రాతృ దార బంధు మిత్రాది సంగమంబనఁ
బ్రపాళాలయందు గూడిన జంతుసంతతివలెఁ బ్రవాహపతితంబు లగు
కాష్టంబులచందంబున నొకప్పుడు కూడికయు మరొకప్పుడు నదీవేగం
బున వీడిపోవుటయుఁ దనరి చలనయుక్తమై యుండు . 32

సీ॥ భాగ్యలక్ష్మీయటన్న ♦ బ్రతిబింబ భూతమై

యతిచంచలఖ్యాతి ♦ నలరుచుండు

దారుణ్యమందువా? ♦ వారిగాళితరంగ

గతి నధృవంబునై ♦ కంటఁబడదు

వనితాసుఖంబన్న ♦ స్వప్నోపమంబౌచుఁ

బూర్వోత్తరాదృశ్యమునఁ జెలంగు

నాయుష్యమందువా? ♦ యత్యల్పమైయుండుఁ

జర్మపుత్రిక నాట్యసరణిఁ గాంచఁ

తే॥ దెలియక వృథాభిమానమున్ ♦ వెలికిఁ ద్రోయఁ

జాలక వివేకహీనులై ♦ సంచరించు

చుందు రియ్యది డెందంబు ♦ నందు నునిచి

యాత్మసుఖమును బొందంగ ♦ నగును జనము. 33

తే॥ స్వప్న సదృశంబు రోగాది ♦ సంకులంబు

నగును సంస్మృతి గంధర్వనగరభాతి

దానిఁ బ్రేమించి తిరుగు నజ్ఞాని; జ్ఞాని

మానసంబున జేర్పఁ డా ♦ మాట నెఱుఁడు. 34

ఉ॥ ఆయువటన్న సూర్య నుదయాస్తమయంబులఁ జెల్లుచుండుఁ దా

నే యెడ నన్యమానవుల ♦ మృత్యుజరాదులఁ గాంచుచుండి స్వీ

యాయువు మృత్యు వార్ధక విధానుల నాశము జెందుచున్న దో

హూయనితారెఱుంగకయ ♦ యుందురు శాశ్వతమంచులక్షుణా! 35

తే॥ అల నహారాత్రముల నాయు ♦ వరుగు ననియు

మూఢచిత్తుండు గాంచక ♦ భోగభాగ్య

సరణి ననుసరించి చరించుఁ ♦ జావుపుట్టు

గాలవేగసంగతమాట ♦ గాంచలేడు. 36

తే॥ ఆయు వామఘటాంబువు ♦ లట్లు క్షరము

ప్రతినిమేషంబు రోగాఘ ♦ మితన్తి వైరి

సమితివలె దేహబాధల ♦ సమయఁజేయు

నిర్మలానంద మనుమాట ♦ నిండుసున్న. 37

తే॥ జరయు వ్యాఘ్రియై నిలిచి తర్జన మొనర్చు

చున్న దీముందు మృత్యువటన్న దాని

తోడఁ జను నిద్రి సమయంబు ♦ గూడుకొఱకు

వేచియుండును సౌమిత్రి! ♦ విరివిఁ గాంచు.

38

వ॥ మనుజుండు క్రిమి విద్యస్మాధి సంయుతం బగు దేహంబె తా
నని యహంకార యుక్తుం డయి నేను లోక ప్రసిద్ధుం డగు రాజు నని
తలంచి జగంబున సంచరించు.

39

వ॥ అనుజా! నీ వేదేహము

గని నేనన్న యభిమానగతి లోకములం

బనిగొని దహియింపఁగఁ బూ

నిన యది వచియింతు వినుము ♦ నిర్మల బుద్ధికి.

40

తే॥ తగఁ ద్వగస్థి మాంసమలమూత్రముల రక్త

శుక్ల సంయుతం బయి యుంట ♦ సూటిఁగాంచఁ

దనువు పరిణామము వికార ♦ మనెడు వాని

దగులు నది యాత్మ యెటులానా ♦ తగ వచింపు.

41

వ॥ శరీరమే నేనను నది యవిద్య యని నిగదింపఁబడు. దేహ
మేను గాను, చిన్మాత్మం డగు పరంజ్యోతిగా నున్నాడ నను బుద్ధియై
విద్య. అవిద్య సంసార కారణంబు. విద్య తన్నివర్తకోపాయకారకము.

సీ॥ తత్కారణంబున ♦ ధర ముముక్షులు విద్య

యభ్యాస కార్యం బటంచు నెంచి

యత్నించుచుండెద ♦ రనఘాత్మ! కామంబు

గోధంబు లోభంబు ♦ గురిని గాంచ

మదమును మోహంబు ♦ మత్సరంబును నాగ

శత్రులార్వురు మిత్ర ♦ సములు గలరు

విరివి వారల మోక్ష ♦ విఘ్నంబు నొనరింపఁ

గోధమొక్కటె చాలు ♦ సాధకులకు

తే॥ గోధయతుఁడైన వాఁడు సంకోచపడక
తల్లి దండ్రుల బంధుసోదరుల సఖుల
నైన నెనరులేక వధింప ♦ నతిసమర్థుఁ
డగును శత్రుసూదన! లక్ష్మణాభిధాన!

43

ఆ॥ గోధకారణంబు ♦ గూడియుండుట చిత్త
తాపమొకటి బుట్టు ♦ నేపుమీర
సరవి గాంచ నదియె ♦ సంసారబంధకం
బగును ధర్మనాశ ♦ మగును వినుము.

44

తే॥ కాన నీకుఁ బ్రకృతమిత్తుఁడైన గోధ
దేవు నవలఁ బోదోలుము ♦ నీవు వాఁడే
గొప్పశత్రుఁడు నాశయె ♦ ఘోరమైన
వైతరణి నాగ నలరారు ♦ వసుధయందు.

45

క॥ ఘనసంతోషమె నందన
వనమా శాంతియె తలంప ♦ భావమునందుం
గనఁ గామధేనువగుఁ గా

వున దాని భజించి సుఖముఁ ♦ బొందుము వత్సా! 46

వ॥ తదాశ్రయణంబున శత్రు వనువాఁడు భువనంబుల వెడకిన
నీకుఁ గానరాడు. దేహేంద్రియ మనఃప్రాణబుద్ధ్యాదులకు విలక్షణం
డగు నట్టి యాత్మ స్వయంజ్యోతియు నిరాకారుఁడు వికారరహితుండని
యెఱుంగుము. దేహదులు స్వప్రకాశంబులు గావు. దేహేంద్రియాదుల
కంటె నాత్మను భిన్నుండుగాఁ దెలియనంతదాక జంతుసంతతి మృత్యు
సంయుతంబై సంసార దుఃఖసమూహంబులచేఁ బీడింపఁబడుచుండు. 47

తే॥ నీవు తద్భిన్నుడవుగాఁగఁ ♦ నియతి మదిని
దలఁచి బుద్ధ్యాది విషయసంతతులఁ జిక్కి
భ్రాహ్మకార్యానువర్తివై ♦ భావమందు
దుఃఖ మనుదాని నావలఁ ♦ దోలివేసి.

48

వ॥ సుఖదుఃఖంబుల నేదియైన ననుభవింపుచు సంసార సాగఁ
పతితుండ వయి సకలకార్యసమారంభవృత్తి నవలంబించి యొనరింప
చున్నను నిన్నంటవు.

తే॥ రాఘవా! నీవు బాహ్య కార్యంబులందు
జేరి కర్తృత్వమునుబూని ♦ చేయుచున్న
నాత్మశుద్ధ స్వభావుండ ♦ వైనయెడలఁ
గర్మ నిన్నంటఁబోవ దే ♦ కడలనైన.

తే॥ వరుస నాచేతఁ జెప్పంగఁ ♦ బడిన దీని
నంతయును సదా భావించు ♦ మాత్మయందు
నమిత సంసార దుఃఖంబు ♦ లన్ని నిన్ను
బాధఁజేయంగఁజాల వీ ♦ బోధ నెఱుంగ.

వ॥ అపై నిజజననియగు కౌసల్యంగాంచి రామచంద్రుఁడు
ప్రయాణోన్ముఖుండయి సహజాదర వాక్యంబుల.

ఉ॥ అమ్మరొ నే వచించునది ♦ యంతయు నెప్పుడు భావమందునకొ
నెమ్మది నెంచుచుండు మిఁక ♦ నీభవరూపక దుఃఖపంక్తి నిం
గ్రమ్మగరాదు కావున సుఖంబుగ నేనిట వచ్చుదాక నీ
విమ్మహిని మదాగమనమే మది నెంచుచు శాంతినందుమా.

తే॥ కర్మమార్గానువర్తు లొ♦ క్కటనుగాని
తనర దేకత)సంవాస ♦ మనగ ధాత్రి
నా సరిత్ప్రవాహ పతిత ♦ మైన యుడుప
జాల గతి నంచు భావించు ♦ జనని నీవు.

క॥ పదునాల్గు వర్షములు నా
మది కరనిముసంబుగాఁగ♦మైకొని నడచుకొ
నడమలమతి మాతల్లీ!
మది దుఃఖముఁ బాఱఁదోలి ♦ మన్నింపఁగదే.

తే॥ అనుమతింపుము నన్ను మా యమ్మ నీవు!
 దుఃఖమును దూరముగఁ బాటఁ ♦ దోలితేని
 నుఖనివాసంబు కానల ♦ సూటిదనరు
 జననిదీవన సుతులకు ♦ సౌఖ్యకరము.

56

క॥ అనిపలికి రామచంద్రుడు
 జననీపాదాబ్జయుగ్మ ♦ సంగత శిరుఁడై
 మనియుండిన రాఘవు నా
 వనితామణి లేవనెత్తి ♦ స్వాంకమునందున్.

57

— ♦ కౌసల్య సాదరంబున రాముఁ బంపుట —

వ॥ కూర్చుండఁబెట్టుకొని చుబుకంబుఁ బుణికి కన్నీరునించుచు,

సీ॥ సవనాగతంబైన ♦ సత్ఫలం బిదియంచు
 సంతసించుట కడఁసారి యేమొ
 జానకీసతిఁగూడి ♦ సరసంబుగా నుండ
 నలరుచుండుట కిదె ♦ యవధి యేమొ
 సాకేతసామ్రాజ్య ♦ సంపత్తి మనఁ గాంచు
 సరణి కియ్యది యవఁసాన మేమొ
 యల్లారుముద్దుగా ♦ నతిప్రీతి రాఘవా!
 యని ముద్దుఁగొన నిదే ♦ యదనొ యేమొ

తే॥ పుత్రగాత్ర పరిష్కంగ ♦ పుణ్యఫలము
 ననుభవించియు నానందమున మునింగి
 దుఃఖ మనుమాట నాత్మను ♦ దొడరకుండ
 మనుట కియ్యది యానవా ♦ లనెదవేమొ?

59

క॥ అని యాలింగన మొనరిచి
 వనితామణి కోసలాధిపతిపుత్రియుఁ బా
 వనతమమగు నాశీస్సులఁ
 దనిపెను తనయానురాగ ♦ తత్పరయగుచున్.

60

సీ. సర్వంసహాచక్ర • జననకారణదేవ!

మారాముఁ గావవె • మదినిఁ దలఁచి

విశ్వ విశ్వరిరక్ష • శశ్వదాత్మవిలాస!

మారాముఁ గావవె • మదినిఁ దలఁచి

ప్రళయకారణరూప • ప్రాక్తన శివతాతి!

మారాముఁ గావవె • మదినిఁ దలఁచి

గగనసంచరులార • గంధర్వపతులార!

మారాముఁ గావరె • మదినిఁ దలఁచి

తే॥ నడచునప్పుడు నిదురించు • వడువు నిలిచి

యున్న వేళ నాసీనుఁడై • యున్న వేళఁ

గావవలయును బాలుఁ డీ • కాలమునకుఁ

గానఁ జనుటాయె మీర లా • కాన దిక్కు. 61

తే॥ సకల జంతు సంతాన విశ్వాస చిరత

రాయురారోగ్య జీవనదాయ జీవ

నౌషధీచయ భూషణ • భూషితాంగి

ఒనర మారాము వనరమా! • మనువుమమ్మ! 62

తే॥ అనుచు నాశీస్సు లాతని • కలర నొసఁగి

కరము ప్రేమించి మరిమరి • గాఁగిలించి

పయనమును జేసి పంపించె • బరమసాధ్వి

మంగళాశీస్సు లేకి • మహితశక్తి. 63

వ॥ అని ప్రస్థాపనం బొనరింప హర్షాశ్చ గద్గద హృదయుండై
సౌమిత్రి రామున కభివందనంబాచరించి తత్త్వోపదేశ సంజనితానందం
బున నిట్లుభాషించె. 64

తే॥ రామ! మన్మనస్సంశయ • రాజి నివుడు

నీవు దివ్యోపదేశంబు • నెమ్మి నిచ్చి

యపహరించితె సంసాఁ విపులధనము

లపహరించెడు చోరుని యట్టు లనఘ.

65

తే॥ కమలపత్రాక్ష! నీసేవ ♦ విమల గతులఁ

జేయ నీవెంట వచ్చెదఁ ♦ జిత్తగించి

యాజ్ఞ నొసఁగుము లేదేని ♦ యసువు లిచట

నిలువ నోపవు నీపాద ♦ జలజ మాన.

66

క॥ అనవిని రాముఁడు లక్ష్మణు

ననె శీఘ్రముగాఁ బ్రయాణమై రావలె జా

గునుసేయక పొమ్మని తా

జనకాత్మజఁ గాంచ నేగె ♦ సత్వరిత గతిక.

67

—, సీత నూరడించుటకు రాముఁడు చనుట —

తే॥ ఆగతుండగు రాము నా ♦ యవనిజాత

కాంచి, కాంచనాంచిత పాత్రనుంచి జలము

నడుగుఁదమ్ముల ట్లాశనం ♦ బాచరించి

బత్తి యిగురెత్త మెత్తనిపలుకు బలికె.

68

చ॥ కరి ధవళాతపత్రములఁ ♦ గానము సేనలు లేవు వాద్యముల్

వర మకుటంబు వీడితిరి ♦ వాహిను లెచ్చట? సంభ్రమంబునన్

మరచితిరా? యెటంజనియు ♦ మానుగ వచ్చుచునుంటి రంచు వి

స్ఫురిత ముఖారవిందమునఁ ♦ బొల్పుగఁ బొఱుగ మందహాసమున్.

తే॥ అనిన మందహాసాస్యుఁడై ♦ యవనివిభుఁడు

జానకీదేవి నీక్షించి ♦ సరవి నిటులఁ

బలికె శర్వాణి వినవె! యా ♦ జలజనయను

మృదుల ధైర్య గంభీర వాక్పదవిశుద్ధి.

70

తే॥ రాజ శుభమైన దండకారణ్య మఖిల

మొసఁగె దత్తాలనార్థమై ♦ యురురయంబ

చనఁగవలయును జానకీ! ♦ వనజనయన!
యిదె ప్రయాణంబుఁ జేసెద ♦ నిష్ప్ర డేను.

71

తే॥ నీవు శ్వశూసమీపవై ♦ నియతితోడ
మనియు మాతల్లి కౌసల్య ♦ మాటవినుచు
నేవఁజేయుము నాతి నా ♦ నేమమరసి
యే మసత్యవాదులముగా ♦ మిందువదన!

72

క॥ అని పలికెడు రామునిఁ గని
మనమున భీతిల్లి నీత ♦ మనుజాధిప! మీ
జనకుఁడు వనరాజ్యము నిడఁ
బనియేల వచింపు డన్నఁ ♦ బలుకఁగఁదొడఁగెన్.

73

క॥ నరవిభుఁడు ప్రీతి కైకకు
వర మిచ్చిన కౌరణంబు ♦ వలనం దరుణీ!
భరతున కీరాజ్యం బిడె
నరసియు వనవాస మిచ్చె ♦ నబలా! నాకున్.

74

క॥ పదునాల్గు వత్సరంబులె
ముదమున యాచించెఁగైక ♦ భూపతియు దయా
హృదయుండు సత్యవాదియు
మదిమెచ్చియె యిచ్చినాడు ♦ మహిళాతనయా!

75

క॥ చనవలె వైశమ విఘ్నముఁ
గనఁజేయకు మన్ననతఁడు ♦ చయ్యన రఘురా
ముని వాక్యములన్ విని యా
జనకజ వచియించెఁ బ్రీతి ♦ సంయుత యగుచున్.

76

క॥ వనమునకు నేను ముందుగఁ
జనియెద నటుమీఁద నీవు ♦ సంతస మొదవం
జనవచ్చు నన్ను వీడియుఁ
జను టుచితము కాదు మీకు ♦ సదుదారగుణా!

77

క॥ అనునట్టి సీతపలుకులు

విని రాముఁడు మోదమంది ♦ ప్రియవాదిని దాఁ

గని యిటు భాషించెను వెన

విన వే సహజానురాగ ♦ విమలా! యనుచున్.

78

తే॥ చనుట గాంతారవాసంబు ♦ చన్నయెడను

వ్యాఘ్ర భల్లూక కేసర ♦ వారణాది

బహు మృగాకులం బగుటనీ వంటియబల

వచ్చు టెట్లగుఁ గొని యేగు ♦ వరుస యెట్లు?

79

మ॥ విన ఘోరంబగు దుష్ట సత్వరవముల్ ♦ వీలైన మార్గంబులా

కనరా వెచ్చట జీవనీయ బదరీ ♦ క్షాభృద్దణాకీర్ణ కా

ననసంచారము రాజరాజ భవనానందోక్త గానక్రియల్

వినువార్లంట్లు మృగప్రకీర్ణరవముల్ ♦ ప్రీతిన్ వినం జందురే?

80

మ॥ నిను వార్లంటి వనప్రవాసమునకై ♦ నే నెట్లు గొంపోదు నే

మని నావెంటఁ జనంగ నీ కగును ధైర్యం బెట్లు నీ కబ్బె నా

వనవాసం బతికష్ట మందున నకుల్ ♦ వర్తిల్ల రాదండకా

వనికిన్ రాదగ దింటనుండిన గడున్ ♦ భద్రంబు బింబాధరీ!

81

ఉ॥ మానుషభోజనప్రియు లమాన్యులు పావులు ఘోరరూపసం

ధానులు రాక్షసావళులు ♦ దారులఁ గాచి చరించుచుందు రం

దేనియు రాణివాసమున ♦ నిందు శిలాన్వితసాధరాజినిన్

మానితవై నయట్టి సుకుమారపు నీవట వచ్చు టెట్లగున్?

82

తే॥ సోకుమూకలఁ గాంచిన ♦ సోలఁగలవొ

భీతి నందుదు వేమొ నా ♦ ప్రియసదుక్తి

వినియుఁ బురమందె నివసింపు ♦ వేగఁ జనియు

వత్తు మదమరాళగమన ♦ భాసురాంగి!

83

వ॥ అదియుంగాక, యో సుమధ్యమా! భోజనంబునకుఁ గట్వా
న్లు ఫలమూలాదులె కాని యపూపాతి రసవ్యంజనాదు లొకప్పుడైన

లభింపకుండుటయ కాక వేళకు ఫలాదులైన నెచ్చట వొరకును.
 శర్కరాకంటకాన్వితములై నిమ్నొన్నత మార్గంబులు గుహాగహ్వర
 సంబాధంబును ఝిల్లి దంశాది సంయుతంబును బహువిధా దోషఘ్నారి
 తంబునై దండకాఖ్యంబు రాజిల్లు; నటుగాక నడచిపోవలయు; శీత వాతా
 తప బాధ లింతింతనరాని యట్లుండు; వనంబున రాక్షసులఁగాంచి
 భీతిల్లి ప్రాణంబుల నిలుపఁగలవా యను శంకయగు; నామాట విని
 యింటఁగుండుము. మరల ననతికాలమ్మున నన్ను గాంచఁగల వన. 84

—, సీ తా మా నో ని శ్చ య ము ,—

తే॥ రామవచనంబు వినియును ♦ రాజమూఖయు
 దుఃఖ సంగత మృదయయై , తోయజాక్షుఁ
 గాంచి కొలఁది కోపముతోడ ♦ నంచితగతి
 విస్ఫురద్వక్త్రమున బల్కె ♦ ప్రస్ఫుటముగ. 85

తే॥ వరపదార్థావగతి లక్ష్యభావ మృదుల
 బృహదరణ్య సంచారంబు ♦ నేన మున్ను
 జనిన భవదీయ పరిచర్యఁ ♦ జరుపనుందుఁ
 స్థిరతనభిమాన గుణ పురస్కృతులు మీరు. 86

సీ॥ మాళవి పున్నాగ ♦ మాగధీ నేపాళ

కేదార రాగాది ♦ కీర్తితంబు
 సురసశారద సౌమ్య ♦ సుముఖ వాసంతికా
 వనితా వితానైక ♦ భాసురంబు
 శ్రీరమా మాధవ ♦ వారా హిగిజా శి

వాళాంత దేవతా ♦ వాసితంబు
 పటసువర్గ వితాన ♦ పర్యంక సాళికా

క్రముక శస్తూరికా ♦ రాజితంబు
 తే॥ వందిమాగధ శుభకర ♦ వచన రచన
 రుచిమహానంత మానస ♦ రుచుల నొసఁగు

భూభృదుద్దీప్తి నగరైక ♦ భూషితంబు

మ దనుగతికేల నలతియా ♦ మాన్యచరిత.

87

మ॥ వనవాసాగత భారమేమియును నా ♦ భావంబునన్ లేదు పా

వనజీవౌషధ పుష్పపల్లవ లతా ♦ భాస్వదుజ్జాలంబు లా

వనపర్యాట జనశ్రమంబు లుడుపన్ ♦ స్వాంతంబు రంజిల్లు నం

దున మీ సేవయు మానిదర్శనమ దెంతోప్రీతి సందిల్లెడిన్. 88

క॥ నను మీ రిచ్చట డించియుఁ

జను టెట్టులు ధర్మపత్ని ♦ సాధిని వసుధా

వన! త్వదనన్య నదోషను

గన ధర్మజ్ఞులు దయాప్రకాశిత హృదయుల్.

89

క॥ రామా! వనమున నీకడ

నేమోదముతోడ నుండ ♦ నెవ్వఁడు నీనా

సామీప్యము జేరఁగ రా

గా మది నెంచఁగలఁడు ♦ కడుదైర్యమునన్.

90

క॥ ఫలమూలాదిక మెయ్యది

యలరునొ తమ భుక్తశేష ♦ మదియే నాకుం

గలితామృత తుల్యం బని

తలఁచెద నాశందమగును ♦ తామరసాక్షా!

91

తే॥ అనఘ! నీవెంటఁ జనుచున్న ♦ నడవియందుఁ

గాశ కుశ కంట కావళిఁ ♦ గాంచ నాకుఁ

బూలపానువు వీల న ♦ మ్రోద మొదవు

సందియం బేల నీబేలయందు మదికి.

92

తే॥ నేను నిన్ను దుఃఖపఱుపఁగ నీకుఁ గార్య

సాధిని నగుదు నో రామ! ♦ జలజనయన!

బలవిహీనులె యొక్కెడఁ బలయుతులకుఁ

గార్య సాధకు లౌదు రుత్కర్షమెఱయ.

93

తే॥ బాల్యమున నన్నుఁగాంచి దైవజ్ఞుఁ డొకఁడు
బలికె భర్తతో వనవాసం ♦ మలరు ననియు
విప్రవాక్యము సత్యమై ♦ వెలయుగాత
కాన నీవెంట వనికె రాఁ ♦ గలను నేను.

94

తే॥ విషయ మొక్కండు నన్యంబు ♦ వినుఁడు విప్ర
తత్తులు రామాయణంబులఁ ♦ దగఁ బురాణ
ములను జెప్పంగ నెన్నియొ ♦ మోదమలరఁ
జెవికి విందుగ వింటి నే ♦ నవనినాథ!

95

క॥ భూమిజను వీడి కానకు
రాముఁడు జనె నంచు నొక్క ♦ రామాయణముం
జేమను బలుకుట గానము
రామా! కలదేమొ తెల్పు ♦ రాదలప నటన్.

96

తే॥ అన్నివిధముల నేను నో ♦ డొదు నీకు
జాగరూకత మెలఁగి వి ♦ స్తారగరిమఁ
బనియుఁగొందును లేదేని ♦ ప్రాణములను
విడుతు భవదగ్గమున రామ! ♦ విశ్వధామ.

97

క॥ అని నిశ్చయవాక్యము నా
తనిమోల దృఢంబుగ ననఁ ♦ దాత్పర్యము దాఁ
గని సీతతోడ రఘునా
దనుఁడు వచించె నిటుమోద ♦ తత్పరమతితోన్.

98

తే॥ దేవి! నావెంట జనుదేరు ♦ మీవు వడిగ
నీమనఃప్రీతి నే నేల ♦ నిలుపవలయు
సతియరుంధతి నతిభక్తి ♦ సత్కరింపు
సకలభూషణాంబర పుష్ప ♦ సమితి నింపు.

99

తే॥ ధరణిసురులకుఁ గల సర్వధనము నొసఁగి
వననివాసార్థ మేగంగ♦వలయు మానము

పిలువనంపుము సౌమిత్రి • వేదవిదుల

భక్తితత్పరుండవయి సత్వరితగతిని.

100

వ॥ అని రాఘవాగ్రజుండు నుడివిన లక్ష్మణుండు గుణశీలవృద్ధు
లగు భూసురుల సవినయమ్మునఁ దోడితెచ్చె నంత.

101

సీ॥ ఆలమందలు నూగు • లీలతోఁ గొనితెచ్చి

బ్రాహ్మణుల్ ముదమంద • భక్తి నొసఁగె

వెలకు మిక్కుటముల • పీతాంబరంబుల

నయుతకోటు లొసంగె • నమలరత్న

ముక్తావిరాజిత • భూషణంబుల నిచ్చె

ధనరాసు లెన్నియె • తగినవారి

నాహ్వాన మొనరించి • యత్యంతముదమున

నొసంగె భూసురబృంద • ముత్సహింప

తే॥ పరమభాస్వర దానముల్ • పదియునారు

పదియు గోత్రామరేందుల • వాంఛదీర

దనకుఁ గట్టంబుదొడరెనే • యనక ధర్మ

మలరఁ జేతురు మహనీయు • లాదరించి.

102

వసంతతిలక॥ సీతా సతీమణి విశేషనవాంబరంబుల్

ఖ్యాత ప్రభామణి వికాసిత భూషణంబుల్

బ్రీతిన్ సమర్పణము • వేగమ భక్తిజేసెన్

చేతంబు రంజిల వసిష్ఠునికొంత కంతన్.

103

క॥ జననీ సేవకవితతియు

మనమున నుప్పొంగునటుల • మణి ధన కనకా

ది ననాభరణంబులవే

గ నొసంగె రఘువంశకేతు • కరమొప్పంగన్.

104

తే॥ బధిర మూకాంధ వికలాంగ • పంక్తి వృద్ధ

సమితి సకలసౌఖ్యములందు • పరణిగూర్చె

బౌరజానపదుల కన్న • పంక్తి నిడియె

రామరాజ్యంబటన్న సార్థకముకాదె.

105

క॥ వనికి దాఁబోవుటఁ గని

ఘనముగఁ జింతిలు సుమిత్రఁ • శాసల్యకు ల

క్షుణ్ణుఁ డొప్పగించె, “నమ్మా!

మనువుమి మాజననిఁ జింత • మాసిపి”యనుచుఁ, 106

క॥ విలు బూని హస్తమందున

నిలిచెన్ సద్భక్తితోడ • నీరద నీలో

జ్వలతను మోలను విద్యు

త్కలితాభ్రముఁ బోలి భూమి • కరమువెలుంగన్. 107

వ॥ అంత రామలక్ష్మణులును భూమిజాతయు నందఱు న్న
పాలయ గమనోన్ముఖులై చనుచుండిరి. 108

మ॥ తనతో నీతయు లక్ష్మణుండును సమోధ్యారాజమార్గంబునం
జనఁగా జానపదాది పౌరుల మన • స్సంతోషతం గాంచుచున్
జనియెం గామ సహస్రసుందర వపుఁశ్యామప్రభాది క్షతిన్
ఘనతం గప్పఁబవిత్రితాఘల జగఁత్కాండుండు శ్రీరాముఁడున్ 109

—• సీతారామలక్ష్మణులు పాదచారులై చనుచుండఁ

బురజనులు దమలో భాషించు సంభాషణము •—

తే॥ దారి మొగులేడు మెఱుఁగుల • దారినడచు

జానకీ రామలక్ష్మణ • సరణిఁగాంచి

కేకయాత్మజ వరముల • గేవలంబు

దలఁచి వగగుంది పౌరులు • బలికి రిట్లు.

110

మ॥ అరరే! రాజతికాముకుండుగుచు సత్యాత్మున్ బ్రయుంబుత్రునిన్

దరుణీమోహనిమిత్త మై విడిచె నేతాదృగ్నాధీశుఁ డిం

పరయంగా నెటు సత్యవత్తత స్మరఁవ్యాధి ప్రభిన్నాత్ములౌ

పురుషుల్ గౌరవ సత్యధర్మముల నామూలంబుఁ బోకార్పరే! 111

తే॥ కేకయాత్మజ దుష్టయే • కాగనోపు
కూరకర్మిణి మూఢధీ • భూరిదోష
యనఁగఁ జెల్లుఁగాని యతిప్రియంకరుండు
నైన రాముని వనికెట్టు • లంపె నితఁడు. 112

తే॥ మనము పురిసుండఁ దగదింక • జనములార!
రామ లక్ష్మణ జానకీ • రమణు లెటకుఁ
జని వసింతురొ మనమటం • జనిన సౌఖ్య
మబ్బు ధర్మ సంచ్యతి గల్గ • ననరె ధరణి. 113

క॥ మానుగఁ గంటిరెమీరీ
జానకి నెపుడైనఁ బాద • చారిణిగాఁగన్
జానపదులవలె నేలను
రా నడచుచు రాణివాస • రమణీమణినిన్. 114

స॥ జనకధ రాధినాథుసుతఁ • జారుతలోదరి లోకసుందరిన్
గనుటకు నన్యపూరుషుల • కాంక్షయుఁ గల్గిన నబ్బుచుండె నా
జనసముదాయ మధ్యమునఁ • జక్కఁగ నేగెడి కల్మిలేము లొ
క్క నిముసమందె మానవునిఁ • గాదన నొననఁ జేయునెయ్యెడన్. 115

తే॥ సర్వలోకై క్రిసుందరు • సత్యమూర్తి
రాఘవుఁడు పాదచారియై • రాజపథము
నందుఁ జనుచుండెఁ గరిరథా • శ్వాదిరహితుఁ
డగుచుఁ గాంచరె యేలాటి • యాగడంబొ! 116

తే॥ కైకయీనామ రాక్షసి • కఠినహృదయ
సర్వనాశని కలిగె నీ • సరణి రామ
చంద్రు వెతలఁ గుందఁగఁజేయ • సత్కులంబు
చెడ జనించెద రీలాటి • చెడిపె లకట! 117

క॥ మృదుపదయానతఁ జనియెడు
మదిరాక్షిని సీతఁగాంచి • మహినాథుఁడు తా

మదిఁ బొగులఁగఁ జొచ్చెను నా
పద గడవంగా వశంబె • బ్రహ్మదులకున్.

118

క॥ దైవమే బలవంతం బిట
భావింపఁగఁ బుంప్రయత్న • బలహీనము నిం
దే వగ సాధుపరీక్షా
ధావితముగదా ధర్మి • దైవం బనఁగన్.

119

—♦ వా మ దే వ వా క్య ము ♦—

క॥ అని సత్పురుష సమూహము
మనోగతార్థినిఁ జరింప • మహితాత్ముఁడు వా
మనుఁ డను విప్రుఁడు వారల
గని వచియింపఁగ దొడంగె • గడు వేగముగన్.

120

క॥ సీతారాములకై మన
మీతరి దుఃఖింపఁదగిన • దేమున్నది మీ
చేతము లలరఁగఁ దెలిపెద
నీ తత్త్వార్థమును వినుఁ డి • దే వచియింతున్.

121

ఉ॥ ఏయెడ విష్ణుమూర్తిఁ బరు • నెవ్వని భక్తిని గొల్తు కాదినా
రాయణుఁ డీ రఘూద్వహుఁడు • రాజిలసీతయెయోగమాయ నాఁ
బాయని లక్ష్మి మాయఁగొని • వాఁడిటు లాగుణయుక్త నామ భే
దాయిత రూపధారియయి • ధాత్రినిఁ బాలనఁ జేయుచుండెడిన్.

క॥ కనుఁడి లక్ష్మణ సంజ్ఞుఁడు
ననఘుండౌ నాదిశేషుఁ • డరయఁగ నిపు డీ
తని ననుసరించియుండెను

మనములఁ బొగులంగ నేల • మహనీయులకై.

123

వ॥ ఇతఁడు మాయాగుణ యుక్తుఁడై తత్తదాకారుఁడై కర్మ

జన్యపాంచభౌతిక మాయక గతి విహరించు.

124

శా॥ ఆ నారాయణుఁడు రజోగుణయుతుఁడై సృష్టిచిత్తంబు సం
ధానించుం జతురాననుం డనఁగ బ్రహ్మాండంబునఁ గాంచ వాఁ
డీ నీరేజదశాక్షుఁడే హృదయ సంతృప్తి భ్రమాహీనులై
ధ్యానారాధనఁజేయఁగాజనరెసఁ త్తామాత్రునిఁ శ్రోత్రియుల్. 125

క॥ వరసత్త్వావిష్టత నీ

ధరణిని విష్ణుం డనంగఁ ♦ దగి లోకములం

బరిపాలించెడి వాఁడీ

కరుణాల్గుడు రామమూర్తి ♦ కాదే తలఁపన్.

126

క॥ వరుసఁ దమో గుణయుతుఁడై

వర రుద్రాకృతి ధరించి ♦ వసుధాప్రళయ

స్ఫురదురుగతి మనువాఁడీ

కరుణాల్గుడు రామమూర్తి ♦ కాదే తలఁపన్

127

క॥ మును మీనాకృతి నీతఁడే

మనువును వైవస్వతాఖ్యు ♦ మహికింబ్రళయం

బున నాసమాప్తి రక్షిం

చెను సామాన్యుఁడే యితండు ♦ శ్రీరాముఁడనన్.

128

క॥ మును నీరధి మధియింపఁగఁ

జనినప్పుడు మంథరాద్రి ♦ చన సుతలంబుం

గనఁ బృష్ఠంబున మోచిన

ఘన కమలాకృతి యితండే ♦ కాదే తలఁపన్.

129

క॥ ధరణి రసాతలగత దు

ర్భర విలయంబున వరాహ ♦ భవ్యాకృతి ను

ద్ధరణ మొనర్చిన వాఁడీ

సరసిజ నాభుండు రామఁచంద్రుఁడే కాదే.

130

క॥ నరసింహ కృతి గొనియెను

ధరఁ బ్రహ్లాదాఖ్యుఁ బోవ ♦ దైత్యాధిపుఁ డా

సురవైరి కనకకశిపునిఁ

బరిమార్చిన వాఁడు గోట • వాఁ డితఁడె కదా. 131

క॥ తనసుతు రాజ్యము బోయిన

ఘనభక్తిని గొల్వ నదితి • కాంక్షను దీర్పం

గను వామనుఁడై బలి యా

చనఁజేసిన ఘనుఁడితఁడె • చయ్యనఁ గనుఁడీ. 132

క॥ మును భార్గవరాముఁడు నా

మని దుష్టక్షత్రియ తతి • మాయించిన పా

వన చారితుఁడు నా నీ

యినకులచంద్రుండ కాఁడె • హృదిఁదెలియంగన్. 133

క॥ అతఁడె జగన్నాథుఁడు బ్ర

స్తుత మీ రామత్వ మంది • దోషాచరసం

హతకుండు రావణాదుల

నతులతఁ గోటాను కోట్ల • హతమొందింపన్. 134

క॥ చనుచుండె వనుల కిప్పుడు

మన మజ్జానుల మయి యిటు • మదిలో దూలం

బనిలేదని నేఁ దెలిపితి

మన మాతని పేరుదలఁచి • మనుదమునెమ్మిన్. 135

ఉత్సాహము॥ ఆదురాత్ముఁడైన రావణాసురుండు జావఁగా

మేదిసీతలంబునందు • మేలుగా మనుష్యుఁడే

మోదమొప్పఁ గారణుండు • భూమిభార మాపఁగన్

సాదరంబుగాను బూనెనవ్య యాత్ముఁ డీతఁడున్. 136

క॥ ఇనకుల చంద్రుఁడు దశరథ

జనపతి పుత్రత్వ కాంక్షఁ • జయ్యన గొలువం

గనె నాతని పుత్రుఁడు నై

జనియించెను విష్ణుమూర్తి • సదమల మతిఁ ధాన్. 137

క॥ ఆ విష్ణుడే శ్రీ రాముడు
భావింపగ రావణాది • వధకొరకె కదా
యావని కేగుట లక్ష్మణు
తో వెడలుచు నుండె ముదము, తో రాముఁ డిక్క, 138

క॥ హరి మాయ యీ ధరాత్మజ
వరుసన్ సృజియింపఁ బెంపఁ • బ్రళయముఁ జేయన్
సరగున కారణ భూతయ
యరముఁడి సీతా నళినద, లాక్షి యనంగన్. 139

క॥ ధారుణి నాథుడు గైకయు
గారణు లణుమాత్రమైన • గానోపరు వి
స్తారత నారదసంయమి
ధారుణి భారంబు వాపఁ • దగ భాషించెన్. 140

క॥ వనమునకు నేగెదేనని
మునిచంద్రునితోడఁ బల్కెఁ • బురుషోత్తముఁ డీ
యినకుల రాముడు స్వయముగ
మనమున గుండంగఁ దగదు • మాధ్యత తోడన్. 141

ఉత్పా॥ రామ రామ రామ రామ • రామరామ యంచు శ్రీ
రామనామ జపము నియతి • రాజిలంగఁజేసినం
బాములన్ని తొలఁగు మిత్తి • భయములేదు మానవుల్!
ప్రేమమీర రామజపము • వేగఁజేయఁబూనుఁడి. 142

ఉ॥ ఇట్టి మహానుభావుడగు • నీరఘరాముని దుఃఖజాలముల్
చుట్టుకొనంగ డాయునె య, శోవిభవప్రధిత ప్రభావునిన్
బట్టుగ రామనామమును • బాయనిభక్తి జపింప ముక్తియున్
గట్టిగఁజిక్కు నీకలియు, గమ్మున నెమ్మదిఁ జిత్తశుద్ధియున్ 143

। ఇతరపు సంగతు లెయ్యవి

యతికించిన మోక్షమబ్బు • టరుఁ దగు రామ.

స్తుతియుఁ బరంపరము క్తికి

నుతకారణమనియుఁ గనరె • నుతగుణచరితుల్.

144

శా॥ లోకాచారముఁబూని లోకకరుడౌ • లోకాధినాథుండు న
స్తోకప్రఖ్యత భక్తసంఘభజన • స్తోత్రక్రియారాధన
స్తోకవ్యాప్తికి రావణాసురవధా • సూత్రంబు జేపట్టి యీ
లోకంబందు జనించినాఁ డితఁడు మీ • లోమీరె భావించుఁడీ! 145

ఉ॥ మానవనాథువాంఛలను • మానుగదీర్పఁగ నిశ్చయించియున్
మానవదేహమాశ్రయము • మైకొనె నాపరమేశుడంచు నా
మానితమూర్తి వామనుఁడు • మాని యుఁ దెల్పియు మిన్నకుండఁద
న్నానన దుఃఖశాంతికిని • మం దది విజ్ఞత గౌరవాధ్యమా. 146

చ॥ అనవిని పాటు లందఱు ని, రామయుఁడంచును వ్యాపకుండటం
చును మదిగురైతింగియును • సూటిగ సంశయ సంధిబంధమున్
మనముల వీడి రాముని స, మంజసరీతిఁదలంచి ధ్యానమున్
మునుకొని చేయుచుండిరిల • బూజ్యసుభ క్తినిజ్ఞానయు క్తులె. 147

వ॥ ఈ సీతారామరహస్యంబు నెవ్వరు నిత్యంబు బఠింతురొ
వారు విజ్ఞానపూర్వక భక్తి దృఢముగ రామునియందు నిలువఁగలుగు
దురు. మిక్కిలి రహస్యంబును మీకు గోప్యమైనదియు నైనది. మీరు
రాఘవప్రియులని భాపించి యాబ్రాహ్మణుండు వెడలెను. పౌరులు
శ్రీరామునిఁ బరమాత్ముండని తెలిసికొనిరి. 148

తే॥ అవల రాముఁ డవారితుం • డయ్యుఁడందొ

యింటికింజొచ్చి సీతయు • వెంటరాఁగ

సోదరుం డగు సౌమిత్రి • సోదరమునఁ

గేకయాత్రజఁ గనిపల్కె • బ్రాకటముగ.

149

శా॥ తల్లీ! మువ్వరమేము వచ్చితిమి చి • త్రప్రీతి నీ కాటకై
యల్లాసంబున నిశ్చలాత్మకుల మై • యున్నార మింకేల భా

జల్లీలాగతిఁ గానకేగుటకు వి • శ్వాసంబునం దండిగా
 రుల్లంబందున నెంచి యాజ్ఞనిడు డే • నోజం బ్రయాణంబుగాన్. 150
 చ॥ అనవినిలేచి దిగ్గన హృ • దంతరమందున సంతసించుచుం
 గొనకొని రామలక్ష్మణులకున్ జనకాత్మజకుం బ్రయమ్మునన్
 ఘనమగు నారచీరలను • గట్టగనిచ్చెను వేరువేరుగా
 ననువుగ రావణాసుర వధార్థపుదీక్షయె నాగఁ గైకయున్. 151

తే॥ రామలక్ష్మణు లిర్వు రఁరణ్యవాస
 యోగ్యమగు నారచీరల • నోర్కిగట్టి
 రమల పీతాంబరావళు • లన్ని వీడి
 కార్యసాధక దీక్ష లీ • కరణిగావె. 152

చ॥ జనకజ నారచీర లను • సంగతియుం దెలియంగ రామి చే
 కొని కడులజ్జతోఁగనియె • గూరిమి రామునిమోహు దమ్మి తాఁ
 గని ముని వల్కలమ్ములను • గైకొని సీతకు నంశుకోపరిన్
 అనువుగఁ జుట్టె రాముఁడిక • నాపదదాట నశక్య మేరికిన్. 153

వ॥ అది కని రాజదార లంద జొక్కపెట్టునఁ బట్టజాలని దుఃఖ
 మ్మున రోదనం బొనర్చిన వసిష్ఠుండు విని కోపంబున వారల బెదరించు
 మఁ గై కేయితో నిట్లనియె. 154

—♦ వసిష్ఠుఁడు కైకను నిష్ఠురము లాడుట ♦—

క॥ వనవాస మొనర్పఁగ నీ
 మునమున రాముఁడె కదా నిమంత్రితుఁ డయ్యెన్
 జనకజకు నారచీరలఁ

బని యేమి దురాత్మురాలపనివడి యిడఁగన్. 155

॥ సీత పతివ్రతాతిలక • శ్రీరఘురాముని వెంట నేగఁగాఁ
 జేతమునందు నెంచినను • జిత్ర చిరత్న సమస్తకాంతి సం
 పూత సదంబరాభరణభూషితయై వనవాసదుఃఖముల్
 పొతము జేసి మోదమున • వర్తిలఁ జేయుత రాము నిత్యమున్. 156

తే॥ తేడు నీమాటఁ బాటించు • వాఁ డటంచుఁ

గనికరం బన్న నీయందుఁ • గానఁబడక

ఘోర కార్యంబు నొడిగట్టి • కూరబుద్ధిఁ

జనఁగఁ బూనితి వెంతటి • సాహసంబె? 157

న॥ అంత దశరథ భూవిభుండు సుమంతుని గాంచి. 158

క॥ అనఘా! రథముం దెమ్మా

వనికి రథారోహణు లయి • వనచరహితు లొ

య్యన జనఁదగు నన సచివుం

డును దేరును దెచ్చి యధిపుఁడుం గన నిలిపెన్. 159

వ॥ అంత సీతారామసామితులఁ గడచూపు గాంచి దుఃఖంబున

మునిగి వుడమిం బడి యశ్రుపరిప్లుతుండై రోదన మారంభించెను. 160

క॥ గౌరవయోధ కరకంపిత

హారలు విత్రిస్తముగ్ధ • హరిణీసదృశ

స్ఫురిత కటాక్షముల నడం

తురు పురుషుని ధీరతను నతు లబల లాహా! 161

—: ఆ శ్వా సాం త ము :—

శిఖిణీ.

పరిత్రాణాపేక్షా భువనవిలయాపత్ప్రదహనా

నిరాలంబా సాంబా నిరుపమపదా • నీరద తను

స్ఫురద్భస్మాలేపా త్రిపురహరణా • పుణ్యనిలయా

పరంథామా రామా వనివిచరదాపాలనపరా! 162

తోటకం.

శరణాగతరక్షణ • చంద్రకళా

ధరవర్వతరాజ సు • తార్చిత స

చ్చరణా కరుణాలయ • సంయమిహృ

త్సరసీరుహభృంగమృ • దంగధరా.

163

చ॥ వనచరసాధుమహాని పరిపంథివినాశక రామచంద్ర హృ
ద్వనజనివాస లోకనుతిపాత్ర జనార్దన పాపశోషణా
ఘనగజచర్మచేల గతకల్మష వేదతరంగమాలికా
దినకర చంద్రకోటి చయ • దీవ్యదనంతవిలాస శంకరా!

164

గద్యము॥ ఇది శ్రీమదాంధ్రాధ్యాత్మ
రామాయణాంతర్గతంబగు నయోధ్యాకాండంబున
రామవనవాస ప్రయాణగోపక

ద్వితీయాశ్వాసము

అ యో ధ్యా కాం డ ము

— • —

తృ తీ యా శ్వా స ము.

కర గౌరీనాయక

లోకావన పుణ్యపురుష ♦ లోకాధ్యక్షా

లోకానందా సుందర

రాకేందు కళాభరణ! హారా! బ్రహ్మేశా! 1

వ॥ అవ్వల నెట్టెటు రామ లక్ష్మణ ధరణిజా వనవాసగమన
విధానంబును వీనుల విందొనరింపవే యన నా సారంగధరుండు. 2

—, సీతారామలక్ష్మణులు రథారు ధులై వనవాసమున కరుగుట. —

తే॥ సరవి దుందుభివత్సర , చైత్రశుద్ధ
పంచమీతిథి వారలు , పయనమైరి
కలుగ బట్టాభిషేక విఘ్నంబు లోక
హితుల కెందైన సౌఖ్యంబు ♦ లతుకు టరుదు. 3

తే॥ చూచుచుండంగరాముడు ♦ సుదతి సీత
రథము నెక్కెను తనమనో, రథముదీరె
ననియొ పతివెంటఁ జనుటాయె , ననియొ లేక
వనచరప్రియ కార్యకృద్ధన ముదంబా? 4

క॥ అనువుగ రాముడు దండ్రేకి
దనరఁ బ్రదక్షిణముసేసి , తా రథమెక్కెక
ధనువులు దూణయుగమ్మును
గొనిసామిత్రియు రథంబు , గొబ్బున నెక్కెక. 5

తే॥ రథమునెక్కియు సామిత్రి , రయముగాను
సారథిని గాంచి నడుపుమీ , తేరు ననిన

— తమసాతీరము —

మ॥ తమసాతీరముఁజేరి వార లట సం • ధ్యాకృత్యముల్ తీర్చి నీ
రములంగోలి మృదుప్రవాళలతికా • రమ్యాసనాసీనులై
రమణీయామల గంధవాహవిచల • ద్రిమ్యాగమూలంబులన్
బ్రముదం బొప్పగ విశ్రమించిరి జగద్వంద్యుల్ నిరాహారులై.

క॥ జానకితోడుత రాముడు

మానుగ జగతీవిభుండు ♦ మహిభృన్నూల

స్థాన లతాశయ్యను నిశి

నా నదితటమందు నున్న ♦ నంతట నచటన్.

14

తే॥ ఆ సుమంత్రుతోఁగూడ ధ • రామానుగతిని

వరుస సామితి శర ధనుఁష్పాణియగుచు

లోకసామాన్యముగఁ గాచె ♦ లోకవిభుని

లీల లేమని వివరింపఁ ♦ జాలునాత్మ.

15

వ॥ అప్పుడు వెంబడించిన పురజనులు రామున కనతిదూర
మున నిలిచి,

16

తే॥ మనము రాము నయోధ్యకుఁ ♦ గొనిచనంగ

శక్తి గలవారమైనచో ♦ సరియె లేని

యెడల వనవాస మొనరింప ♦ నిపుడె పోద

మంచు నిశ్చయించిరటంచు ♦ నతఁడు దెలిసి.

17

శా॥ అత్యాశ్చర్యము నంది రాఘవుడు నే ♦ నా? యూరికింబోవ వీ

రత్యార్తి గృశియించువారలు గదఁద్యాయ యింక నేతస్మన

స్వత్యస్వాపన మాచరింపఁ దగునో ♦ స్వామి! సుమంత్రా! యనెన్

సత్యప్రజ్ఞలు యత్న కార్యఘటనా • చాతుర్య నిత్యాత్మకుల్.

చ॥ అనఘ సుమంత్ర యిప్పుడె మ ♦ దాష్టరధంబిటు దెమ్మటంచు నా

జ్ఞ నిడఁగఁ దేరి వాజులనుఁజక్కఁగఁగట్టియుఁ దెచ్చి ముందుగా

నుచిన రామలక్ష్మణులు • నుద్వితనూజయుఁ దేరునెక్కివేఁ
జనిరటు కొంతదూరమును • జక్క నయోధ్యపథంబు బట్టియున్.

వ॥ పోయిపోయి పోయలకుం చెలియరాకుండు నట్లొక యరణ్య
మార్గంబుంబట్టి రథంబు నడపించుకొని యేగుచున్నంత నిటఁ బౌరు లా
రాత్రి గడపి ప్రాతఃకాలంబున రామునిఁగానక యతిదుఃఖితులై. 20

సీ॥ ఈజాడ నేగె నీ ♦ భూజాని సామిత్రి

జానకీ సహితుడై ♦ కానఁ గనరె
యీదారిఁ జనియె నీ ♦ యిందీవరాక్షుండు

రథనేమి గతమార్గ ♦ రాజిఁ గనరె
యీచక్కిఁ బోయె నీ ♦ యినవంశ చంద్రుండు

చంద్రశీతల శీలా ♦ సమితిఁ గనరె
యీపొంత నడచె నీ ♦ శ్రీపద్మ శంఖాది

పాదాబ్జరేఖల ♦ పంక్తిఁ గనరె

తే॥ యనుచుఁ బౌరులు దమలోన ♦ వనజనాభుఁ

డఁగిన పథంబుఁ గాంచుచుఁ ♦ బురికిఁ జనిరి

వారు సతతంబు జానకీప్రభుపదాబ్జ

యుగళి ధ్యానించుచుండి రయోధ్య నిచట. 21

—♦ సీతారామ లక్ష్మణులు నదీతరణంబుఁజేసి గుహుని
వాసమున కరుగుట ♦—

వ॥ చైత్రశుద్ధ పక్షినాఁ డుదయంబున వారలు బయలుదేరి

తే॥ అలసుమంతుండు నాదర ♦ వ్యాప్తిరథము

నతిరయంబునఁ దోలంగఁ ♦ గుతలపుత్రిఁ

గూడి సంవృద్ధ నగరాళిఁ ♦ గొమరు మిగుల

గనుచు మురియుచు రాముఁడు ♦ కడురయంబు. 22

వ॥ చనిచని ఉభయకూల విశాల శ్రీమదాశ్రమనివాస సం
యమిగణ సేవితంబును శైవల రహితదివ్య నిర్మల పుష్కరవిలసితంబును
దేవగంధర్వ కిన్నర కింపురుషోపశోభితంబును దేవపద్మినీ విమలోత్పల
షండ మండితంబును హంససారస చక్రవాక జలకుక్కుట కారండవ క్రౌం
చాద్యనేక కవిగణనినదవిరాజితంబును శింశుమార నక్ర భుజంగ వన
వారణాశ్యనేక మృగాకీర్ణంబును రంగదుత్తుంగతరంగరసనిమగ్న పర
మహంసగణావేష్టితంబును గంభీరవిస్తారావర్త విలసితంబును ఫలపుష్ప
కిసలయాన్విత తరుగుల్మలతాకుంజ మంజులదరీ విరాజితంబును ధూర్జటి
జటాజూట నిర్గతపావనచారిత్రయు నాకాశమార్గ విహారియునగు
నది నీక్షించి తత్తటంబునఁ డిగి ప్రాతఃకృత్య సమాప్తిఁ గావించి నమ
స్కృతుల సలిపి;

23

క॥ చని శృంగి బేరపురమున

కు నతినమీపమున విడిసి ♦ కువలయ హితుఁడు

ననజోదరుఁడగు రాముఁడు

ఘనతరసానంద హృదయ ♦ కమలుం డగుచు.

24

క॥ ఘన శింశుపాగమూలము

నను నాసీనుండునయ్యె ♦ నవశారద పా

షనదేహుఁడు గుణమాన్యుఁడు

మునిజనహృదయానురాగ ♦ పూజితయశుఁడు.

25

—♦ గుహాగమనము ♦—

క॥ రామాగమన మహిమాత్సవ

మామోదమునంద వినియు ♦ నట మానులచే

బ్రేమాదరణపురస్సర

ధీమహితుఁడు గుహుఁడు వచ్చె ♦ దివ్యసుభక్తి.

26

చ॥ తనకుసఖుండు నాయకుఁ డుదారుఁడు రామునిగాంచు వేడుక

ఘనతర భక్తియుక్తుఁడయి గౌరవ మొప్పగఁ బ్రేమమీరఁ దె

చ్చిన మధువుష్పకందములఁ • జె ల్వమరంగఁ దదగ్రమందు నుం
చి నిరుపమ ప్రమోదమును జెంది నమస్కృతు లాచరించియున్ . 27

తే॥ సాగిలింబడియున్న నిఁపాదపతిని

గుహుని లేవంగ నెత్తి నఁతుద్రహృదయ

నిర్మలామోదయుక్తుడై • నెయ్యమొప్పుఁ

గాఁగిలించెను రాముఁ డుత్కర్ష మెరయ .

28

తే॥ ఇపుడు ధన్యుండ నైతి నే • నీ నిపాద

కులము పావనంబయ్యె సత్ఫలము నందె

జన్మ, భవదీయదర్శన • స్పర్శనముల

ననియె గుహుఁడు బ్రాంజలి బద్ధుఁ • డగుచు వేడ్క . 29

ఉ॥ ఓరఘువీర! నామనవి • నొర్కిగ్రహింపు నిపాదరాజ్య మిం

పారఁగ నీకుఁ గింకరుఁడ • నై చను నాయది నీ యధీనమా

వారక నెమ్మదిం జిరనిఁవాసమొనర్చి తదీయపాలనన్

గీరితిఁగాంచు మో యనఘ • కేవలవాంఛ మదాత్మకద్దియున్ . 30

చ॥ అనఘ! నిపాదరాజ్య మిడియకా ఫల మేమియొ యేమిచేయఁగాఁ

జనవలె నంచునే దెలియఁ • జాలను మీదగు ప్రాపుఁ జేరి యే

మనయము కలముం గడుప • నాత్మ దలంతును ధారుణీశ యం

చనియె మహాత్ములం గనఁ బఠార్థవిచారులు గారె మానవుల్ . 31

తే॥ వచ్చి ధయను మాగృహము పావన మొనర్చి

యమల ఫలకందమూలాదు • లారగించి

చనఁగఁ గోరెద శ్రీరామ! • జలజనయన!

నీకు దాసుఁడ శరదభ్రానిర్మలాంగ!

32

క॥ వినయం బొప్పఁగ గుహుఁ డిటు

లన రాముఁడు వానిఁగాంచి • యత్యాదరణం

బున భాషించిన తెఱఁగిటు

వినవే బింబాధరోష్ఠి • విమలేందు ముఖ!

33

మ॥ వినుమా! మిత్రమ ప్రితితో, దెలిపెదన్ ♦ వేగంబ నామాట నీ
 వనిలోనం బదునాల్లు వర్షములు నే ♦ వాసంబు గావించి వ
 చ్చినచో గ్రామ గృహప్రవేశమును పాశిన్మీరఁ జేయంగ నా
 ను నిషాదాధిప యం చనెన్ రఘువరుం ♦ డుం గూర్చి రేకెత్తగన్.

మ॥ ఫలమూలాదిక మన్యదత్తములు నే ♦ భక్తింపఁగానొల్ల ని
 ప్కలుషాత్మా! వినురాజ్యమంతయునుమఁ త్సామ్రాజ్య మేయానునీ
 విల నాకాష్ట సఖుండవైతివిగదోఁయి! శంక నీకేల బో
 యలతేడా! కడువల్లభుండ వగుటన్ ♦ హర్షింతు నిన్నెప్పుడున్. 35

వ॥ ఆ శుద్ధసప్తమి.

క॥ అని రామచంద్రుఁడు గుహం
 గనియు వటక్షీరములను ♦ గైకొని రమ్మ
 న్న నతండు భక్తిఁ దెచ్చినఁ
 గొనియు జటామకుటధారి ♦ గొబ్బున నయ్యెన్. 36

క॥ అట లక్ష్మణుండు గట్టెను
 జటలను మకుటంబునాగఁ ♦ జయ్యనఁ గార్య
 స్ఫుటచతురాత్ములు ధీరులు
 పటుతర సమయానుకూల ♦ బద్ధులు గారే ? 37

వ॥ సీతాసమేతంబుగ రాఘవుండు జలమాత్రప్రాశన మాచ
 రించి సామిత్రిచే నొనర్పఁబడిన కుశపర్ణ పర్యంకతలంబున నగరప్రా
 సాదాగ్ర విలసిత రత్నస్థగితహంసతూలికా తల్పంబున మున్నుశయ
 నించు చందంబున విదేహరాజతనూజతోఁగూడ సుషుప్తి నందినంత.

చ॥ అవల విదూరమందున శరాశన యుక్తుఁడు లక్ష్మణుండు రా
 ఘవు నటఁగావఁగా నిశినిఁ ♦ గాననవాస కిరాతనాథుడుం
 బ్రవిమల భక్తితోడయి విరాజిల నచ్చట జాగరూకుడై
 నవితధరీతి సోదర సహాయము గల్గుట లెంతవారికో! 39

తే॥ అన్నిదిక్కుల గమనించి ♦ యరసి యరసి
రాముఁ గాదుచు నుండె నా ♦ రాత్రి నతఁడు
సకలజగముల రక్షించు ♦ చతురు నొకఁడు
గావఁ జనె నన్న చిత్రమా ♦ గాదె తరుణి!

40

—♦ లక్ష్మణ గుహుల సంభాషణము ♦—

తే॥ పర్ణశయ్యను నిదురించు ♦ పద్మనాభు
రాము నీక్షించి కన్నీరు ♦ రాఁగ గుహుఁడు
వినయ మొప్పంగ సౌమిత్రిఁ ♦ గనియుఁ బలికె
సహజసాదర హృదయులీ ♦ సరణి ధరణి.

41

సీ॥ భవనోత్తమంబున ♦ స్వర్ణ పర్యంకంబు
నందున శయనించి ♦ యలరు నెవఁడు
సీతా సమేతుఁడై ♦ చిరభాసు రామల
స్వాస్తీర్ణమందున ♦ నలరు నెవఁడు
సాకేత నగరోపసదమలోద్యాన చం
ద్రోపలవేదిక ♦ నుండు నెవఁడు
సామంత మునిజనస్తవనీయ మహనీయ
మూర్తినా నుతిఁ గాంచు ♦ పుణ్యుఁ డెవఁడు
తే॥ జనుల పాలిటి కల్పాగ ♦ మనెడు నట్టి
వాని ధరణిజా సహితుఁడై ♦ వనులఁ గటిక
నేలఁ గుశసత్రశాయయై ♦ నిదురబోవఁ
గన్నవాఁడవె లక్ష్మణా! ♦ యన్నవరుస.

42

వ॥ కై కేయి రామదుఃఖకారణంబుగ దై వకల్పితము. మంధరా
బుద్ధి నధిష్ఠించి యారాణి పాపమాచరించె నన సౌమిత్రివిని యిట్లనియె.
మ॥ అనఘా! నావచనంబులకొనినుము సౌఖ్యావాప్తి జేకూర్చుఁగాఁ
జనువాఁడెవ్వఁడు గర్జరాజి నిడఁగా ♦ సామర్థ్య మెవ్వని కొ

తనపూర్వార్జిత కర్మకారణము విస్తారంపు సౌఖ్యావళి
ఘన కష్టంబుల కెందుఁ గాంచినను లోకంబందు నెల్లప్పుడున్. 44

సీ॥ సుహృదులు మిత్రులు • సూటి శత్రుగణంబు
ధర నుదాసీనులు • వీరివి గాంచ

ద్వేషులు ధర్మంబు • దీర్చెడువారలు
బంధువుత్రాది సంబంధజనులు

కల రేమిచేయ రేవలనైన వారలు
కలిగించు నాయాయి • ఫలవిధంబు

కర్మంబె సుఖమేని • కడుదుఃఖ మేనియుఁ
దనకర్మ వశమునఁ • దగిలియుండు

తే॥ నేదియెటువచ్చు నట్టులె • యెందు నరుఁడు
ననుభవింపుచు నద్దాని • నతిరయంబ
స్వస్థహృదయఁడై చరియింప • వలయునయ్య
గుహుఁడ! కాంచుము నీ యాత్మ • నహరహంబు. 45

చ॥ ఘనసుఖ భోగముల్ గలుగఁ • గావలె నం చని లేదు కష్టముల్
తను భుజియింప నొల్ల నని • తద్దయఁ గోరిక లేదు నాకు నెం
దునఁ గన నబ్బుగాక కడు • దుఃఖమె సౌఖ్యము నాకు లేక పో
యిన నొకరీతి నుండు మది • నెప్పుడుకా నిల భోగవశ్యుఁడన్. 46

శా॥ ఏకాలంబున నేమికారణముచే • నెచ్చో నెవం డెట్లు లే
యే కర్మంబులఁ దా శుభాశుభ విధిన్ • యింపొప్పఁ గావించునో
యాకాలంబున నట్టి కారణముచే • నచ్చోట నన్వాని కా
యా కర్మంబులు నిత్యమై యనుభవంబొ • దప్ప చెప్పట్టునన్. 47

వ॥ శుభాశుభ ఫలోదయంబున హర్ష విషాదముల నందఁ బని
లేదు. విధాతచే విధింపఁ బడిన దేదియో యది యెల్ల సురాసురుల కైన
నలంఘ్యము.

క॥ అనయము ప్రత్యవరుహ్యత

జనుఁ డిల సుఖదుఃఖ సమితి • జనుచుండెడి యీ

తను వనఁగఁ బుణ్య పాపము

లను జనియించె సుఖదుఃఖ • లక్షణ యుతమై,

49

తే॥ సుఖము తరువాత దుఃఖంబు • సూటిఁ దనరు

దుఃఖ మొందిన తరువాత • దొడరు సుఖము

జంతువితతికి నీరెండు • సంగతులును

ధర నలంఘ్యంబు దినరాత్రి • కరణిగాను.

50

తే॥ సుఖము నడుసునె దుఃఖంబు • సూటిఁ దనరు

దుఃఖ మధ్యంబునందునఁ • దొడరు సుఖము

నవియు ననోన్యన్య సంయుక్త • మగును రెండు

జలము పంకంబు మెలఁగెడు • చందమునను.

51

ఉ॥ కావున పండితోత్తములు • గాంచి సమస్తము నిధ్యయే యనన్

భావనఁజేసి యిష్టముల • బ్రాప్తి కనిష్ట విచారసంగతిన్

బోవఁగరా దటంచు మదిఁబూనియు ధైర్యము మోదముం గనన్

జేవఁగ నెంచఁబోరు వెతఁజెందరు కుందరు నీ వెఱుంగుమా.

52

చ॥ లలితగతిన్ నిశీధి గుహః•లక్ష్మణమూర్తుల భాషణంబులు

జ్వలగురుబోధ గావున సఃభం బతినిర్మల మయ్యె బ్రహ్మ వి

ద్యుల పరిపూర్ణ సత్కరుణ • దార్కొనినన్ భవబంధ మోచనం

బలరి రవిప్రదీప్తి నలఁరారుట చిత్రమె ధాత్రి పార్వతీ!

53

తే॥ స్నానసంధ్యాది కృత్యముల్•సలిపి యుదయ

మందు శ్రీరామభూజాని • యా నిషాద

రాజు గుణతేజు వనరాజు • నోజమెయిని

గాంచి భాషించెఁ బ్రేమించి • వించువేడ్క.

54

లే॥ ఓయి చెలికాడ! శీఘ్రంబె • యొక్కనావ

చెమ్ము దృఢమైన దానిను • దీప్తహృదయ!

యన నిషాదాధినాథుండు ♦ విని సభక్తి

స్వయముగాఁదెచ్చి లక్షణం ♦ బయినదాని.

55

క॥ స్వామీ! యధిరోహింపుఁడు

రామానుజ భూమిజా విరాజితు లగుచున్

జేమాన్వితులగు వారలు

భూమినిదోక్షెన సుఖము ♦ బొరయకయున్నే?

56

వ॥ ఏనె సమాహితుండనై స్వజనంబులతోఁగలసి స్వయముగ
మిన్నువాఁక కద్దరి డింప నమకట్టిలి నన ముందుగ,

57

శా॥ ఆరోహింపఁగఁ జేసి సీత గుహు హస్తాలంబనుం డయ్యు నా

శ్రీరాముం డధిరోహణంబొనరిఁచెన్ ♦ జెల్వొప్ప సౌమిత్రి తా

ధీరోదారత బాణతూణ సధనుర్దీప్తాయు ధోద్దీప్తుఁడై

58

యారోహించె గుహుండు సిండు మతితోఁనంతం బ్రవాహంబునన్.

ఆ॥ వె॥ ధాత్రిజాత గంగఁ ♦ దరియించు నప్పుడ

భక్తియు క్తహృదయ ♦ వాగ్విలాస

వచనరచితవినుతి ♦ భాసురాప్తి నొనర్చె

ద్రిజగదభిమతంబు ♦ త్రిపథగాఖ్య.

59

మ॥ వనవాసంబున నుండియున్ మరల సంభద్రంబుగా నేను రా

మునితో లక్ష్మణుతోడనే నిటకు నామోదంబునన్ వచ్చి మె

చ్చినరీతిన్ మధుమాంస భక్ష్యముల వాసిన్ మీర నీకిచ్చి పూ

జను నానాబలియుక్తిగా సలిపెదన్ ♦ సన్నోక్షదా జాహ్నవీ!

60

మ॥ నరు లెన్నో భవసంతతుల్ విపుల నానాదోషసంయుక్తు లై

వరుసన్ భక్తి మునింగి పూతులయి దివ్యజ్ఞాన సంపన్నులై

పరమార్థక్రియ నున్నవారలు గదా ♦ పద్మాక్షి! వైకుంఠ వా

స రమానాథపదోద్భవా! త్రిపథగా ♦ సాధ్వీ! త్రిలోకావసీ! 61

క॥ జనకాత్మజాత నుతులను

విని గంగ ప్రమోదమంది ♦ వేలం జేర్చెన్

వినుత పతివ్రత లనఁగా

మనమున సురలైన భీతి ♦ మైకొనుటరుదే?

62

వ॥ వారల గంగాకూలంబున డించి నిషాదపతి రాఘవుఁగాంచి
పలికె; నిట్లు మీతోఁగూడ వనవాసార్థ మే నరుదెంచెద నో రాజేం
ద్రా! యనుజ్ఞ నొసఁగవేడెద లేదేని నాప్రాణముల నిలుపజాల. 63

చ॥ అ నెడు నిషాదవాక్కువిని ♦ యాతని నాతఁడుగాంచి దండకా

వనిఁ బదునాల్గు వర్షములు + వాస మొనర్చియు రాఁగనుంటి నే

వినిచితి రామభాషిత మబద్ధముకాదు నిషాదనాథ యం

చని గుహఁ గాఁగిలించుకొనెనాదర మొప్పఁగ మాటి మాటికిన్ 64

క॥ యమ నియమాదుల నిరతము

విమలాత్ములు సురులు మనులు ♦ వెదుకంగ నదృ

శ్యముగాఁ జనువాఁ డిప్పుడు

సముఖంబున గుహనితోడ ♦ సఖ్యత నెఱపెన్.

65

తే॥ గుహని యుపలాలనముఁజేసి ♦ కొరికలర

నూరడించిన నాతండు ♦ నోర్చిఁ జనియెఁ

బయనమై పోవువారివెంబడిని బడిన

బాలువిధమున సాధుసంబంధ మిటులె.

66

తే॥ అవల వారలు మువ్వు రా ♦ యటవి మేధ్య

మృగమున వధించి పక్షంబు ♦ నింపొనర్చి

వైశ్యదేవాది కార్యనిర్వర్తిఁజేసి

భోజనంబులఁ గావించి ♦ రోజమెయిని.

67

క॥ ఆరాత్రీ నావనంబున

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుండు ♦ సీతాసతియున్

భూరుహమూలంబున సుఖ

మారగ నిదురించి గడపి ♦ రచ్చట సంతన్.

68

—♦ సీతారామలక్ష్మణులు భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట ♦—

క॥ దుందుభిచైత్ర సితాష్టమి

నందు భరద్వాజ నాశ్రమాఖ్యము జేరం

బొందుగఁ జని బహిరంగణ

మందుండి తదాశ్రమంబు ♦ నారయుచున్నఁ.

69

శా॥ భారద్వాజ మునీశ్వ రాశ్రమ సమీపంబందు నీక్షించెఁ దా

శ్రీరామాఖ్యుఁడు బ్రహ్మచారి నొకనిఁ ♦ శ్రీబ్రహ్మవిద్యా చిర

స్థారాస్యఁ ఫలపుష్ప బిల్వ తులసీపత్ర ప్రివాళార్థసం

చారుఁ నిర్మలయజ్ఞసూత్ర విచలఁచ్చారు ప్రవక్షుస్థలుఁ.

70

తే॥ కాంచి వటుకుని శ్రీరాముఁ ♦ డంచితముగ

నోయిబాలక! శ్రీరాముఁ ♦ డోర్చి వనికి

జానకీ సుమిత్రాపుత్ర + సహితుఁ డయ్యు

వచ్చినాఁడని మునితోడఁ ♦ బలుకుమయ్య.

71

క॥ భవదాశ్రమ బహిరంగణ

భువి నున్నారనియు మిమ్ముఁ ♦ బూజ్యులఁ గనఁగాఁ

దవిలి ముదంబున వేగమ

వివరింపుము వారికడను ♦ విశ్రుతలీలఁ.

72

క॥ అన విని వడు గా మునిచం

దుని సన్నిధికేగి భక్తి + తోడ వచించెఁ

వనితా సోదరయుతుఁడై

ఘనుఁ డినకులరాముఁ డిపుడు ♦ కానకు వచ్చెఁ.

73

క॥ మునికి యధోచితగతిగా

వినుపింపు మనుచు వచించె ♦ విప్రోత్తమ యం

చనఁగ భరద్వాజుఁడు వే

డ్కును శీఘ్రముగాను లేచి ♦ గౌరవ మొప్పఁ.

74

తే॥ అర్ఘ్యమును పాద్యమును దెచ్చి • యమితభక్తి
రామసామీప్యముగ నుంచి • ప్రేమమీరఁ
గాంచి రాము యథాన్యాయ • కలితగతినిఁ
బూజ లొనరించె మునిహృదంభోజవాసు.

75

తే॥ రామ! రాజీవలోచన! • రాజచంద్ర!
యస్మదాశ్రమ భూముల • కనుజుఁగూడి
రమ్మునెమ్మది నీపాదరజముచేతఁ
బావనం బొనరింపు విశ్వాస మలర.

76

క॥ అని పలికి రామలక్ష్మణ
జనకజలను మునియు బర్ణశాలకుఁ గొని యే
గి నితాంతాపార ముదం
బునఁ బూజించెను మునిజనముఖ్యుఁడు వారిక.

77

క॥ మరిమరిభక్తినిఁ బూజల
సరసత నొనరించె నతిథిసత్కారము వి
స్ఫుర దుత్తమగతి స్వయముగ
హరి వచ్చినఁ బూజఁ జేయరా? మునిచంద్రుల్.

78

ఆ॥ నీసమాగమంబు • నీరజదళనేత్ర!
తనరి ధన్యుడైతి • వనజనాభ!
భవ్యమయ్యెఁ దపము • పారంగతం బయ్యె
జన్మసార్థమయ్యె • సత్యచరిత!

79

ఁ॥ అనఘా! రాఘవ! నీయుదంతమును భూ • తాగామికం బంతయుం
గనినాడ న్నిను దత్పరాత్పరుఁ డనంఁగా నీవు మాయామను
ష్య నమితాకృతిఁ దాల్చినట్టి డనియే • సర్వంసహాచక్ర పా
వన సత్తాకలిలాసి వీ వెఱుగుదుక • భవ్యాత్మ రామప్రభూ!

80

నీ॥ బ్రహ్మచేఁ దొలుదొల్లఁ • బ్రార్థింపఁబడి భూ
నెందుకై యవతార • మెత్తినాఘ

జనకాజయను నెపంబున వనవాసంబు

జేయంగనెందుకై ♦ చెలఁగినావొ

యికముందు నిచ్చట ♦ నేమేనికార్యముల్

వరుసగా నొనరింప ♦ వచ్చినావొ

గురు తెఱుంగుదు నేను ♦ కువలయదశనేత్ర

త్వదుపాసనంబునఁ ♦ దనరినట్టి

తే॥ జ్ఞానలవముననే నేను ♦ మానసమునఁ

బ్రక్మతికంటెను పరుడవై ♦ పరగు పురుషు

నిన్ను గన్నాడ నట్టినే ♦ నెన్న నిపుడు

భవ్యతరమైన చరితార్థ ♦ పదముగంటి.

81

క॥ సీతాలక్ష్మణ సంయుత

చేతోమోదంబుతోడ ♦ శ్రీరఘురామా!

పూతామలచరితా వి

ఖ్యాతిగ నభివాద మిత్తు ♦ ననఘాత్మ హారీ!

82

వ॥ సునిత్రాపుత్ర ధాత్రిజా సహితుండై రాఘవుండు సంయమి
చంద్రుడగు భరద్వాజునికి నమస్కరించి.

83

తే॥ పావనాత్మక క్షత్రియ ♦ బాంధవులము

మేము, నీ వనుగ్రహబుద్ధి ♦ ప్రేమమీర

గాంచఁదగినట్టి వారము ♦ ఘనతఁబొగడఁ

బరమమునులందు మే మెంత ♦ వారమయ్య.

84

తే॥ ఇట్లు లన్యోన్య భాషణ ♦ మింపుమీరఁ

జేయుచుండిరి వారలు ♦ చేరి రాత్రి

సత్సమాగమం బనఁగ సుస్వాంతులకును

హర్షదాయకంబగు గదా? ♦ అదిపుత్రి!

85

—♦ వాల్మీకాశ్రమ ప్రవేశము ♦—

తే॥ అంత నా శుద్ధనవమినా ♦ డరుణుఁ డుదయ

మైనతోడనె లేచి యా ♦ యమునఁ జేరి

మునివటూ త్తమ కృతమైన ♦ వుట్టి నవల

కేగె మునిదృష్టమార్గుడై ♦ యినకులుండు.

85

మ॥ వర వాల్మీకి మునీశ్వ గాశ్రమముచే ♦ భాసిల్లి యెచ్చోట వి

స్ఫురదారామసుమప్రవాళ లతికా ♦ శోభాయమానాగభూ

ధర నానామృగయు క్తమై మునిజనోద్దామంబు నెయ్యిప్పి సుం

దర మొప్పారెడునట్టిచోటు జనిరంతం జిత్రకూటాద్రికిన్,

86

తే॥ చని సమాసీను వాల్మీకిసంయమిందు

మునిజనోత్తము సత్తము ♦ బుణ్యదశమి

గాంచి సౌమిత్ర సహితుడై ♦ కంజనయన

సీతతో రామచంద్రుండు ♦ జెలగిమొక్కె.

87

వ॥ ఆ వామలూరుతనయుండు లోకసుందరుండును జానకీలక్ష్మ
ణోపేతుండును జటామకుట మండితుండును గందర్పసదృశాకారుండును
కమనీయాంబుజేక్షణుండును లక్ష్మీనాథుండు నగు రాముఁ గాంచినంతనే
విస్మయానిమిషేక్షణుండై దిగ్గునలేచి హర్షాశ్రులోచనుండై పరమా
నందరూపభాసితుడగు నయ్యనుపముఁ గాఁగిలించుకొని.

88

తే॥ అలజగత్త్రయ పూజ్యుడై ♦ యలరినట్టి

రాము భక్త్యాదరంబులఁ ♦ బ్రేమమీరఁ

బూజ లొనరించి సుమధుర ♦ భోజనముల

నారగింపంగ లాలించి ♦ యతని కొనఁగె.

89

తే॥ వనజనయనుండు బ్రాంజలి ♦ బద్ధుడగుచు

వినయ మొప్పంగ వాల్మీకిముని వినంగ

ననియె జనకాజ్ఞ దండకావనులఁ దిరుగ

వచ్చినార మటంచును ♦ వరుసగాను.

90

తే॥ కారణంబిందు మీకు విస్తారలీల

తెలిసియున్నది మే మేమి ♦ తెలుపవలయు

నెచట సుఖవాస మొనరింప ♦ నెనయు నిచట
మాకుఁ గాలంబు గడుపంగ ♦ మానివర్య!

91

క॥ సీతాసహితుఁడనై యిట

బ్రీతిని గాలంబు గొంత ♦ వెళ్ళఁగఁ జేయం
జేతోమోదత నుంటిని

తాతా! యన ముని వచించె ♦ దరహాసమునన్.

92

మ॥ అనఘా రామ! సమస్తలోకములకీ ♦ వాధారగేహకృతిన్
మనియున్నాఁడ వనంతభూతములు నీమంబొప్ప నీవుండఁగా
ఘనచంద్రోపల సౌఖ్యజాలములు ని ♦ క్కంబందు మాబోటు లే
మని నీ కిందు నివాసయోగ్యమని కా ♦ డుచున్ వంచింపంగనౌ.

క॥ నీకిటు సాధారణమగు

లోకోత్తరవాస భూములు వచించితి నీ

తాకాంతామణితో నని

చేకొని నిగదించుటయె విశేషము రామా!

94

సీ॥ ఇనకులోత్తమ! నీకు ♦ నెయ్యది నియతమం

దిరమొ నే వచియింతు ♦ నరసివినుము

సమదృష్టిగలవారు ♦ శాంతులు శత్రుమి

త్ర సమానచిత్తులు ♦ ధాత్రిసురలు

మున్నుగాఁగల జంతుపుంజములందున

ద్వేషంబు లేనట్టి ♦ విమలమతులు

సర్వకాలమునందు ♦ సద్భక్తి నీనామ

భజనంబు నొనరించుపరమభక్త

తే॥ హృదయపంజరపజ్జి నీ ♦ సదనచయము

ముఖ్యముగ వాస మొనరింపఁ ♦ బూని యందు

నవనిజాతను గూడి నీ ♦ యాత్మ మెచ్చి

కరము బ్రీతిని గాలంబు ♦ గడపు మచట.

95

కం॥ అనిశము ధర్మాధర్మము

లను వర్జించియు నినుమది ♦ లలితగతి భజిం

చి నియతి వసించెడు సుధీ

జనహృదయము నీకు వసతి ♦ జనకజ్యోడన్.

96

మ॥ భవదీయామలమంత్ర జాపనము నీపాదాబ్జ సంసేవయున్

భువి నిర్ద్వంద్వము నిస్సృహత్వమును నేపూజ్యుండు సాధించు వా

స్తవమొప్పారగ నామహాత్ముని హృదబ్జాతంబు నీ మందిరం

బవు నిందీవర నీలలాలితవపుశ్శ్యామా, రమానాయకా! 97

మ॥ గరిమంగాంచిన శాంతమూర్తులును రాగద్వేష సంవర్జితుల్

నిరహంకారులు లోప్తకాంచనసముల్ ♦ నిత్యప్రభావోదయుల్

సరసుల్ వారల చిత్తకంజములు నీసంసారయోగ్యంబులై

ధరణి గట్టని గట్టియిండ్లుగద సీతానాథ రామప్రభా! 98

మ॥ మనమున్ బుద్ధియుఁ ద్వత్సమర్పణమనన్ ♦ మైశాంచు సంతృప్తితో

మనుచున్ నీకయి సర్వకర్మములు ప్రేమం జేయుచున్నట్టియా

జనమూర్ఖుని హృత్సరోజము సదా ♦ సంవాసయుక్తంబునౌ

ఘనగేహంబగు నీకు రామ! త్రిజగత్కల్యాణసంధాయకా! 99

చం॥ ప్రియమున మోదమున్ విడచి ♦ విశ్రుతలీలల నెట్టివేళ న

ప్రియమునకై మదిన్ వెతలఁ ♦ బెట్టక సర్వము మాయయే యనన్

నయముగ నెంచుచుండి మనఁనంబొనరించుచు నీదుమంత్రమున్

నియతి నినున్ భజింపఁజను ♦ నిర్మలచిత్తమె నీగృహం బగున్. 100

వ॥ ఎవ్వఁడు షడ్భావాది వికారంబుల దేహంబున గాంచుచు

వాత్మయందు వర్జించునో తుత్తు తృష్ణ భయము దుఃఖము మున్నగునవి

ప్రాణబుద్ధులయందు నిరీక్షించునో సంసారధర్మ నిర్ముక్తుడై యుండునో

నిత్యకర్మానుష్ఠానాదుల పుణ్యపాపసంబంధము లేనివాడగునో వాని

మానసము నీవు నివసించుటకు యోగ్యమగునిలయంబు.

101

చ॥ అనయ మనంతరూపుని దయాన్విత సర్వగుహశయస్థు నౌ
 క్కనిని వరేణ్య సర్వగతుః గాః బరుః జిహ్వనుగా నలేపకుం
 డని సను సత్వమూర్తి యని • యారసి కాంచుచునుండువాని హృ
 ద్వనజము నీదుగేహము నివాస మొనర్చుము సీత తోడుతన్. 102

మ॥ నిరతాభ్యాస దృఢీకృతాత్ములగుచున్ • నీపాద సంసేవనా
 పరినిష్ఠాన్వితలై త్వదీయ భజనన్ • బాపంబులందోలియి
 ద్ధర భాసిల్లెడి సాధుచిత్తములు నీధర్మైక్య గేహంబులై
 వరలుం గావున సీతతో మెలగుమా • భద్రాత్మ! రామప్రభా! 103

తే॥ మరియు శ్రీరామ! నీనామమహిమ లవని
 నెవఁడు వర్ణింపఁ దరమాను • ఋషివినోద
 యేప్రభావంబువలన నే • నిట్టిపదవి
 నందినాడనొ బ్రహ్మర్షిలందుఁ గనుము. 104

—* వాల్మీకి పూర్వవృత్తాంతము *—

తే॥ అయ్య! నీ నామమాహాత్మ్య • మాత్మ దవిలి
 యస్కదీయము జన్మవృత్తాంత మద్భు
 తంబుగా మారె వినవయ్య • దశరథాధి
 నాధువరపుత్ర నుతిపాత్ర • నాకమిత్ర! 105

ఉ॥ ఏను గిరాతమధ్యమున • నింపువసించుచు బోయవారిచే
 బూనియుఁ బెంపఁగాఁబడితి • బుట్టుకమాత్రమే బ్రాహ్మణత్వము
 దేను వచింతు శూద్రనమవృత్తిఁ జరించుచునుంటి నద్దయే
 మానసవాంఛయయ్యె నసమంజసరీతిని నీతి బాహ్యతన్, 106

సీ॥ అరయ శూద్రాచార • మాచరించుటలాయె
 నిందియ నిగ్రహం • బెటకొ చనియె
 శూద్రాంగనను గూడి • సూటిసంసారంబు
 మొండయ్యె నానాట • మీదమీద
 బెక్కండ్రు కొడుకులు • వెలయుచుండుట జేసి

నంతఃజోరులఁ జేరి ♦ యాసక్తిఁ దిరుగుచు

గజదొంగనై యుండి ♦ కాచి దారి

తే॥ ధనువు బాణముల్ ధరియించి ♦ యనిశ మేను

జీవములపాలి మిత్తి నై ♦ చెలఁగుచుండి

బహుకుటుంబము బొప్పింపఁ ♦ బరగినాడ

రామ శరదభ్రతనుభామ ♦ రమ్యనామ!

107

తే॥ మహాదరణ్యంబునందున ♦ సహరహంబు

నిటుల సంచరించుచు నుండ ♦ నీడులేక

యవల నొకనాఁడు రవికాంతి ♦ నగ్నిదీప్తి

ధిక్కరించెడు తేజంబు ♦ లుక్కు మిగుల.

108

తే॥ ఘనులు సప్తర్షి నామక ♦ మునులు నాకు

గంటఁబడిరి కాననమందుఁ ♦ గాంచి వారి

ఘోరవృత్తిని బూని సం ♦ కోచపడక

పైఁబడంగను నుంకించి ♦ పయనమయ్యు.

109

ఉ॥ వారల వెంటనంటితేని ♦ పైకొని సర్వపరిచ్ఛదంబులం

గోరి హరింపనెంచియును ♦ గొబ్బున నిల్వడు నిల్వు డంచున

వ్వారలు నన్నుగాంచి యిటుఁ ♦ బల్కిరి బ్రాహ్మణనామధేయ నీ

పూరకవచ్చె దిట్టు లనియున్ వినుఁ డావలిచిత్ర మంతయున్. 110

తే॥ పాపబుద్ధిని వారిపైఁ ♦ బడఁగ జనితి

గాని మహానీయదర్శన ♦ కారణమున

గించిదంకురవిజ్ఞాన ♦ కృతధియాప్తి

మామకవిధంబు దెలుపంగ ♦ మగిడి తపుడు.

111

చ॥ అనఘచరిత్రులార వినుఁ ♦ డంతయు లెక్కకు మిక్కుటంబు నా

తనయులు బంధువర్గములు ♦ దారయు నాకలిగొన్నవారలై

కనలుచునుందు రింటఁ నిటుఁ ♦ గైకొని యేగినగాని కాదు వా

రిని బ్రతుకంగ జేయఁదగు ♦ రీతిని వచ్చితి నిగ్రహింపఁగన్, 112

తే॥ వారి సంరక్షణార్థమై ♦ వనుల గిరుల
 దిరుగుచుందును దారుల ♦ నరుగువారి
 ధనము నపహరించెడువృత్తి ♦ దనరి యిట్లు
 శాంతగుణులార, ఋషులార ♦ సరసులార! 113

వ॥ అని యివ్విధంబున నేను దెలుప వారలవ్యగులై యాక్షించి
 యిట్లనిరి. 114

ఉ॥ వారలు నన్నుగాంచి యనివార్యదయారస ముప్పతిల్ల నీ
 వారలచెంతకేగి యిటఁ ♦ బ్రత్యహ మీవొనరించు పాపసం
 భారము నెవ్వరై న నొకభాగము గోరుదురేమొ నిన్ను నీ
 వారసి రమ్మటంచు వచనామృతముం బయి జల్లిరంతటఁ. 115

తే॥ ఒక్క రొక్కరి నీవారి ♦ నోర్కిమిగులఁ
 బిలచి యడుగుము నీ వింక ♦ వెడలి యటకు
 వచ్చుపర్యంత మిటనుందు ♦ మిచ్చగించి
 నిశ్చయంబగు మామాట ♦ నెమ్మికనుము. 116

క॥ అని వారలు భాషించిన
 విని యటులే యని వచించి ♦ వెడలియు వేగఁ
 మునులుం దెలిపిన రీతిని
 దనయుల మొదలైనవారిఁ ♦ దద్దయుఁ గనియుఁ. 117

క॥ అనయము నే నెటా తెచ్చిన
 మునుకొని భుజియింతు మీరు ♦ మోదముతోడఁ
 దిన మే నొనరించిన నా
 ఘనపాపము తద్విధంబె ♦ కైకొనుఁ డన్నఁ. 118

క॥ విని యామాటను బోయత
 వెనుకటి ప్రేమంబుమాని ♦ వే గని కోపం
 బున నను మ్రింగెడునటు గొ
 బ్బున బైబడి కొట్టవచ్చుపోలిక బలికెఁ 119

క॥ ఈవొనరించెడు పాపము

భావింపఁగ నీది మేము ♦ ఫలభాగిను లం

చావెలఁది పల్కె నీసున

నావెనుక తనయులతోడ ♦ నడిగితి నిటులన్.

120

క॥ మీము సంరక్షణఁ జేయఁగ

బ్రముదంబున వస్తువితతి ♦ రాజిలు ధన జా

లము నిడుచుంటిని నాపా

పము గొనెదర లేద మీరు ♦ పలుకుఁడి నిజమున్.

121

తే॥ అనిన నాబోయవారలు ♦ గనియు నన్ను

గోపదృష్టుల పైబడి ♦ కొట్టవచ్చి

పలికి రిట్టుల నీపాపభాగము గొన

మాకు సంబంధ మనరాదు ♦ మాకు వలదు.

122

క॥ ఫలమును బొందెడు వారమె

యిల జావునకైన నీగి ♦ యెటులో గొని గా

వలసిన బాధ్యత మీయది

తలిదండ్రుల ధనము సుతుల ♦ దగులఁగ వలదా? 123

వ॥ భూవలయంబున నెవఁడేని నా చేసిన పాపంబు భాగించు

గొనెదరా? యని దారపుత్రాదుల నడుగుట పాడి యగునా? యని

వారలు తేట తెల్లంబుగ వచించిన విని జాతనిర్వేదుండనై విచారించి

కరుణాపూర్ణమానసులగు మును లున్నచోటికి మరల నరుగుదెంచితి.

క॥ ముని సందర్శన కారణ

మున శుద్ధాంతఃకరణతఁ ♦ బొందితి సంతక

ధనురాది పరికరంబుల

బనిగొని వర్జించి చేసి ♦ వందన శతమున్.

125

క॥ నిరయార్థవమగ్నుడనై

దరిగానకపోవు నన్ను ♦ దయతో మీరల్

పరిరక్షఁజేయుడని త

చ్చరణాగ్రములందుఁ బడిన ♦ సంయమివరులుకా. 126

తే॥ వారి పాదాగ్రతలమందుఁ ♦ బడిన యట్టి
నన్ను నీక్షించి పలికిరి ♦ నయముమీర
మునివరేణ్యులు లే లేమ్ము ♦ దనరు శుభము
సత్సమాగమంబు ధరితి ♦ సఫలముగన! 127

క॥ కొంచెము నీ కుపదేశము
నంచితగతి జేతు మేము ♦ నయ్యది నీకుకా
నించిన మోక్షమొసంగఁగ
నించుగ నౌ నీకుదారి ♦ యిదియేకనుమా! 128

తే॥ అని పరస్పరాలోచనా♦యత్తులయ్యు
నతిదురాచారుఁ డట బ్రాహ్మణాధముండు
ధర నుపేక్షింపఁదగు సదా ♦ చరణచణులు
పాపు లన భీతి మునులైన ♦ బరుఁగు లిడరె, 129

తే॥ కాని శరణాగతుండైన ♦ కారణమున
రక్షణీయుండె యెట్లులైన ♦ మోక్షమార్గ
మొసఁగి యని వారు వను గాంచి ♦ పూర్ణకరుణ
సత్కృపాపాంగవీక్షణల్ ♦ జల్లి పైని. 130

క॥ వ్యత్యస్తాక్షరరూపక
మణ్యాదరమొప్పఁగ మర♦యని నాజిహ్వాక
సత్యాత్మ నీదు నామము
నిత్యంబు జపింపు మనిరి ♦ నియతి నటంచుకా. 131

క॥ మరమర యని జపియింపుము
వరుసను నేకాగ్రహృదయ ♦ భాసివి నగుచుకా
మరి మేము వచ్చునంతకు
దరలిరి వచియించి దివ్య ♦ దర్శనులు మునుల్. 132

ఉ॥ వా రుపదేశమిచ్చినటు ♦ వారక నిశ్చలచి త్తవృత్తి నిం
పారఁగ జేయఁదజ్ఞపము ♦ నావల బాహ్యవిచారమంతయుం

బారి క్రమంబుగాను బహువర్షశతాయుతముల్ గతింప వి

స్ఫారత సర్వసంగపరివర్జిత నిశ్చలదేహి నౌటయున్.

133

చ॥ వినుఁడు మరా మరామయని ♦ విశృతలీల జపించుచున్న నే

ననయము నాతనూపరి ననంతముగా నొకవామలూరు బు

ట్టెను యుగముల్ శతంబులు నటించినమీద మనీశ్వరోత్తముల్

వనమున నున్న సన్నుఁ గనవచ్చి రనంతకృపారసాత్ములై.

134

క॥ వెలుపలికి రమ్మటంచును

బలికిన నీహారమధ్య ♦ భానుని పగిదిన్

లలివల్మీకమునుండియు

సలలితగతి వచ్చి తేను ♦ సన్నతచరితా!

135

క॥ మునిగణము నన్నుగాంచియు

మునివర వల్మీకమందు ♦ బుట్టితి వీ వం

దున వాల్మీకి యనంగను

మను మనిరి ద్వితీయజన్మ ♦ మైకొనె నీకున్.

136

క॥ అని పలికి వారలేడ్వరు

జని రంతట నీదునామజపశక్తిని బా

వనచరితా! యీదృశుడై

తిని దారకనాము నిన్ను ♦ దీరుగఁ గంటిన్.

137

క॥ భూజాత లక్ష్మణాన్వితు

రాజీవదళామలాక్షు ♦ రాముని గంటిం

దేజోయుతు జితకల్మషు

నోజమెయిని ముక్తిఁ గంటి ♦ సుత్తమగతియున్.

138

క॥ నిరుపద్రవు మాయావి

స్ఫుర దురుమానుషవిలాసు ♦ ముక్తనిబంధున్

బరు నవ్యయు రాఘవు నం

బురుహదళనయను భజింప ♦ ముక్తుఁ డుగాడే !

139

తే॥ నిర్వికల్పు ననాద్యంతు ♦ నిర్మలాత్ము
నిష్క్రియు నిరీహు శాంతుని ♦ నిత్యశుద్ధు
చిరనిరాభాసగోచరు ♦ శ్రీనివాసు
భజన మొనరింప భవబంధపటలి తొలఁగు.

140

తే॥ ఆచిదంశు నమందాంతు ♦ నవ్యయాత్ము
విభు ననూపము నవ్యక్తు ♦ విశ్వనాథు
నిరతసద్భక్తి భజియింప ♦ దొరుకు ముక్తి
సంశయములేదు శ్రీరాసు ♦ జలజనయన!

141

తే॥ అభినుతించియు రాఘవు ♦ నవల నతఁడు
వాసమొనరింప యోగ్యమా ♦ పర్ణశాల
నచట నిర్మింప లక్ష్మణుం ♦ డతని శిష్య
వర్గములు వెంట నడువంగ ♦ వచ్చి యంత.

142

తే॥ రామ రమ్మింక స్థలమును ♦ బ్రేమమీర
నీకుఁ జూపింతు నిచట నస్తోకగరిమ
సకల జంతుతతి నివాసనదను కొకఁడు
గాంచఁ జేయంగ వలసె నీ ♦ కాలమహిమ.

143

వ॥ గంగా పర్వత మధ్యదేశంబున జానకీసహితుఁడు లక్ష్మణా
న్వితుండు వాసభవుఁడగు రాముఁడు బ్రాక్ష్మశ్చిమంబుగ నొక మంది
రంబు నుద్గక్షిణంబుగ నొకదానిని సువిస్తీర్ణ పర్ణశాలల నిర్మింపఁజేసె.
నంత నాభవనోత్తమంబున దేవసదృశులగువారు నివాస మొన
రించుచుండ.

144

తే॥ అచట వాల్మీకిచే పూజ ♦ లాదరమున
గొనుచు సీతాసమేతుడై ♦ యనుజఁగూడి
మునిగణోత్తమసహితుడై ♦ వని సురాలి
కొలువ శచితోడి దేవేంద్రుఁ ♦ డలరి నటుల.

145

—♦ సుమంత్రుఁ డయోధ్యకుఁ జనుట ♦—

తే॥ అట సుమంత్రుండు సాయాంతమం దయోధ్యఁ
జేరె ముకుళితాననముపైఁ ♦ జీరగప్పి
కనులు బాష్పాకులములయ్యుఁ ♦ గానుపింప
బొంగి పొరలెడు దుఃఖాబ్ధి ♦ మునిగి యెటులొ. 146

క॥ వెలుపల నరదంబును డిగి
నిలిపియు జయశబ్దమిచ్చి ♦ నెమ్మది వచ్చెన్
సలలితగతి దశరథునకు
నిలనొరగి నమస్కరించె ♦ నెంతో వడిగన్. 147

వ॥ నమస్కరించుచున్న సుమంత్రుఁ నీక్షించి దశరథుండు. 148

॥ ఎచ్చట డించి వచ్చితివి ♦ యిద్దఱరిత్రుల నాసుతాళి నీ
వెచ్చట నున్నవార లిట ♦ కెప్పుడు వచ్చితి మంత్రీసత్తమా!
యిచ్చను వార లేమనిరి ♦ యీ యవిసీతుని దుష్టవృత్తికిన్
సచ్చరితేందిరోపమిత ♦ జానకి లక్ష్మణుఁ డోర్కి రాముఁడున్.

శా॥ హా రామా ! ధరణీపతీ ! గుణనిధీ ! ♦ హాలక్ష్మణా ! హాధను
ర్హరీ ! సూర్యకులావతంస ! భువిజా రామా మనోనాయకా !
హా రాజీవదళాక్షి సీత సుదతి ! ♦ హా జానకీ ! పాపి నీ
ఘోరాకారుని గాంచరా దనిగదా ! ♦ ఘోరాటవింజేరుటల్. 150

తే॥ దుఃఖజలధిని మునిగియుఁ ♦ దూలిపోవు
చున్న ననువీడి దయలేక ♦ యుగ్రవనికే
దరల మది నెట్టులురిలె నీ ♦ దురవగాహ
వృత్తి నను గాంచరారుగా ♦ యిపుడు మీరు. 151

ఉ॥ హా సుకుమార లక్ష్మణ ! ధరాత్మజ సీత ! ఇనాన్వయాబ్ధి రా
కాసమతేజ రామ ! సృప కాండ నభోమణిధామ ! దీను నన్
గాసిలఁజేసి యేగితిరిగా వనవాసము మిమ్ముఁ గాంచఁగా
వాసిలునే పురాకృతభవం బిటుఁ జేసిన దేమి నేయుదున్? 152

క॥ ఇల నియుసమైన బ్రతుకం

గలనా? మిము వీడి నేను కంజదళాక్షా!

లలితచరిత్రా, లక్ష్మణ

యిలాతనూజా పరేశ్వరేశ్చ నిటాయెన్.

153

క॥ రాముని సీతా దేవిని

సామిత్రిని గొని రథమున ♦ జాహ్నువి జేరన్

భూమిశ! శృంగిజేరవు

సామిప్యమునందు డిగిరి ♦ చయ్యన వారల్.

154

క॥ విన్నుడు గుహాసీతములగు

ఘనఫల మూలాదికంబు ♦ కర కంజములం

గొనియు విసర్జించె భుజిం

పను మానెను రామవిభుడు ♦ వసుధాధీశా!

155

క॥ జననాథ గుహునిచేతను

పనివడఁ దెప్పించియపుడె ♦ వటదుగ్ధములన్

గొనియు జటామకుట నిబం

ధన మొనరించి వచియించె ♦ దరహాసమునన్.

156

సీ॥ మాకుగా నిరతంబు ♦ మదిలోన వగయంగఁ

బనిలే దటంచును ♦ బలుకుమనియె

సాకేతమునకన్న ♦ లోకోత్తరం బగు

వననివాసమటంచుఁ ♦ బలుకుమనియె

వనజనప్రియులమై ♦ వసియించుటలు మాకు

బరమహర్ష మటంచుఁ ♦ బలుకుమనియె

మాతల్లి కోసలమహినాథపుత్రిని

మన్నిమిత్తపుటార్తి ♦ మానుమనియె

తే॥ వందనంబని జననితోఁ ♦ బలుకుమనియె

మానిమి తము దుఃఖించు ♦ మానవాని

నాథు వృద్ధు నాదరమొప్ప • నయముమీర
నాశ్వసింపుచు బలుమారు • నలరుమనియె.

157

క॥ జనకాత్మజాత యిట్టుల

ననె నశ్రిపరీతనేత్రి • యయి యోరగ రా
ముని గని గద్గదకంఠం

బున వనవాసము నొనర్ప • బొలతులకగునే?

158

తే॥ అత్తమామల యడుగుల • కాత్మభక్తి

నలిపె సాష్టాంగ వందనం • బుల నటండు

బలికి, మదిఁబుట్టు దుఃఖంబు • బట్టలేక

శిరము వంచియుఁ జనెనయ్య • ధరణినాథ!

159

సీ॥ సంకృద్ధచిత్తుడై • సామిత్రి యారీతిఁ

జేరి మీతోడ భాషింపుమనియె

గైకేయివరదాన • కారణంబున మమ్ము

వనులకంపుట నీతి • బాహ్యమనుము

కాముకవృత్తి నిష్కారణంబుగ రేగి

సర్వధా దుష్క్రియ • జరిపితనుము

అసమీక్ష్యకారిత్య • మనుకరించి విరుద్ధ

బుద్ధిలాఘవ మీవు • బొందితనుము

కనియైన నెఱుంగని • కడుదుఃఖమున మున్గి

భువిజాత కుంది వాపోవుననుము

తే॥ జనకుడనుభక్తి యెప్పుడో • చనియె ననుము

ధర్మశూన్యంబుఁ గావించు • ధరణిపతుల

కితఁడె మార్గదర్శకుఁ డంచు • హితము నీకుఁ

దేట తెల్లంబుగాఁగ బో • ధించె ననుము.

160

మ॥ యవరాజన్యుని జేయఁగా నితని యుద్యుక్తాత్ముడైయుండి యీ
యవివేకక్రియ నాచరించుట దురూహ గ్రస్తమోహమయ

వ్యవహారంబున న్యూనమా జగతి నాహాకారముం గాంచ రా
ఘవకాంతారనివాస మెప్పటికి లోకభ్యాతి గాదే యనెన్.

క॥ ఏ యపరాధ మొనర్చెను

పాయక యీ రాజసుతుని ♦ వనవాసునిగాఁ

జేయఁ విరుద్ధపు శాసన

మోయి వచ్చిపుమనియెను నయోక్తి నతండున్. 162

తే॥ సకలజగదభిరాముడౌ ♦ సరసగుణుడు

రామచంద్రుడై నాతండ్రి ♦ రాఘవుండై

యన్నబంధుండఁ సన్మిత్రుఁ ♦ డాప్తజనుడు

తివిరి యీతండ్రి నాపాలి ♦ దేవుడనుము. 163

వ॥ ఈరీతి మువ్వురు భాషించి యశ్రుపరీతాక్షులై నావ నధిరో
హించిరి. వారలు గంగావతరణంబుగావించు పర్యంత మిద్దరి నిలచియుం
టి; నావల నాపరానిదుఃఖంబున వచ్చి తమచేంతఁ జేరితి ననుచున్నంత
గోసలరాజతనయ, 164

తే॥ నిరపరాధుని బాలుని ♦ నెనరులేక

వనుల వాసంబునొనరింపఁ ♦ బంప విభుడు

తల్లిదుఃఖంబు వర్ణింపఁదర మె మనకు

బొంగి పొరలఁగ నెచ్చుచు ♦ బూనిపలికె. 165

—♦ కాసల్య దశరథుతో నిష్ఠురాలాపము లాడుట —

సీ॥ ప్రియభార్య గావచ్చు ♦ వెలఁది కేకయపుత్రి

నింపైన వరముల ♦ నీయవచ్చు

వసుధాతలంబెల్ల ♦ భరతుడై యేలంగఁ

బట్టభద్రుని జేసి ♦ వరలవచ్చు

ననునయాప్తిని మీర ♦ లన్యోన్యగాఢాను

రాగమోహభిలో ♦ నీగవచ్చు

జతురంతయానాశ్వః • సమితీతోః దులలేని

భోగభాగ్యములెల్లఁ ♦ బొందవచ్చు

తే॥ నేలు దాసీజనమ్ములు • చాలకున్న

నన్ను దాసిగాఁగొనవచ్చు • నాతికైక

మాకుమారుని బురుడించు • నాకుమారు

గానలకు నంపఁగా నేమి ♦ కారణంబు?

166

చ॥ స్మరమృగయుండు నిండుమతి • సారసలోచన లోలమోహవా

గురమును బన్ని కైక ననుగుంజెలి నీలుపుబెట్టి నాథ హృ

ద్ధరిణముఁ బట్టి గోసలను తాత్మకిశోర మనాథయై వనిం

.దిరుఁగఁగఁ బారె హా పురుషః ♦ ధీరత యెచ్చట డాఁగియున్నదో?

తే॥ నీవె యిదియెల్ల గావించి ♦ యీవిధాన

దుఃఖమును జెందఁ బనియేమి ♦ దుఃఖమొకటి

కలదె నీవంటివరధర్మ ♦ కలితులకును

చాలు రాజశబ్దముమీక ♦ సార్థకంబు,

168

క॥ కలుగక కలుగక సుత్రుఁ డొకఁ

డిల జనియించిన జనకున ♦ కెటనో యేదో

కలఁతయుఁ బుట్టుట నతనికొ

బలవంతముగాఁగ వనికిఁ ♦ బంపఁగనొనే ?

169

తే॥ మునుమునను బుట్టె నా కొక్క ♦ ముద్దుసుతుఁడు

వాని గాంచియు నతిమోదః ♦ మున జెలంగ

వరములనుపేర బాధింపఁ ♦ బరఁగెఁ బరులఁ

గైక యీసతి యెంతటి ♦ కఠినురాలు ?

170

తే॥ వరముగోరెడు వార లీ ♦ వసుధఁబతుల

నిచ్చవచ్చినరీతిగా ♦ నిచ్చువారు

లేరె? కటకటా! యెటలేని ♦ వైరమూని

పరుల బాధించుచుండురు ♦ ధరణిపతులు.

171

కం॥ రాజానుగ్రహముండిన

దేజోహీనులె చరింతు॥ తేజోయుతులై

రాజే నిగ్రహ మూనిన

దేజోరహితుండె యెట్టి ♦ తేజోయుతుడు॥.

172

తే॥ తమకు బ్రీయమైన కార్యంబు ♦ దలఁచిచేయ

నాత్మపుత్తుల బంధుల ♦ నాప్తహితుల

సతుల బాధింపఁబూనిన ♦ గుతలమందు

వెనుకదీయరు సామాన్య ♦ వెతలఁబెట్ట.

173

తే॥ అనెడు కౌసల్యమాటల ♦ వినియు ధరణి

విభుడు గాయమందున నిప్పు ♦ బెట్టినటుల

నదరిపడియును శోక పూ ♦ ర్ణాక్షుఁ డగుచు

నిటుల వచియించె వినవె యో ♦ యింతి గౌరి.

174

మ॥ అతిదుఃఖంబున మిత్తి వాతఁ బడఁగా ♦ నాసన్నునిన్ నన్ను నీ

గతి వేధింపఁగఁబూని మాటలన నింకంజాలు నాప్రాణసం

తతి పోనున్నది దేహమున్ విడచి ♦ కాంతా! పూర్వశాపంబుచే

మృతివాటిల్లిన దీవిధంబున మదిన్ ♦ మేలెంచి యాలించుమా. 175

—♦ దశరథుడు తన శాపమును దెలుపుట. ♦—

వ॥ బాలభావంబున నొకానొక మునిచే శపింపఁబడితిని. దానిని

సావధానంబున భాషింతు నాకర్ణింపుము.

176

క॥ మును నే యశావనగర్వం

బున మృగయాసక్తిజనియుఁ ♦ బూనియరణ్యం

బున నొకనదీతటంబున

ధనువును బాణాళిఁగొనియుఁ ♦ దగఁజరియింపన్.

177

అ॥వె॥ అర్థరాత్రినమయఃమం దొక్కసంయమి

దప్పిఁగొన్న యతని ♦ తల్లిదండ్రులకు నై
వారిఁ గొనిచనంగ ♦ వచ్చి నదిని.

178

తే॥ జలము కుండను నిండించు ♦ సమయమందు
బుడబుడారావ మత్యంతఃముగ జనించె
నది నితాంత మొప్పఁగ నేను ♦ నాలకించి
శబ్దవేదిని సంధించి ♦ జంకులేక.

179

చ॥ వనగజ మీయరణ్యమున ♦ వారిని ద్రావుచునున్నదంచు నే
ధనువున శబ్దవేదియను ♦ దానిని బూన్చియు నర్థరాత్రమం
దున నినదోక్తలక్ష్మ్యమున ♦ దూలఁగ నేసిన హా హాతోస్మయం
చును పెడబొబ్బ బుట్టెనట ♦ సుందరి! మానుషభూషణంబులన్.

తే॥ ఏరికేనియు నపకార ♦ మెందుగాని
చేసి యెఱుఁగని యే నేరిచే వధింపఁ
బడితి నిప్పుడు తలిదండ్రులడవి వారి
వాంఛ నన్ను నిరీక్షించువార లకట.

181

తే॥ అని మనుష్యభావముఁ దెల్పునట్టి పలుకు
విని భయంబున మెల్లంగఁ ♦ జనియు నతని
పార్శ్వమున నిల్చి యాతని ♦ పాటుఁగాంచి
యిటుల వచియించినాఁడ నే ♦ నిందువదన!

182

తే॥ మది నెఱుంగక యజ్ఞాన మందబుద్ధిఁ
దప్పొనర్చితి స్వామి నే ♦ దశరథుఁడను
గరుణ రక్షింపఁ దగదవే శరణువేడి
నాఁడ నని వాని పదనళి నముల కెఱిగి.

183

తే॥ గద్గదాక్షరుఁడనగు నన్ గాంచి యతఁడు
ప్రభుగణోత్తమ! నీ కేమి ♦ భయము లేదు
బ్రహ్మహత్యయు ని న్నంటరాదు నేను
వైశ్యుఁడ దసంబునందుంటి ♦ వరుసగాను.

184

కం॥ అనిపలికి వైశ్యపుత్రుడు

జననీజనకులు పిపాస • సంతప్తులునై

వని నన్ను నిరీక్షణఁజేయుచుఁ

గనలుచునున్నారు వారిఁ ♦ గాంచుట లెటులో?

185

తే॥ చని విచారింపకయ వేగ ♦ జలమునిమ్ము

వారలకు లేనిచో శాపఃపహ్నిఁ గ్రాగఁ

గలవు మాతండ్రి కోపింపఁ ♦ గడురయంబు

యరిగి విన్నవింపఁగను శ్రేయస్కరంబు.

186

తే॥ జలము నిడి వారి పాదాబ్జములకు నెఱుఁగి

కృతము సర్వంబు వారల • కెక్కునట్టు

విన్నవించుము నాదేహఃపీడఁజేయు

బాణమును దీయు విడిచెదే ♦ బ్రాణములను.

187

తే॥ అనియు నాతఁడు భాషించి ♦ సంత బాణ

మూడఁబెఱికితి దిన్నంగ ♦ నుర్వివిడచి

పరమపదమును సేవించె • వైశ్యమాని

వర్య పుత్రుండు వినవె యవ్వలి విధంబు.

188

తే॥ సజలకలశంబు గొని యేను • సరిగ వారి

కడకు నేగియు వృద్ధులై • బడలి నడక

కెదిరి చూచుచు ఊత్పిపాసేచ్ఛ రేయి

వరలుచుండెడు వారల ♦ నరసినాడ.

189

కం॥ కొడుకేల రాకయుండెను.

తడవయ్యెను వృద్ధులమయి • తారెడు మమ్మున్

విడచి పిపాసోదకమున్

వడిఁ దెచ్చెదనంచు నేగె • విలయమిదేమో.

190

తే॥ ఇతరులెవ్వరు నీకన్న ♦ గతియులేక

వృద్ధులమయి ముప్పిరిదప్పి ♦ పీడఁజెంద

భ క్తిమంతుండు పుత్తుండు ♦ వని నుపేక్షఁ

జేసి కాలయాపనజేసెఁ ♦ జెడుగిదేమొ.

196

క॥ అని చింతావ్యాకులమున

గనలుచుఁ 'గొడుకా' యటంచుఁ ♦ గడుదుఃఖమునన్

మునిఁగియు వాపోయెడు నా

మునిదంపతులను గనియు 'నఁమో నమ'యనుచున్. 192

వ॥ నాపాదన్యాసధ్వని విని యావై శ్యవృద్ధసంయమి తృడాతు
రంబున నింతకాలయాపన మేల జేసితివి? రమ్ము, పానీయమ్ములనిమ్ము,

నీవు దాహంబు దీర్చుకొనుము. 'తనయా!' యని విలపించు వారల

చెంతకు భీతిచే మెల్లమెల్లన నేగి.

198

తే॥ పదములంటియు నుతిఁజేసి ♦ వారియెడుట

నిలచి వినయ మొప్పఁగ మొక్కి ♦ పలికి తిటుల

నేను మీపుత్తుఁడనుగాను ♦ మానులార

దశరథుండ నయోధ్యాఖ్య ♦ ధరణివిభుఁడ.

194

క॥ మృగయాసక్తుఁడఁ బౌపుఁడ

మృగహింసన మాచరింప ♦ నీనిశి దూరం

బుగను జలావతరణమున

కొగి గమనించియు వసించియుంటిని నేనున్.

195

ఆ॥ వె॥ శబ్దమెఱిఁగి శరము ♦ సంధించువాఁడనై

జలగతంపుధ్వనిని ♦ సరవి వినియు

శబ్దవేధి బాణసంఘాన మొనరించి

విడచివాఁడ నంత ♦ విమలచరిత !

196

ఆ॥ వె॥ 'హ హతోస్మి'య నెడు ♦ నార్తనాదముగాంచి

భయముఁజెంది యతఁడు ♦ బాణనిహతుఁ

డైన చోటుఁజేరి ♦ యారెసి యతిఘోర

మీని తలంచి కుంది ♦ యతని డాయ.

197

తే॥ జడలు విడిబడఁ బడియున్న ♦ సంయమిందు

తనయు నీక్షించి భీతిల్లి ♦ ముసపదాబ్జ
యుగళిఁబట్టియు సద్భక్తి ♦ నోర్చి మిగుల
శరణువేడితి నన్ను రక్షణమొనర్ప.

198

తే॥ భయము నందంగఁ బనిలేదు ♦ బ్రహ్మహత్య

యనెడు భీతియులేదు నాజనకులకును
జలము నిచ్చి నమస్కృతుల్ ♦ సలిపి జీవి
తమును బ్రార్థింపుమనియె సంయమివరుండు.

199

మ॥ అని తా గాలగతంబు నందె నట నే ♦ నత్యంతచింతాభరం

బున నావృద్ధులఁ జేరనేగి గత మామూలాగ్రముం దెల్పి వా
రిని ద్రావంగనొసంగి వేడితిని వారిన్ నన్ను రక్షింపఁగా
మునిహింసారతుఁ డీతఁ డంచు నచటన్ ముమ్మారు సమ్మాన్యులన్.

చ॥ అన విని శోకవిహ్వలహృదంతరులై విలపించి నార లొ
య్యన నను గాంచి మమ్ముల మదాత్మజుచెంతకు వేగఁ జేర్పు మో
జనపతి యంచు నేడ్చిన విచారము నొంది తదార్యవృద్ధులన్
గొని చనినాడ పుత్రుకడకున్ సుతమృత్యునితాంతకృద్ధులన్. 201

తే॥ తనయు నీక్షించి పైబడి ♦ తనువు నిమిరి

వార లాహ రవంబుల ♦ వరలి వరలి

జలము నిమ్మంచు వేడిన ♦ సరకు గొనక

త్రావ జలమీయ వదియేల ♦ తనయ మాకు.

202

మ॥ ఆప్రకారంబున బుత్రశోకసమీర నిర్ఘాతధైర్యులగు నా
మునిదంపతులు నన్ను బిలచి చితినొకదానిని రయంబ సమకూర్పు
మన నట్లొనర్చిన తదుపరి మమ్ము మువ్వరి నివేశింపజేసి యగ్నిఁ దగి
లింపు మని రంత తదార్యవృద్ధుండు మరణించునప్పుడు పుత్రశోకానల
కాయదహన వహ్నిజనిత సంతాపంబున పట్టలేక నన్ను గాంచి. 203

తే॥ మావిధంబున నవసాన • మావహిల్లి
నవుడు పుత్రశోకార్తిచే • నవని విడచి
నిరయ మొందంగఁ గలవంచు • వరుసఁబలికి
మరణమందెను వైశ్యసంఘమియు నచట. 204

క॥ నా కిపు డా శాపము న
స్తోకమునై సంభవించె • సూటిగ నని తా
శోకసమాకులుఁ డౌచును
భూకాంతుఁడు మితయులేక • భోరని పొగిలెన్. 205

క॥ హా రామ! పుత్ర లక్ష్మణ !
నీరజదళనేత్ర సీత ! • నిరుపమ సుగుణా
కారుల రగు మీ యెడఁబా
టోరిమి నివ్వఁగను జాలఁదొక్కో నాకున్. 206

క॥ కై కేయీ వరకారణ
మీశరణిని మృత్యు వబ్బె • నే యని తా నీ
లోకమున నుండరా దని
చేకొనె స్వర్గంపుదారి • చెచ్చెర విభుఁడున్. 207

న॥ ఇటుల బట్టరాని దుఃఖంబున మునిఁగి శాపకారణంబున
భూలోక దివస్పతి యగు సాకేతరాజచంద్రుండు దుందుభివర్షచైత్ర
శుద్ధ దశమి నర్థరాత్రాత్పరంబున గాలగతంబు నందిన తఱి. 208

క॥ రాజు కళంకియె కావున
దేజము దూలంగ నపరదిక్కున కొరఁగెన్
రాజు కళంకియనారత
తేజోనిధి యాటకలదె • తీరుగ ధరణిన్. 209

చ॥ పరుఁడు బలాధికుండగుచు • వచ్చిన కాలవిధంబు గాంచి తొం.
దరపడి డాఁగ నేగఁ దరిదప్పి యరాజకమైన దంచు నీ
ధరణి బరోపకారగుణ • తత్పరుఁ డెవ్వఁడొ నిక్కియుక్కునం
గరిమ వహించుఁ గాదె రవికాంతులఁ జీకటి పారినట్లుగన్. 210

తే॥ పరుల నిష్కారణంబుగఁ ♦ బాధఁజేయు
 వరుస నతితమోయుతులైన ♦ వార లస్త
 మయమునందినఁ దత్తమో♦మయధరిత్రి
 లోకభాంధవదీప్తి కల్లోల మడఁగు.

211

తే॥ అతని గాంచియుఁ గౌసల్య ♦ యాసుమిత్రి
 యన్యరాజాంగనామణు ♦ లంద టురము
 లందు మోదుకొంచును దుఃఖ♦మంది రందు
 భూపురందరు చావు సం♦తాపకరము.

212

సీ॥ తనకు సౌఖ్యమటంచుఁ ♦ దలఁచి కేకయాపుత్రి
 వెతఁబెట్టె నని యేడ్పు ♦ వెలఁది యొకతె
 తనకుఁ గీడొడఁగూడు ♦ నని యెంచకయ రాజు
 వరము లిచ్చెనటంచుఁ ♦ బలుకు నొకతె
 కైకయందలి ప్రేమ ♦ గలిగించె మన కిట్టి
 సాటంచు నెదమోది ♦ పలుకు నొకతె
 కటకటా యిటువంటి ♦ కఠిన వృత్తు లెటుండు
 నని కుండి వాపోవు ♦ నబల యొకతె

తే॥ జనకనందని దురదృష్ట ♦ మను నొకర్తు
 నన్యదూషణ లేల బూ ♦ ర్వార్జితాఘ
 మెవరిదోకాని యిందఱి ♦ కేక కాల
 మందె యావరించిన దంచు ♦ గుందు నొకతె.

213

మ॥ భవదీయంబగు సత్యవర్తనము చి ♦ వ్యతీర్తిసూర్యప్రభల్
 భువి నాశాంత మనిందితస్థితిని సం♦పూర్ణంబుగా నిండి సం
 స్తవనీయంబయి రాజశేబ్దమున నీ ♦ సతీర్తిశంకాగతిం
 దవితె భూధవ లోకభాంధవ కళా♦ధర్మంబు లవ్వాని కిం
 పశ్యగా రామవనప్రవాసమున మా♦కార్తి జనింపించెడిక.

—♦ వసిష్ఠాదులు రాజనగరుకు వచ్చుట, భరతు బిలిపించుట ♦—

వ॥ అంత వశిష్ఠసంయమిందుండి సచివసహితుండై భూనాథ
సాధంబుఁ బ్రవేశించి రాజదారల నాశ్వాసించి రాజకళేబరంబు తైల
ద్రోణియం దుంపంజేసి దూతల నాహ్వానించి యిట్లనియె. 215

మ॥ తురగారూఢులు నౌచు నందిపురికి ♦ దూర్ణంబ మీరేగుడి
భరతుండచ్చట సోదరాన్నితుండైనై ♦ వర్తిల్లు మాయాజ్ఞచే
త్వరగా రావలెఁ గేకయాత్మజను మీతండింగనంగా ననం
గ రహిందెల్పుడి వెంటబెట్టుకొని వేగకరండి పొండి యిక్క. 216

క॥ అని గురువర్యుడు దెలిపిన

జనియు యుధాజితు నగరికి ♦ సత్వరమున నా

ఘను భరతమాతులుంగని

వినుతుల నొనరించి భక్తి ♦ వినయము లొప్పక. 217

తే॥ భరతు సానుజ నీక్షించి ♦ పలికిరిట్లు

లావసిష్ఠుని యాజ్ఞచే ♦ నధిప యిటుల

వచ్చినారము మిమ్ము సత్వరితగతి న

యోధ్యకును రమ్మనిరి వారలోజమెయిని. 218

క॥ అనవిని భయవిహ్వలుడై

యనుజన్మునితోడఁగూడి ♦ యాదూతల వెం

టనె యాచతుర్దశింజనె

జననీజనకులనుగాంచ ♦ సాకేతపురిక. 219

ఆ శ్వా సాంత ము

శా॥ పాతాళాది నభస్థలాంతభువన ♦ బ్రహ్మాండ సంవిస్ఫురద్యో

తిస్సాటికలింగమాళి విలసత్పూర్ణేందు వాతామృత

ప్రీతిప్లావన నిర్మలాంగ సుమన ♦ స్వీకారయోగ్యస్వయం

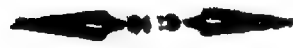
చేతః ప్రాభవకాల కాలభుజగ ♦ శృంగార భూషోజ్వలా. 220

కం॥ శ్రీవెలుదుర్తి ప్రతీచ్యా
 శా విమలారణ్యవాస! సహజాదర స
 ద్భావా! భావజ్వలై!
 భావాతీతా! మృగధర! భవ! బ్రహ్మేశా!

దృతవిలంబితము

నిరత నిర్మల ♦ నిర్గుణ మండనా
 సరస శారద ♦ శారద నారదా
 వరదయాకర ♦ వాసవ వందితా
 సురనరార్చిత ♦ శుద్ధపదాంబుజా!

గద్యము॥ ఇది.....శ్రీమదాంధ్రాధ్యాత్మ
 రామాయణాంతర్గతంబగు నయోధ్యాకాండంబున
 రామవనవాస దశరథనిర్యాణరూపక
 తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ రామ సహాయమ్

శ్రీమదాంధ్రాధ్యాత్మరామాయణము

అ యోధ్యా కాండము .

చ తు థా శ్వా స ము.

మద్యోగిజనావన
రామావనినాధహృదయ . రాజితనామా
నామాకార వివర్జిత
ధామా బ్రహ్మేశ్వర కలిదర్పహరా!

మ॥ భరతప్రేషకదూతలుం జనిన తస్మాత్ గథాసంగతి
మురిపంబౌ వినఁ జెప్పవే హృదయసమ్మోదంబు నందింపవే
కరమా కర్ణరసాయనంబగుగదా ♦ కంజాక్షుచారిత్రము
ర్వర రాకేందుకళాలలాట మునిహృద్యాజీవతేజోమయా ! 2

—♦ మార్గమందు భరతుడు విచారించుచు, అయోధ్య శేరుట —

ఉ॥ కారణమేమి లేక వడిగన్ ♦ నను రమ్మని మద్గురూత్తముం
డారయ దూతఁ బంచుట ధరాధిపు నానతిలేక యుంట ని
రారణఁజేయఁజాలనివెతన్ మదిగుండఁగనాయె నక్కటా
వారల కేమి హాని బలవంతముగం జనియించెనోకదా ! 3

తే॥ దశరథాధీశు విషయంబు ♦ దలంప మదికిఁ
బట్టరానట్టి దుఃఖంబు ♦ వచ్చుచుండె
నవని విలయంబునైనదా ♦ యనిన యటులఁ
గలతఁ బెట్టెడి నిది యేమి ♦ కాలవిధియొ?

4

క॥ అనఘుండు రామున కేనై
నను వాటిలెనేమొ వెతలు ♦ నాడెందమునం
దున జెయివెట్టి కలియఁ బె
ట్టిన విధమున దాప ముబ్బెడి నిదే మకటా!

5

మ॥ అని చింతించుచు మార్గమందున నయోధ్యంజేర శీఘ్రమ్ముగం
జనియెన్ దుందుభి చైత్రపూర్ణిమ వెసం ♦ జన్నంత దత్సంచమీ
దిన సాయంతనవేళ నానగరమందీభూతచైతన్యమున్
జనశూన్యంబును గాంచి దుఃఖహృతభుక్సంత ప్రచిత్తంబునన్.

6

చ॥ జనతతి గానరా దెచట ♦ సంపదలన్నియు వన్నెతప్పియుం
గనువడె నుత్సవాది పరికల్పిత మంగళతూర్యనాదముల్
వినఁబడ వేదెనన్ నగరవీధుల శోభనదృష్టికప్ప నా
మనమున కేదియో దిగులు ♦ మైకొనెనే యిదె చిత్రమయ్యెడిన్.

తే॥ అనుచు యోచనాయత్తుడై ♦ యతిరయంబ
రాజ్యలక్ష్మీ వివర్జిత ♦ రాజభవన
సీమ కేగియు బలుమారు ♦ జిత్తమందుఁ
గలుగువెత నాపుకొనుచును ♦ గలవరమున.

8

సీ॥ సురనాథ విభవైక ♦ భరిత లక్ష్మీకమా
రాజగేహము కాంతిరహితమయ్యె
పార్థివశయనీయ ♦ వరహేమపర్యంక
శుభలక్షణంబెల్ల ♦ శూన్యమయ్యె
ప్రతినిమేష వినూత్న ♦ రాజ్యలక్ష్మీ గృహంబు
భ్రష్టలక్ష్మీకమై ♦ ప్రతిభదప్పె

ప్రత్యహస్సామంత ♦ రాజ రాజిచరించు

రాజకూటములు నిర్జనములయ్యె

తే॥ జీవమణిగణకాంతి నిర్జీవమయ్యె

సేవకావళి మునివృత్తి ♦ జెందుటయ్యె

జూతమని డాయ నన్నియు ♦ శోభదప్పె

నే యటంచును దోచు నా కేమొకాని.

9

క॥ అని మదిలో బొగలుచు జని

చని యేకాంతమున నోరై ♦ సద్రుచిమణిపీ

తిని నాసీనయయిన త

జననీమణి గాంచె భక్తిసహితుం డగుచున్.

10

తే॥ జనని పాదాబ్జములదాక ♦ తనదు శిరము

మొక్కె సాష్టాంగముగ దల్లి ♦ పూజ్యురాలు

గాదె భువిలోన నెంతటి ♦ కఠిన వృత్తి

గలదియైనను సుతులకు ♦ గాళికాంబ.

11

తే॥ వచ్చు భరతుని నీక్షించి ♦ భరతమాత

ప్రేమసంభ్రమచిత్తయై ♦ వేగవేచి

సరభసంబున సుతు బరిష్కృజమొనర్చి

స్వాంకసంస్థితుఁ గావించి ♦ యతిముదమున.

12

—* భరతుడు కైకనుగాంచుట. *—

మ॥ శిరమున్ మూర్ఖుని కైక వేగ స్వకుల ♦ క్షేమంబు భాషించి యో

భరతా! మా జనకుండు సేమముగదా? ♦ భద్రాత్మ మాతల్లి నుం

దరుడౌ సోదరుడున్ సుఖాన నట నున్నారా? పురాభాగ్యసం

భరితంగావున గాంచఁగాఁ బడితివప్పా! పుత్ర చూడామణి!

తే॥ ఉరుతరాప్తిని బ్రీశ్నింపు ♦ చుండ జనని

యతఁడు చింతాకులేంద్రియుం ♦ డగుచు గాంచి

దూయమానైక హృదయుడై ♦ తొట్ట్రవడెడు

పలుకు లొప్పంగఁ దల్లితో ♦ బలికె నిట్లు

14

తే॥ ఈవాక ర్తువె యుంటి వీ + వేల నిచట
నెచట నున్నాడు మాతండి + యెపుడుకాని
నిన్ను విడచి యుండఁగ లేడు + నీదుచెంత
లేని కారణం బేమి యాశింపఁదెలుపు.

క॥ జనకుని గాంచక యుండిన
మనమున దుఃఖంబు భయము వైకొనెనేమో
పినఁ దెల్పుమిపుడు వైశమ
జనకుండున్నట్టిజాడ + జననీ! నాకున్.

16

చ॥ అన విని కేకయాత్మజ రయంబున, బుత్రిక! దుఃఖమేలనో
యనఘ! సదశ్వమేధ సవనాదులొనర్చిన యట్టివారికిన్
ఘనతరధర్మశీలురకు + శారవ మొప్పఁగఁ గల్గునట్టిదై
మనియెడుచోటు నందె జనమాన్యుఁడు నీజనకుండు నాత్మజా! 17

తే॥ అనఁగ విని శోకవిహ్వలుం + డగుచు ధరణి
బడియు భరతుండు గన్నీరు + వరద బార
భోరు భోరన నేడ్చి హాపోయి నన్ను
విడచి వృజినార్ణవంబున + వెడలి తెటకొ?

18

మ॥ అనఘా! రాజగు రామచంద్రునకు న + న్నర్పింపకుండంగనే
జనినా వెచ్చటి కీవు సూర్యకులవిస్తారా ప్రియంభావుకా
జనకా! అర్భకులైన మమ్ము విడువన్ + స్వాంతంబు నీకెట్లు సం
జనితంబయ్యెను బట్టజాలను మన + స్తాపంబు వారింపవే.

19

తే॥ ముక్త మూర్ఖజుండయి పొంగి + పొరలి పొరలి
యేడ్చు భరతుని వెనలేవ + నెత్తి నేత్ర
బాష్ప విమృజంబు గావించి + వ్యాకులంబు
బారదోలు మనుచు నిట్లు + లూరడించె.

20

తే॥ నీకు భద్రంబు గలుగుత + నియతి సకల
రాజ్యమును బ్రీతితోడ నా + ర్జనము జేసి

యున్నదానన వెత వీడు ♦ మన్న మదిని
నీడులేని సౌఖ్యము భుజియింపుమన్న.

21

క॥ అని యాదరించు గై కను

గని మాతండ్రిమరణించు కాలంబున నే

మనె నన భయవర్జితయై

తనయునితో నామె యిటుల ♦ దడయక పలికెన్.

22

క॥ హా రామ రామ రామా

శ్రీ రామా రామ రామ సీతారామా!

హా రామ రామ లక్ష్మణ

హారామ యనుచు దివమునకరిగె విభుండున్.

23

క॥ ఓతల్లి రాముఁ డెచ్చట

నాతరిఁ జనినాఁడు లక్ష్మణాఖ్యుఁడు లేడా?

సీతా సతియున్ లేదా?

నా తాపము నావఁ దెలుపు ♦ నా యమ్మ! యనన్.

24

క॥ అన విని కేకయపుత్రీయు

దనయా! యువరాజుఁ జేయ ♦ దండ్రియు రామున్

మనమున సంబరపడి నే

పనివడి విఘ్నంబొనర్చి ♦ పలికితి నిటులన్.

25

క॥ నీకు ధరాతలదానము

జేకొని యిప్పింపఁ దలఁచి ♦ చేసితి రాజ్య

స్వీకార మొనర్చియున

స్తోక సుఖంబుల భుజింపు ♦ సుతుఁడా! నీవున్.

26

క॥ మును నాకు రెండు వరములు

జనపతిచే నొసఁగఁబడిననంగతి వినవా

మనమున నీపైఁగల ప్రే

మను యాచింపవలసె వినుమా నీవవియున్.

27

చ॥ వరములరెండిటన్ భరత! ♦ భవ్యసమస్తధరిత్రి నీకుగా
గరిమ నొసంగవేడితి నిఁకన్ మరియొక్కటి నింపుమీరగా
నిరుపమరీతి రాముఁడు మునివ్రతమున్ ధరియించి కానలం
దిరుగఁగఁ గోరగాఁబడె నుఁధీరత రాజ్యము నేలు మేలుగన్. 28

ఉ॥ ఆవల సత్యసంధుఁడయినట్టి భవజ్జనకుండు బ్రీతి నీ
భావలయంబు నీకు సమఁబుద్ధి నొసంగియు రామచంద్రునిన్
భావమునందు మెచ్చి వనఁవాసమె చేయఁగఁ బంపినాఁడు నీ
వీ విషయంబు గాంచి భరియింపుము సార్థక నామధేయతన్. 29

ఉ॥ సీత పతివ్రతాత్వమును ♦ జిత్తమునన్ సముపాశ్రయించి సం
ప్రీతిగ రామువెంబడినె ♦ వెల్లెను లక్ష్మణుఁ డన్నసోదర
ప్రీతినిజూప రాఘవునిఁ వెంబడి వేగఁ బ్రయాణమయ్యె వా
రాతరిఁబోవఁగా దశరథావనిపాలుఁడు రాజరా జటన్. 30

ఆ॥ రామ రామ యనుచుఁ ♦ బ్రలపించి ప్రిలపించి
మరణ మొందె ననెడుమాట యతని

శ్రవణపుటముఁ జొరగ ♦ శతకోటి నిహతాగ

విధము ప్రజ్ఞదప్పి ♦ పృథివిఁ బడియె. 31

తే॥ తనయు నీక్షించి దుఃఖితత్పరయు నగుచు

గేకయాత్మజ యోతండి! ♦ నీకు దుఃఖ

మేల ననె నేది కావింప ♦ నీషణంబు

ధరణి వెనుకంజవేయ నీశ్వరునకైన. 32

తే॥ ఇట మహద్బ్రాహ్మ్య సంప్రాప్తి ♦ నెనసియుండ

నవసరంబేమి దుఃఖంప ♦ ననుచునున్న

జనని దహింపజను వానిసరణిఁ గాంచి

భరతుఁ డీరీతి భాషించె ♦ గిరితనూజ! 33

సీ॥ పాపిష్ఠురాలవు ♦ భర్తృఘాతిని వీవు

క్రూరురాలవు మహాఘోరమతివి

భాషింపఁదగదు నీ ♦ వదనంబు నీక్షింపఁ

గారాదు నేను నీ ♦ గర్భమందు

బ్రభవించుటవలన , బ్రబలపాపిని నేను

విషమైన భక్షించి ♦ విడుతు తనువు

వహ్నినైనను దూకి ♦ ప్రాణంబు విడచెద

నసిధారచేనైన ♦ నాత్మహత్య

తే॥ జేసికొని నేను యమలోకః, వాసి నగుదు

మగని జంపినదాన దుఃస్మార్ధురాల

యరుగుమీవు కుంభీపాక ♦ నరకమునకు

యమపురంబున నీరాక ♦ నరయుచుండె.

34

తే॥ అనియుఁ గేకయభువినాథుఁ, తనయఁ గాంచి

దూఱనాడియు వేవేగ ♦ దొల్చువడుచు

జనియె గోసలరాజాత్మఁ, జాత భవన

మునకు భరతుండు శాంతసంఘాజ్యరతుఁడు.

35

—* భరతుఁడు కౌసల్య యింటికిఁ జనుట *—

చ॥ తనయ వనప్రవాసజనితవ్యధచే సగమైనమేన నా

థుని నిధనంబు కొంతపయి ♦ దోడయి కుందెడు కోసలాధినా

థునిసుత యీతనిం గనినఁ, తోడనె భోరని వెక్కివెక్కియే

డ్చెను తనవారలం గనినఁ , జెచ్చెరదుఃఖము పొంగి పొల్లెడిన్.

తే॥ అప్పు డాయమ పాదాబ్జ , మంట నొరగి

శోక విహ్వల హృదయుఁడై , శోకవనధి

మునిఁగి దిక్కులు మార్కోత ♦ బుట్టనెడ్చు

చున్న భరతుండ గిరిపుత్రి! ♦ యోర్మివినవె.

37

తే॥ మహితకీర్తిశాలిని రామఁ, మాత సాధ్వీ

తనయ వనవాసజనిత సంఘాపకృశతఁ

జెంది యతిదీనవదనయై , చేరి భరతు

ననియె గాఁగిలించియు వేగ ♦ సాశ్రునేత్ర.

38

తే॥ పుత్రకా ! నీవు దూరంబు ♦ పోయినపుడే
 సర్వ మీవిధంబుగ నిందు ♦ సంభవించె
 స్వీయజననియు భాషించు ♦ విధము నీవు
 వినియె యుందువు సాంతంబుగను సుబుద్ధి !

39

చ॥ వనితయు వెంటరాగఁ నతిభక్తిని లక్ష్యుఁడొ ర్మినుండ నా
 తనయుఁడు రామమూర్తియును ♦ దద్దయుఁ బద్ధ జటాకలాపుఁడై
 ఘనతర చీరధారియయి ♦ కానలకే చ నె దుఃఖవార్ధిల్లో
 మునిగిన నన్నువీడి మునిఁపూజ్యుఁడుగా భరతా, సుతా, హితా! 40

చ॥ అనఘ! పరాత్పరుండ వయినట్టిడ వోరఘవంశనాథ నీ
 వనుపమరీతి నాసుతుఁడవై జనియించితివైన నన్నిటన్
 ఘనతరదుఃఖమున్ విడువఁగాదు బలీయము దైవమంచు నా
 మనమున నెంత నోదనుజమర్దన రామ జనార్దనప్రభా! 41

క॥ అని యిటు విలపించెడు నా

మెను గాంచియు భరతుఁడు ♦ మేలుగ బలికెన్
 జననీ నీపద మంటియు

వినుపించెద నేను వినుము ♦ విశ్వాసమునన్.

42

సీ॥ కైకేయికృత దుష్ట ♦ కర్మంబు శ్రీరామ

పట్టాభిషేచన ♦ భంగమేని

యితరకృత్యముగాని ♦ యే నెరింగియె యున్న

బ్రేరేపణముజేయ ♦ మారుకొనిన

బ్రహ్మహత్యాశతో, ద్భవతాప మగుగాక

నాకు నోజననిరొ ♦ నాకు గురుఁడు

సతి యరుంధతి సమన్విత వసిష్ఠుని ఖడ్గ

మున జంపినభవంబు ♦ బొందఁగలను

తే॥ నే నటంచును భాషించు ♦ నియత శపథ

వాక్యమును విని భరతుని ♦ వనటఁగాంచి

యక్కునను జేర్చి యాకోసఃలాత్మజాత
పలికెఁ దన్మనోగత దుఃఖి • పజ్జీదొలఁగ॥ 43

తే॥ తనయ! యీవిధమెల్ల నీ • మనమునకును
దెలియఁగా లే దటంచును • దెలియు నాకు
దుఃఖమును జెందవల దింకఁ • దూలఁదగదు
వసుధ గతగోష్ఠి యోచింప • ఫలముగలదె? 44

క॥ భరతుని నూరటఁ బుచ్చఁగ
కరుణను వెతనాపి నీతిగరపెను గద యీ
తరుణీమణి శాంతముతో
సరిపోల్పఁగ నామె కామె • సరిలేరెవరు.

—♦ వసిష్ఠుడుఁ భరతు నూరడించుట, తత్త్వోపదేశము ♦—

క॥ భరత సమాగమమును విని
గురుఁడు వసిష్ఠుండు మంత్రీఁగూడియు నృప మం
దిరమునకుంజని యేడ్చెడు
భరతుని గని సాదరముగఁ • బల్కె నతండు.

46

నీ॥ జ్ఞానియు వృద్ధుండు • సత్యప్రభావుండు
మర్త్యసౌఖ్యములెల్ల • మహిభుజించె
విపులదక్షిణలచే • వెలయుచుండెడి దివ్య
దశ్యమేధాదుల • నాచరించె
సురల నారాధించి • హరియైన శ్రీరాము
బ్రీయపుత్రుగాఁజేసి • వెలసినాఁడు
వరదానకలన భూసురతుష్టి గావించి
యానేతుహిమనగఁప్రాంత మేలె

తే॥ తరణికలశాబ్ధి చంద్రుండు • దశరథుండు
నంతమందునఁ ద్రిదివంబునందు నిందు
నర్థసింహాసనాసీనుఁ • డగుచునుండె
వృథగ శోకింపవల దింక • వినుము భరత!

47

ఆ॥ అతనిగూర్చి నీవు • నార్తి నందఁగ నేల
మోక్షభాజనుండు • పూజ్యగుణుడ
శోచ్యుడై నవాఁడు • శుద్ధుండు దశరథ
చక్రవర్తి తోయు • స్వాంతమునను. 48

తే॥ జన్మనాశాది వజ్రత • స్వామి యాత్మ
నిత్యుఁ డవ్యయుఁ డాద్యుండు • నిర్మలుండు
జడము దేహంబు నత్వర్థ • సంజగలది
యపరిశుద్ధంబును వినశ్వరాభిదంబు. 49

క॥ కాన విచారము సేయఁగ
మానసమున దుఃఖమందు • మాటయె లే దెం
దేనియు నవకాశమె లే
దో నియతాత్మ భరత! విను • మోర్చిమెయిన్. 50

క॥ జనకుఁడొ తనయుఁడొ గతుఁడై
చన మృత్యువశుండయి యిలఁజచ్చిన వానిం
గని మూఢులు నెద మోదుక
మనమున దుఃఖింతురు గద • మాన్యచరిత్రా! 51

తే॥ సార హీనమైనట్టి సంసారమందు
జ్ఞానులకు వియోగం బది • కలిగినపుడె
నరస వైరాగ్యహేతువై • శాంతిసౌఖ్య
ముల నొసంగుచు నుండు సంపూర్ణ గరిమ. 52

క॥ జననమునందిన వానికి
గన మృత్యువు వెంటనంటి • కాచియె చను గా
వున జన్మవతుల కెప్పటి
కనివార్యము తోసి పుచ్చ • నయ్యది ధరణిన్. 53

క॥ తనకర్మవశత జంతువు
జనియించును జచ్చునంచు • స్వజనాప్తులగాం

చిన నజ్ఞానికె వెతలే

దన విద్వాంసుండు నార్తి ♦ నందుట లెటులక.

54

తే॥ కాంచ బ్రహ్మాండములు పెక్కు ♦ గడచి చనియె

సృష్టి విషయంబు లెన్నియొ ♦ చేలఁగి పోయె

సాగరము లన్ని శుష్కించె ♦ సరవి ధరణి

నాత్మ క్షణజీవితంబున ♦ కాస్త యేల?

55

తే॥ చలన మందెడి పత్రాంతఃజలలవంబు

గతిని క్షణభంగురం బొచు ♦ గడచునాయు

వెప్పుడై నను దానియం ♦ దిందు నీకు

బ్రత్యయం బేమి భాషింపు ♦ భరత ! వినఁగ.

56

సీ॥ దేహియుఁ బ్రాక్తనః ♦ దేహ్యాత్థ కర్మచే

జనియించి దేహియై ♦ సర్వకర్మ

లాచరించుచు దేహియై పుట్టు జీవున

కీరీతి దేహంబు ♦ లెనయుచుండు

ప్రాచీన సంజీర్ణ ♦ వసనంబుఁ ద్యజియించి

కొత్త వస్త్రము మెచ్చిఁగొనినయటుల

జీర్ణ దేహము వీడి ♦ జీవుండు నూతన

దేహంబు భజియించి ♦ తిరుగుచుండు

తే॥ నవసరం బేమి దుఃఖంప ♦ నందు నాత్మ

చావ దెప్పుడు పుట్టదు ♦ సరవి వృద్ధి

నందఁబోవదు నీయాత్మ ♦ నరయుమయ్య

భవ్య గుణరత ! ధర్మ సంభరిత ! భరత !

57

తే॥ ధరణి షడ్భావరహితుడై ♦ తిరుగువాఁడు

ధర్మ సత్య విజ్ఞానావతార మూర్తి

లయవివర్జితం డానంద ♦ లక్షణుండు

సాక్షియై యుండు బుద్ధ్యాది ♦ సమితి కెప్పుడు.

58

తే॥ ఆత్ముఁడొక్కండు సమవర్తి ♦ యద్వితీయుఁ
డనియుఁ బరుఁడంచు నీయాత్మ ♦ నరసిశోక
మవలఁ బోదోలి దృఢబుద్ధి ♦ ననుసరించి
కర్మ జేయంగ మొదలిడ ♦ గడగు మీవు.

59

ఆ॥ దశరథాఖ్యు తనువు ♦ తైల కటాహంబు
నందు నుండుదాని ♦ నవలఁదీసి
పైతృకం బొనర్పఁ ♦ బ్రారంభమునుజేయు
వంశనందనుండ ♦ భరత! యింక.

60

మ॥ అని బోధింప పసిష్ఠుఁ డంత భరతుం ♦ డజ్ఞానసంజాత శో
కనిరోధం బొనరించి తాను విధివత్కర్మానుసారంబుగా
జనకాంత్యక్రియ లాహిత్యాగ్నికముగా ♦ సంస్కారముం జేసె నిం
పున శత్రుఘ్న వసిష్ఠ మంత్రీయుతుడై ♦ పుత్రోక్తి సార్థంబుగన్.

—♦ దశరథ సంస్కారము. ♦—

తే॥ చైత్ర బహుళ షష్ఠియు మొదల్ ♦ శ్రుతియాన్వ
యవిధమున నమావాస్య సమాప్తి జేసి
శుద్ధపాడ్యమి నాశౌచ ♦ శుద్ధిదనర
విదియ సాపిండ్య మొనరించె ♦ విధియుతముగ.

తే॥ వేదపారగ బ్రాహ్మణ ♦ బృందములట
సంతసింపంగ భక్త్యభోజనము లొసఁగె
శతసహస్రంబు లయుతముల్ ♦ సరవిమించ
దనర నేకాదశాహ్నిని ♦ జనకతృప్తి.

63

క॥ జనకుని నుద్దేశించియు
ధన కనకచిరత్న గో వితానముల నొసం
గెను సాలగ్రా మాంబర
ఘనతర గ్రామముల బ్రాహ్మగణసంతృప్తిగన్.

64

తే॥ అంత భరతుండు స్వీయగేహంబునందు
రామచింతనచే సహాభ్రాతృమంత్రి
కులగురు పరివారితుడౌచు ♦ గొందలమున
జనకుమృతి పుత్రసంతాపజనకముగద!

65

సీ॥ జానకీసహితుడై ♦ సౌమిత్రితోఁగూడి
రామమూర్తి యరణ్యరాజ్య మేలఁ
జనుట ఘోరముగదా! ♦ జనని కేకయపుత్రిఁ
గాంచిన రాక్షసిఁ ♦ గన్న విధము
మానసంబు దహించు ♦ మహివీడి యఖిలంబు
స్థిరమతిఁ గాననసీమఁజేరి
సీతాసమేతుని ♦ స్మితరుచిరాస్యుని
శ్రీరామమూర్తి సంసేవఁజేసి

తే॥ కాలమచ్చట వెల్లింపఁ ♦ గలను నేను
నిలువనోపను విభు వీడి ♦ నిముసమైన
ననుచుఁ జింతించుచుండె నా ♦ యనఘుఁ డవని
స్వీయ సుఖవాంఛ కులమెల్లఁ ♦ జెరువగలదు.

66

—♦ భరుతునకు పట్టాభిషేకంబు గట్టనెంచుట ♦—

తే॥ మంత్రి పరివారితుం డయి ♦ మహివసిష్ఠు
రాజసభఁజేరె మునుల దన్నోజమెయిని
నావరింపంగ వేవేగ ♦ దేవసభను
బోలె నపరచతుర్ముఖుఁ ♦ బోలె నుండె.

67

తే॥ ఆసనంబునఁ గూర్చుండి ♦ యమివరుండు
భరతు శత్రుఘ్నయుక్తు సత్వరితగతిని
సభకు రావించి యట సుఖాసనుని జేసి
దేశకాలోచిత స్థితిఁ ♦ దివిరి పలికె.

68

తే॥ వత్స! త్వత్ప్రిత్యశాసన • బద్ధులమయి
యివుడు రాజ్యాభిషేకంబు • నింపుమీరఁ
జేయగా నెంచి నారము • చేరిరాజ్య
భారమును బూని పాలింప • వలయునయ్యు. 69

మ॥ పురుషశ్రేష్ఠుడ! కేకయాత్మజయు నా భూమిశు యాచింప నీ
కొఱకై రాజ్యము సత్యసంఘుడట నీకు బుద్ధిపూర్వంబుగా
ధరణి సర్వము భారవోసెను గదా! • తద్రాజ్యపట్టంబు నిం
పరయం గట్టదలంచినాము కొనుమయ్యా మంత్రపూతంబుగఁ 70

మ॥ మునివాక్యంబుల నాలకించియును నేపు కొ మీర నీరాజ్యముం
బని లేదేమి ప్రయోజనంబిచట నిల్వ మాకు రాజాధిరా
జన శ్రీరాముడై వానికింకరుల మయ్యా! మౌనిచంద్రోత్తమా
యని తన్నిశ్చయనూక్తులం దెలిపె నత్యంతార్థితో నంతటఁ. 70

తే॥ నేను మీరలు రేపె యా • నీరజాక్షు
పురికిగొనిరాగ జనవలె • బూజ్యచరిత!
తక్కరాక్షసి కై కేయి • తక్కినట్టి
తల్లులందఱుఁ గూడియుఁ • దరలనెంతు. 72

తే॥ మాతృగంధిని కై కేయి • మస్తకంబుఁ
ద్రుంపఁగా నెంతుఁగాని యాతోయజాక్షుఁ
డాత్మ నెఱిగిన స్త్రీహంత • యనియు నన్నుఁ
గనియు శ్రమియింపఁ డను భీతి • దనరునాకు. 73

మ॥ చ నెదం దమ్మునితో నరణ్యమున కన్మద్వంశనాథోదయం
బునకు మున్నె రఘుప్రవీరుఁ బిలువఁ • భూజాత సౌమిత్రిలం
గొనిరా మీరలు రండు మానుడు ననుంగుంరాముఁ దోడ్డేర నం
చనె దతోదరభక్తిజూచిన నెటఁ • సత్కీర్తనీయంబగుఁ. 74

చ॥ వనముల గామచంద్రుడును • వర్తిలుచందమె వల్కులాంబరా
జనముల నేను గైకొనియుఁ • జెచ్చెరఁ దమ్మునితోడ నుందు నిం
దున ఫలమూలభక్షణముతో దృఢబుద్ధిని భూమిశయ్యగాఁ
గొని వ్రతినై చరింతు నిటకు రఘురాముడు వచ్చునంతకు

—♦ భరతుఁడు రాము గననెంచి చనుట ♦—

చ॥ అని తన నిశ్చయంబు సభానందఱుఁగొంచ వచించి మానినా
గను నటనున్న నాభరతుఁ ♦ గన్గొని వారు ముదాన్వితాత్ములై
రని వచియింపఁగా వలెనె ♦ రాజసబుద్ధియె వానికున్నచో
వనమున కేగు యత్న మనవశ్యము తత్తమ యెట్టిదోకదా. 76

తే॥ అంత నా షష్ఠినుదయాన ♦ నరుఁడు భరత
సహచరులగుచు సాశ్వకుంజరులు సర్వ
సైనికులు మంత్రీప్రేరేపఁ ♦ గాననమున
కేగఁ దరలిరి ముందు ముం ♦ దే నటంచు.

సీ॥ కాసల్య మొదలైన ♦ కాంతాశిరోమణుల్
బ్రాహ్మణప్రముఖులు ♦ వారిగురుఁడు
ముందు వెన్నను పార్శ్వములమూగి భరతుని
భూమి నాచ్ఛాదించి ♦ పోయిపోయి
శృంగిబేర పురంబుఁ ♦ జేరి గంగా కూల
మున సేనలెల్లను ♦ విడిసియుండ
పరివార సహితుఁడై ♦ భరతుండు వచ్చినాఁ
డని విని సందేహా ♦ మలరి గుహుఁడు

తే॥ నవిదిదాత్ముఁ డైనట్టి రామాఖ్యునకును
బాప మొనరింప బోవునా? ♦ పాపికాడొ
వాని హృదయంబు దెలియంగ ♦ వలయు శుష్కఁ
డైన సురనది దరియింప ♦ నప్పఁ డతడు. 78

—♦ గుహసందేహము భరతవిలాపము ♦—

తే॥ అనియు నావను దూరంబునందు నుంచి
యాయుధంబులతోఁ గూడ ♦ నన్నిదిశల
సావధానులై చూచుచు ♦ నరయుఁ డనుచు
నాత్మ బంధువులకు నెల్ల ♦ నానతిచ్చె.

సీ॥ నానావిధోపాయఃనంబులఁ గైకొని

వివిధాయుధంబులఁ ♦ వెలయునట్టి
జ్ఞాతివర్గముతోడఁ ♦ జనుదెంచి భరతాగ్ర
మందున దదుపాయఃనాళినుంచి
యనుజతోఁ దనమంత్రి♦జనులతోఁ గూడియు
నాసీనుఁ డైనట్టి ♦ యనఘచరితు
జీరాంబరాన్వితు ♦ శ్రీ ఘనశ్యామాంగు
ధృత జటామకుటు దేవసముని

తే॥ రామరామేతివాదను ♦ బ్రేమమీరఁ
గాంచి శిరము భూమినిగాక ♦ నంచితాప్తి
వందనంబుల నర్పించి ♦ పరమభక్తి
గుహుడ నే నని భరతుతోఁ ♦ గోరిపలికె.

80

తే॥ గుహుని వేగంబ లేవంగ ♦ నెత్తి పీఠి
గాఢముగఁ గాఁగిలించియుఁ ♦ గరము కుశల
మడిగి సాదరంబున మిత్తుఁ ♦ డైనవాని
గనియు నవ్యగుఁడై యిట్టు ♦ లనియె నతఁడు.

81

తే॥ అనుజ! రామునితోఁగూడి ♦ యలరినావు
సార్ద్రనయనుండు నమలాత్ముఁ ♦ డైనరాము
కొగిలిని బొందినాఁడ వుత్కర్ష మెఱయ
ధన్యుడవు కృత కృత్యత ♦ దనరినావు.

82

తే॥ అనఘు జానకీనహితుని ♦ వనజపత్ర
నేత్తు లక్ష్మణాన్వితు రాము ♦ నెమ్మిఁగాంచి
భాషణంబులఁ గావించి ♦ వరలినాఁడ
వేమటగుదును నీవుణ్య ♦ మిద్దచరిత.

83

తే॥ రాముడెచ్చట నీచేతఁ ♦ బ్రేమమీరఁ
గాంచఁబడియె నచ్చోటునన్ ♦ గాంచఁజేయు

మయ్య సీతాసమేతుడై ♦ యధివసించి

నిదురఁజెందిన దెచ్చోట ♦ నియతిఁబెల్పు.

84

ఉ॥ నీరజపత్రనేత్రుని కు ♦ నీవు ప్రియుండవు తత్సుభక్తి నిం

పాతినవాడవౌట సుఖలాన్వితభాగ్యవ దుత్తమస్థితీ

గౌరవ మంది యుంటివి ♦ యిక విభుదర్శన భాషణ స్పృశ

స్ఫూరిత రీతు లబ్ధినవి ♦ జన్మ ఫలించె నటంట శంకయే !

85

తే॥ వనజనాభుని దలఁచుచు ♦ భరతుఁడయ

సాశు లోచనుం డౌచు ♦ నానిషాద

సహితుడై యెట శ్రీరామ ♦ చంద్రుడు నిశి

వాస మొనరించె నాపుణ్య ♦ వసుధఁ జనియె.

86

మ॥ భువిజాభూషణ కాంచనాంచిత రజః ♦ పూర్ణ ప్రభావీత-ద

ర్భ విశాలాస్త్రతణంబునై చెలగు త, త్వర్యంకవిభ్రాజమా

నవనిం గాంచియు శోకతప్తహృదయుండు కైకయాపుత్రుఁడె

తొ వగంగుండె మదిం బ్రతిధ్వని వనిం ♦ దోపంగ దీనంబుగఁ.

సీ॥ కనకమంజులరత్న ♦ గణవినిర్మితశౌధ

పరిభాసి తోద్యానఁవాటి చంద్ర

కాంతవేదికయందు ♦ ఘనరత్న పర్యంక

మున బూలుసెజ్జను ♦ మోదమలర

శ్రీరామసహితయై ♦ చెలఁగుచుండినయట్టి

యతిసుకుమారి యా ♦ యబలసేత

జనకనందని వృక్షసందోహ నిమోన్న

తావని నిట్టి దర్భాసనమున

వనజనాభునితోడఁ ♦ బవళింపవలసి వ

చ్చెనుగదా? నాదోషమున నె యెట్టి

తే॥ వెతలు సమకూరె హరహారా ♦ వినము మ్రొగి

నటుల నావద్రావినయట్టు ♦ లాత్మ కనలి

పోవు అంపకోతవిధాన ♦ బొక్కుచుండె

నీదురాత్ముఁ డిద్దాల్చి నింకేల బ్రతికి?

88

మ॥ వనజాతంబున భూతలంబున సుధా♦వారాళి శేషాహి శ
య్యను వైకుంఠ నురస్థలంబునను భద్రాకార మేపారి న
జ్జన వాంఛామతభూజమై తనరి యా♦సాకేతమందొప్పి రా
మునితో నేటికి గాన దర్భశయనంబుంజేయ వాటిల్లెగా.

89

మ॥ జనకాధీశున కీవనుంగుసుతవై ♦ సాకేత సామ్రాజ్యనా
భునకుం గోడలివయ్యు మాధవధను ♦ ర్దుర్ధ్వనిర్వాపకుం
డని కీర్తిం గొనినట్టి వాని లసదర్థాంగంబు గైకొన్న యో
జననీ నీవె వనప్రవా సదురవస్థం జెందితే? జానకీ!

90

ఉ॥ పాపపుఁ బోవునాఁ బరగు ♦ భూమిని గేకయరాజపుత్రి యా
పాపపు గర్భమందున భవంబయి పాపుడ నేను గూడ ఛీ
యీపరితాప మెల్ల జనియించుట రాఘవ నా నిమిత్త మో
హూపరమాత్మ యిట్టి భవ ♦ మొప్పునె నన్ను దహింపకుండఁగఁ.

మ॥ వని రామున్ వెనువెంట నంటి నిజభక్త శ్రేణి నగ్రత్వముం
గొని సామిత్రియు జన్మసార్థకముజేకూర్చెన్ మహాత్ముండునా
దనరెన్ నే నన రామదాసు లెవ రున్నారో సదా వారిదా
సునకున్ దాసుడనైన జన్మస్థలియించున్ సత్య మీమాటయున్.

క॥ అనుజా రాఘవుఁ డెట నీ

వని నున్నాడో యెఱుంగ ♦ వచ్చిన నీకున్

మన మొప్పుదెల్పు మంతయు

వనజాత్ముని బిల్వరాగ ♦ వచ్చితి నేనున్.

93

క॥ గురుతు నెఱింగిన సంగతి

నరమరలేకుండఁ దెల్పు ♦ మన్నా నీ వీ

భరతుఁడు గై కయిసుతుఁ డని

పరమార్థము విడువఁదగదు ♦ భవ్యచరిత్రుల్.

94

చ॥ అని వచియించుమాట విని • యాగుహుఁ డీతఁడు దోషమేమియుం
బనిగొనినట్లుఁ దోష దని • భావమునందున నిశ్చయించి పే
* మను వచియించె రామునెడ • మానిని సీత ధరిత్రీజాతపై
దనరెను లక్ష్మణాఖ్యునెడ • ధన్యుఁడ వీవె సుభక్తినిల్పితే. 95

ఉ॥ రాముఁడు లక్ష్మణుండును ధ•రాసుత గంగసమీపమందునకా
ప్రేమను సంయమిప్రవర • విస్ఫురదుత్తమ చిత్రకూటికా
రామమునకా వసింతు రిక • రాముని లక్ష్మణసేవితాంఘ్రి సం
థాముని గాంచ నర్హుఁడవు • ధాత్రిసుతాహృదయాభిరామునికా.

చ॥ మనమున సంశయంబు విడి • మానితబుద్ధి గుహుండువీడు రా
ముని కడకుంజనందగిన • పూజ్యుఁడె యా నని యెంచి యంచితా
ప్తిని భరతుం గనుంగొనియు • వేగమ గంగ దరింప నర్హుఁ డం
చని చని యైదునూర్ల బహుఃశాయపునావల దెచ్చె నచ్చుగకా.

చ॥ అగణిత సేనలెల్లను ర•యంబున నావలయందు వేగ నె
క్కఁగ దనసేవకావళులఁ • గాంచి యనుజ్ఞ నొసంగి తానె మె
చ్చుగ నట రాజయోగ్యమగు • సొంపగు నావను దెచ్చె బుద్ధిపా
రగులు కులీనులం దనఁగఁరా దెట్లనైన జనింపకుందురే! 98

తే॥ భరత సామితులను ముందుఁ • దరణి నెక్కఁ
జేసి శ్రీరామమాతను • గోసలాత్మ
జాత నధిరోహితను జేసి • సంయమిని వ
సిష్ఠు నెక్కించె వేవేగఁచిత్త మలర. 99

తే॥ అన్యరాజయోషితల దా • నవలఁ గేక
యాత్మజను నావపై నెక్కు • నటులఁజేసి
యాజ్ఞ నొసఁగెను కోలంబులన్ని నడువ
రాజనావను నడపె దా • నోజమెయిని. 100

తే॥ భవవిభంగను గంగను • భవ్యలీల
నవతరించి భరద్వాజానాశ్రమంబు

కడ మహాసైన్యమును నిల్పి • కడురయంబ

సానుజుండయి భరతుండు • మానుగాను,

101

మ॥ చని యాసీను జ్వలద్దవానల సుతేజస్సార్పరు మానీంద్రుని
గని సాష్టాంగనమస్కృతుల్ సలిపె వేడ్క భక్తిదీపింప నా
మునినాథుండు గ్రహించి దాశరథి నామోదంబునం బూజలం
దనరంజేసెను పూజ్యలెయ్యెడఁగడు • ధన్యుల్ గదా! ధాత్రిలో.

క॥ భారద్వాజమునీశ్వరుఁ

డారసి కుశలంబు బ్రీతి • నట మునియోగ్య

స్ఫారమృగాజినవల్కల

చీరజటాన్వితు భరతునిఁ • జెచ్చెరఁగనియున్.

103

ఉ॥ రాజపదంబు వీడి మునిరాజపదంపు టరణ్యభూమి వి

భ్రాజితలీల వచ్చితివి • రాఁ బనియేమిట నారచీర వా

సాజినధారివౌచు భువనాధ్యుడవే జననీసహాయకో

త్తేజుడవే మహావిభవదీప్తుడవే భరతా! పురంబువీడియున్. 104

శా॥ భారద్వాజపఃప్రకాండము మనో • భారంబుగాఁదోచి వి

స్తారార్తిమది సాశ్రులోచనుడనై • సంభాషణ జేసెనో

ధీరా ! మీరు సమస్తజీవ హృదయోద్దీప్తి భువి సర్వమున్

కారుణ్యమృతదృష్టిఁ గాంతురుగదా • ఘర్షింపఁగానేలకో. 105

శా॥ కై కేయాకృత ఘోరకార్యమిది దుష్కార్యంబు మీబోటు ల

స్తోత్రప్రభవ చిత్తకోటరములం దుం గాంచి వాస్తవ్యమున్

లోకఖ్యాతి నెఱుంగుచుండియు గడు • లోపైకభూయిష్టమా

లోకంబౌ మముబోంట్లునిట్లులని కల్లోలింపఁగా బాడియే? 106

మ॥ వనవాసాదిక రామరాజ్యకలనాభంగంబు కై కేయియే

యొనరించెగడు పాపకృత్యమిదియే • నున్నట్టి కాలంబునం

దున గానోవునె నాదుచిత్తమున నాదుర్మార్గకార్యంబు రా

మునకుంజేయఁగ నెంతునే విదితమా, పూజ్యుల్ విమర్శించినన్. 107

తే॥ ఐన నీ వేదిప్రశ్నింతు ♦ వదియె దేవ!

భవదనుగ్రహ మిట నాకు ♦ బరగినటుల

నేది యుద్దేశపూర్వక ♦ నిందుఁజేయఁ

బడియె నదియెఱుంగనుగదో ♦ భవ్యచరిత!

108

తే॥ భరతుఁ డత్యంతతాపసం♦భరితుఁ డగుచు

నాభరద్వాజుఁడు విన నత్యంతభక్తిఁ

బలికె నెటులేని యపకీర్తి ♦ పైనిబడిన

వాని సమ్మతింపరు దేవ♦వంద్యుడైన.

109

ప॥ అనఘ భవత్పదాబ్జయుగ ♦ మారయ నిందుఁ బ్రమాణమందు నా

కని వచియించి దుఃఖహృద♦యంబున నిట్లనె నన్నుగాంచఁగా

మునివర మీర లర్హులగు ♦ పొందుగ శుద్ధఁడనో బలీయదో

షినో మది గురైఱుంగఁదగు ♦ శ్రీహృదయంబులు లోకవిజ్ఞముల్.

మ॥ పనియేమున్నది నాకు రాజ్యములతో ♦ భవ్యాత్ముఁడౌవాఁడౌ భూ

మిని బాలించుచునుండ రామునకు స్వామీ! నిత్యదాసుండ గా

వున నేబోయి తదీయపాదవనజంబుల్ బట్టి ప్రార్థించి యి

చ్చనుభక్తిప్రియమొప్పనిచ్చెదను రాజ్యప్రాప్త్య సంభారముల్.

చ॥ సదయ వసిష్ఠుఁడాదిమునిచంద్రులు మీరలు పౌరులెల్లరున్

ముదమున నున్నవార లిటఁ ♦బూని రమాపతి రాముఁ డుర్విభృ

త్పదము గొనంగఁజేయుదు గదా యభిషేక మయోధ్య కిప్పుడే

సదమలరీతి రాముఁగొని ♦ చయ్యన నేగెద నీచదాసుఁడన్. 112

చ॥ అని వచియించుమాట విని ♦ గూమునిచంద్రుఁడు మించు సంతసం

బున సువరిష్వజం బొసఁగి ♦ మూర్ఖుని మూర్ఖము విస్మయిండునై

ఘనత బ్రశంసజేసె నతిగౌరవనీయము ధర్మబాహిరం

బనునెడ నిశ్చయంబు దెలియందగువారలు గల్గుచోటులన్. 113

తే॥ వత్స! మునుముందె దెలియంగఁ ♦ బడియె నిదియు

జ్ఞానదృక్కులచేత రాఁ ♦ గలుగు విధము

నీవు దుఃఖింపవలదు శ్రీ + నీరజాత్ము

నెడల భక్తి లక్ష్మణునకంటె ♦ నెక్కుడయ్యె.

114

క॥ పరివార యుతమ్ముగ నో

భరతా! యాతిధ్యమీయ ♦ వాంఛించితి నిం

పరయ భుజించియు రేపే

సరసిజదళనేత్రుఁ గాంచఁ ♦ జనదగు ననఘా!

115

క॥ అన నీ వాజ్ఞాపన జే

సిన విధముగ నొనుగాక ♦ చెల్వుగ ననె రా

మునియనుఁగుం దమ్ముఁడు నా

మునినాథుఁడు వేగలేచి ♦ మోద మెలర్పఁ.

116

ఉ॥ వారిస్పృశించి హేమామగృహఃపర్తిని కామద గామవర్షిణీ

వారనిభక్తిఁ గొల్వ మృదుఃపాయస భక్త్య సదన్న భోజ్యముల్

కోరిక లూర వారి జనఃకోటికి నిచ్చె నలౌకిక క్రియఁ

భూరిగ నీధరిత్రీ నెటఁ ♦ బొందఁగరాని పదార్థజాలముల్. 117

క॥ భరతుని సైన్యము లెల్లను

బరితృప్తిని జెందు భరతఃవాంఛా విధిగా

సురుచిరగతి వర్షించెను

సురసురభి మనోరథంబు ♦ సొరిది నొసఁగడే.

118

క॥ మునిరాజు భరద్వాజుఁడు

ఘనతరమగు శాస్త్ర దృష్ట ♦ కర్మలను వసి

ష్ఠుని బూజించియు నట భర

తుని సైన్యసహితుని దృష్టిఁ ♦ దోపఁగఁ జేసెన్.

119

తే॥ స్వర్గ సన్నిభాశ్రమమందు ♦ భరతుఁడొక్క

దివసము వసించి యుదయాన ♦ దివిరి మ్రొక్కి

యా భరద్వాజునకును నహానుజుఁడయి

రాముకడకుఁ గృతానుజ్ఞ ♦ ప్రేమమీర,

120

—♦ భరతుఁడు చిత్రకూటముఁ జేరబోవుట ♦—

చ॥ చనిచని రత్నసానువిల♦సన్నవ నందన చందనాగళో
భన వర పుష్పపల్లవ వి ♦ భాసుర దివ్యలతాపరీతమై
మునిజన వాసయోగ్యమయి ♦ పుణ్యనదీతట గంధవాహ పా
వనతమమైన వాటమును ♦ వచ్చిరి చేరఁగ జిత్రకూటమున్. 121

తే॥ చిత్రకూటంబునందున ♦ సేనలెల్ల

నిలువ దూరంబుగా నాజ్ఞ ♦ నియతి నొసఁగి

రామ సందర్శనాకాంక్ష ♦ రయనాగాను

స్వయమె చననెంచె నష్టమి ♦ భరతవిభుఁడు. 122

మ॥ అల శత్రుఘ్నుఁడు వెంటరాఁగ గుహుతో ♦ నా మంత్రితో పావకో
జ్వల తేజస్వి తపస్విమండలముతో ♦ సవ్యాపసవ్యాశటుం
జెలఁగఁబోవుచు వేపరంతపుఁడు నా ♦ చిత్రాఖ్యకూటంబునం
దుల నన్వేషణ మాచరించె నచటం ♦ దోయేజపత్రేక్షణున్. 123

ఉ॥ కానక రాము నాశ్రమము ♦ కానలనుండియు వెన్క కేగఁగా
నూనియు మాసివర్గముల ♦ నోర్కినిగాంచి వచించె నిట్టు లో
మాసివతంసులార యిట ♦ మాన్యుఁడు రాముఁడు సీతతోడుతన్
సానుజుడై వసించు నెట ♦ నాభువిజూపి యనుగ్రహింపరే. 124

తే॥ అనిన ముందున్న పర్వతమునకు నవల

జాహ్నువికి నుత్తరాశను ♦ సరిగ గంగ

దరినె యేకాంతదేశంబు ♦ దనరియుండు

నమలమునిజనవాసయోగ్యము వనంబు. 125

సీ॥ పనస తిందుక బిల్వ ♦ పారిజాత కపిత్థ

ఫలజాల సురసాల ♦ భాసురంబు

పున్నాగ చంపక ♦ భూర్జర కదళికా

జంబు జంబీర విస్ఫారితంబు

కోవిదార రసాల ♦ కువలయ ఖర్జూర

మాకంద సంతాన ♦ మండితంబు

వకుళసార స. కృష్ణ ♦ వర రామ ధరణిజా

లక్ష్మణ సముదాయ ♦ లక్ష్మీతంబు

తే॥ చంద్రమాల్వతీకాంత వా. సంత శక్ర

వరుణ కర్పూర శాంత నే. పాశ మత్స్య

విజయ పటపాండురానీక ♦ విశ్రుత వని

సంచరింతురు వార లా. శ్రీమములందు.

126

క॥ వరమునిదర్శితుడై యట

భరతుడు సంతోషమంది ♦ పయనంబయ్యెన్

సరసిజదళ నేత్తుని గన

బరిశుద్ధుల హృదయదీక్ష ♦ పరగకయున్నే!

127

—♦ భరతుడు రాముఁగాంచుట ♦—

సీ॥ కాండిన్య కాశిక ♦ శాండిల్య గాలవ

పిప్పలాది మునీశ ♦ విలసితంబు

నై రావ తేంద్రాణి ♦ నారాయణ శివాది

కమత వాసున దేవ ♦ కాంతిదంబు

బలమహామంజుల ♦ వర కాంతగోపికా

వల్లవశ్యామవిభ్రాజితంబు

వరతరుసంలగ్న ♦ పరిధానవల్కుల

రాజి సంధ్యారాగ ♦ రంజితంబు

తే॥ నై న రఘుగాము నాశ్రమం ♦ బంతఁగాంచి

దూరమున నుండి తనదు సై. దోడువెంట

నడువ భరతుండు చనుదేరె ♦ నడచి వేగ

రాము గుణధాము రామాభి. రాముఁ గనియె.

128

మ॥ వరవజ్రాంకుశ పారిజాత సుధను॥ ప్పాదాబ్జరేఖాకళా
పరిసందీపిత మంగళాయితమునై • భవ్యంబునై మాని రా
ద్భరితానంద సదాశ్రమంబుగని సంభావించె॥ దా నాత్మలో
చరితార్థోస్మి యటంచు రామచరణా • స్థానంబులంగొల్పుచు॥

మ॥ అరవిందాసనుఁ డాది దేవత లనం॥ తానందసంభాయక
స్ఫురితా మోదతఁ బ్రత్యహంబు మదిలోఁ॥ సాంపాప్తఁ గాంక్షించు నా
చరణాభోజరజఃకణావృత ధరా॥ చక్రంబు దృగ్దాల భా
సుర పుణ్యంబున గంటి కంటి నిఁక॥ శ్రీ శుక్ సోమసూర్యేక్షణు॥

—• రామ సందర్శనము •—

మ॥ కలితానంద సుహర్షబిందువులు వక్షుబందు జీరాడ ని
శ్చల చిత్తంబున మెల్ల మెల్లన రమా • సాదామినీవిభ్రమో
జ్వల నీలాభ్ర శరీరభాసితు జటా • బద్ధోత్తమాంగాంగదు
విలసద్వల్కలధారు రాము గనియె॥ విశ్వాత్ము నాసీనుని॥
సీ॥ తరుణారుణద్యుతుల్ • దళిత దూర్వాంకుర

శ్యామ దేహమునందు • నావరింప

దరహాసచంద్రికా • దంతపంక్తుల కాంతి

పల్లవాధరముపై • ప్రభలు గప్ప
కరకంజరాగంబు • వరపీత పరిధాన

పాండురచ్ఛాయ దిగ్భ్రమలనీన
విలస దపాంగముల్ • పృథివీతనూజపై

యంగరాగంబుగా • నావరింప

సామిత్రీకరలగ్న • చరణాబ్జయుగళంబు

వివిధకాంతులు దిశల్ • విస్తరిల్ల

తే॥ స్థితరాసీనుడౌ రాముఁ • జేరి కాంచ

నమిత దుఃఖంబు తనుదానె • యావరింపఁ

గంటి రాముని ననుహర్ష • మంటితో వ

రామపాదాబ్జములఁ బట్టె • రయమె యతఁడు.

చ॥ భరతుని లేవనెత్తి రఘువర్యుఁడు వేగమె దోర్మగంబులన్
నిరతపరిష్వజంబొసఁగి ♦ నిర్మలనేత్ర జలాభిషేచనం
బురుగతిఁ జేసి యంకమున ♦ నుంచి మరిన్ మరి గొఁగిలించుచున్
గర మనురక్తిఁ జూపె ఘనకాయుఁడు సోదరుపైని రాముఁడున్.

తే॥ రామసందర్శనాపేక్ష ♦ రాజిలంగఁ
దల్లు లంఘు జనిరి సత్వరలు నగుచు
గోవితానము తృప్తార్తి ♦ గూడి వేగ
జలము ద్రాపంగఁ జన్నట్టి ♦ సరణి దరుణి!

134

క॥ తన తల్లి కోసలాత్మజఁ
గని వేగమ లేచి పాదకంజంబులపై
దనశిర ముంచియు మ్రొక్కఁగఁ
దనపుత్రుని గొఁగిలింఁచె ♦ దగిదుఃఖమునన్.

135

క॥ తదితరమాతృవితతికిన్
ముదమున నభివాద మిచ్చి ♦ పూజ్యలతాడన్
సదయత వచ్చిన సుజ్ఞా
నదు మునిపుంగవుఁ గనియు జనస్థుతిరంగున్.

136

క॥ గురునకు సాష్టాంగముగా
గరమొప్ప నమస్కరించి ♦ కడుధన్యుఁడ నం
చురు హర్షంబున బలికెను
సరసిజనయనుండు రామచంద్రుం డంతన్.

137

క॥ వారి యథాయోగ్యముగా
గౌరవ్యసుఖాసనులనుగా నొనరించెన్
వారిజగర్భుఁడు గనియున్
పారలతో నిట్టు లనియె ♦ బర్వతతనయా!

138

క॥ మునివర ! కుశలమెకా ? మా
జనకుఁడు కడు దుఃఖివహ్ని ♦ సంతప్తుఁడుగా

ఘనులరు తమతో నా కే

మని సెలవిచ్చిరో వచింపుఁ ♦ డనఘచరిత్రా!

139

చ॥ తనయ వియోగవహ్ని పరితప్త హృదబ్జుఁడు నై కృశించి నీ
జనకుఁడు రామరామ యని ♦ సచ్చరిత్రాగ్రిచరిష్టుఁడైన ని
మనమున నెంచుకొంచు జనమాన్యు సుమిత్రజు నెంచి భూ
తనయఁ దలంచి మాటికిని ♦ దా మృతి బొందె నికేమి చెప్పుదున్.

—♦ రా మా ది వి లా ప ము ♦—

చ॥ చేవులకు శూలరోగ మనఁజెల్లు వశిష్టుని వాక్యజాలముల్
తవిలిన తక్షణంబె తనతమ్మునితోడుత నేడ్వసాగె హా
భువనపతీ! హతోస్త్ని రఘుపుంగవ భూషణ విస్మయోస్మియం
చవిదిత పితృమృత్యువిషయాగత దుఃఖనిమగ్నుఁ డయ్యెడిన్
సీ॥ హా తండ్రి! హాహా దయానిధి! భూనాథ

యాజానుబాహూ! బుధానుకూల!

యే ననాథుడనై తి ♦ నెట కేగినాడవు

ననువీడి ఘోరకాననములందు

నికమిఁద నన్నెవ్వ ♦ రిట లాలనముఁజేయు

వార లున్నార లోభానుదీప

యని విలపించెఁ దా నా తృ పితృనికయ్యు

సీతా సుమిత్రాత్మజాతలింత

తే॥ కన్న దుఃఖంపసాగిరి ♦ మిన్నుముట్టఁ

దల్లు లురములమోదు కొంచల్లనల్ల

భోరుభో రంచు నేడ్పిరి ♦ వారిజాక్షి

గడవ తరమానె తనవారి ♦ కాలగతము.

142

క॥ గురువరుఁడు రామచంద్రుని

గరమొప్పఁగ దుఃఖశాంతిఁగలుగన్ జేసెన్

స్ఫురితాప్తగతుల గురుఁడం

చరయంగ నతంఁడెకాక ♦ యాదురె యితరుల్!

143

తే॥ సాంపరాయిక కృత్యంబు ♦ జక్కజేయ

నావసిష్ఠుండు రాఘవు ♦ నతిరయంబు

కొనియు మందాకినింజేరె ♦ మునిఁగినారి

వారు వీతకల్మషులైరి ♦ వరుసనంత.

144

—* దశరథునకు రాముఁ డుత్తరక్రియలొనర్చుట, *—

క॥ జలకాంక్షియైన భూపతి

కల వారలు జలము నిచ్చి ♦ రతిభక్తిమెయి

లలితజలావాపనఁ బిత

రులు దరియింపఁగ దనూజులుగదా ధరణి.

145

తే॥ ఇంగుదీఫల పిణ్యాక ♦ వృత్తరచిత

ములును మధుసంప్లుతంబులు ♦ పొందుగాను

పిండముల నిచ్చెఁ బితృసంప్రీతిమెయిని

సరసీజాక్షుండు లక్ష్మణ ♦ సహితఁ డగుచు.

146

తే॥ మనము భుజియించునట్టి యో ♦ దనమె భక్తి

ఫితల కివ్వంగవలెనంచు ♦ శ్రుతులు దెలుపు

చున్న వని యశ్రునయనుఁడై ♦ యోర్మి నతఁడు

స్నానమొనరించి చనియె నా ♦ శ్రమముఁజేర.

147

తే॥ బంధువర్గంబులందఱుఁ ♦ బట్టరాని

దుఃఖమున వేగ జలములం ♦ మన మునింగి

యతనివెంటనె జనిరి క ♦ష్టాఘమెంత

వారికెందైనఁ దప్పింప ♦ వశముగాదు.

148

తే॥ ఆదినంబున నుపపాస ♦ మభ్యసించి

గడపి రచ్చట వారలు ♦ కమలహితఁడు

నాత్మబాంధవాశుచి వాప ♦ నపరవార్ధి
కరిగె నన నేగె వేవేగ ♦ నంత వారు.

149

తే॥ సూటి దుందుభి వై శాఖశుద్ధ దశమి
విమల గంగను స్నానంబు ♦ వెలయఁజేసి
యట సుఖాసీనుఁడై నట్టి ♦ యనఘు రాము
చెంత భరతుండు భాషించె ♦ జేరి మ్రొక్కి.

150

—* భ ర త పా ర్థ న *—

తే॥ రామ రామ మహాభాగ ♦ రాజచంద్ర
యిపుడె స్వాత్మాభిషేచనంబింపుమీర
జేసికొనుమయ్య నామాట ♦ జిత్తగించి
యంచితాప్తిని సాకేత ♦ మనుభవించు.

151

మ॥ ధరణి బాలనఁ జేయగాఁదగు నయోధ్యం జేరి నీపితృమా
నరయఁ నాకును బెద్దవాఁడ విట మ ♦ మ్మా తండ్రి మర్యాదగ
గరిమఁ గాంచదగుఁ సదా రవికులఁత్తూనాథ సత్త్వత్రయో
త్కర ధర్మంబు ప్రజాధిపాలనమగుఁగాదే రమానాయకా!

మ॥ నవనానేక సహస్రముల్ సలిపి రా ♦ జ్యంబేలి పుత్రోత్సవై
క వినోదంబును గన్నులారఁ గని లోకఖ్యాతి నీపుత్రు నీ
భువి బట్టంబునుగట్టి ధర్మముల సంబోధించి యాపైని మా
నవ ధర్మంబగు నేగఁగా వనికి వానప్రస్థవేషంబునఁ.

152

క॥ వనవాస యోగ్యకాలము

వనజోదర ! యిపుడుకాదు ♦ భావింపఁగ మా
జననీ కృతాపరాధము

మనమున దలఁపంగరాదు ♦ మన్నింపు మముఁ.

154

క॥ అని పలికి భక్తి మీరఁగ

ననుజన్ముఁడు రాముపాద ♦ మంటియు నభివా

దనమొనరించి సాగిలిబడఁ

దన పాదాగ్రమున భరతుఁ ♦ దద్దయు గనియున్. 155

క॥ రాముఁడు భరతుని వేగమె

ప్రేమను లేవంగనెత్తి ♦ స్వీయాంకమునం

దామోదత నుంచి ధరా

రాముఁడు సన్నేహనయన ♦ రాజేవుండై. 156

తే॥ వత్స భవదుక్తియుక్తంబె ♦ భద్రమగును

విసుము నామాట నొక్కింత ♦ వీను లలర

పూజ్యచరితుండు జనకుండు ♦ మోదమొప్ప

నిడినయాజ్ఞను పుత్తుండు ♦ నడుపవలదె? 157

తే॥ ఐన జనకుండు నాతోడ ♦ ననియె నిటుల

నైదుతోమ్మిది వర్షంబు ♦ లాత్మ నలర

దండకారణ్యభూములఁ ♦ దగవసించి

యవల బురమును జేరుమా ♦ యనియె నన్ను. 158

క॥ ఈ రాజ్యమెల్ల భరతున

కారయ నే నిచ్చినాడ ♦ నని భాషించెన్

ధారుణి నాథుఁడు భరతా

ధీరగుణరతా ! ప్రశాంత ♦ తేజోఽభరతా ! 159

మ॥ అవని సర్వము నీకుగా నిడుట సువ్యక్తం బగుం దాన న

ల్ల విశాలంపు టరణ్యరాజ్యమిడె ♦ దా నింపొప్ప ప్రేమించి యో

యవసీనాయక ! పితృవాక్యపరి పాఠాపేక్ష నీయిర్వరిన్

దవలెంగావున యత్న కార్య మిది చిత్తంబందు నూహింపుమా. 160

తే॥ జనకు వచనముల్లంఘించి ♦ చనునెవండు

ధరస్వతంత్రత నాతండు ♦ విరివిఁగాంచ

బ్రతికియుండిన జీవచ్ఛవంబు చచ్చి

నిరయమును జెందు వినవయ్య ♦ భరత నీవు. 161

తే॥ కాన నీవు రాజ్యము నేలు • ఘనతమిర
దండకారణ్య రాజ్యంబు • ధర్మబుద్ధి
నియతిఁ బాలించువారమై • నెగడంగల మ
టన్న భరతుండు భాషించె • నధికభక్తి. 162

॥ వనితలఁజిక్కి మూఘుడయి • భ్రాంతుఁడు నున్నడుండై ధరిత్రినిం
గన నతికాముకుండయి విఠికారము కన్నులగప్పి చెప్పినం
తనె జనకాజ్ఞ యంచుఁ జనధర్మమై పండితులట్టి భ్రాంతచి
త్తు నిల నిరాకరించి వెలిఁద్రోయరె దోనమె త్రోసిపుచ్చినా? 163

తే॥ ఆమృదూక్తుల విని రాముఁ • డనుజుతోడ
బలికె నిట్టుల నిగ్రహవ్యక్తరీతి
ధర్మవిషయైకకార్య విస్తారరతులుఁ
బాహ్యసుఖముల గలనైన • వాంఛపడరు.

॥ కామియుగాడు స్త్రీజితుఁడుగా డతిమూఘుఁడుగాడు భ్రాంతితో
ప్రేమను జెప్పలేదు మును • పెగ్గెయు గేకయరాజపుత్రితో
నీమముతోడఁజేసి యది • నీల్లు నటన్న భయంబుబుట్టియు
ద్దామత నాజ్ఞ నిచ్చె విదితంబుగ భూపతి సత్యవాదియున్. 165

చ॥ కనఁ గన సత్యభీతి యధికంబుగదా మహాసీయరాజి కెం
దుల నరకంబు కన్న నిదితోన నొనర్చెద నంచు నామెతో
నొనరిచి యే ప్రతిజ్ఞ యిపు • డొప్పునె నే రఘువంశమందునన్
జననమునంది సత్యము నసత్యము సేయఁగఁజాలు దెట్టులన్. 166

క॥ అనియెడు రాముని వాక్యము

విని భరతుఁడు వల్కెనిట్లు • వినవే గిరిజా
వనజాయతదళనయనా
కనవే రఘురామమూర్తి • ఘనతర శక్తిన్. 167

చ॥ తమవలె నారచీరలను • దాల్చి చతుర్దశ వర్షముల్ వనిన్
విమలమతిన్ వసెంతుఁ గడువేడుక నీవు యథాసుఖ ప్రమో

దమునను రాజ్య మేలఁడగు ♦ ధర్మమునిమ్మహి నిల్చుగాదగుకా
గమలదళాయతాక్ష ! ఘనకాయ విభాస విలాస సువ్రతా! 168

తే॥ జనకుచే నివ్వఁ బడియె నీ ♦ సకలరాజ్య
తలమునీకు నాకు వనము ♦ దగ నొసంగె
దాని వ్యత్యయం బొనరింపఁ ♦ దలఁపఁ బూర్వ
విధ మసత్యంబు స్థిరముగా ♦ వెలయుఁ గాదె. 169

తే॥ అనఁగ సౌమిత్రివలె నేను ♦ వనులఁ దమటి
సేవఁ జేయుచు వాసంబుఁ ♦ జేయఁ దలఁతు
నటులఁ గాదేని వినుఁడు దేహంబు విడుతు
నిపుడె ప్రాయోపవేశంబు ♦ నెనసి యనియు. 170

తే॥ నిశ్చయించియు దర్భల ♦ నియతిఁ దెచ్చి
పఱచి పూర్వాభిమఃఖముగా ♦ భరతుఁ డచట
జిత్త నిశ్చలవృత్తి నాసీనుఁ డయ్యె
ననుజుపై భక్తి యేమి జేయంగఁ జనదు. 171

—*భరతున కా రహస్యమును దెలుపుమని రాముఁడు గురునకు
సంజ్ఞ జేయుట, వసిష్ఠు దేవగుహ్యమును దెలుపుట.*—

ఆ॥ నియతుఁ డైన భరతునిర్బంధమును గాంచి
పొందు మీరఁగ రఘునందనుండు
విస్మయంబు నంది ♦ వేగంబు నెత్తొంత
సంజ్ఞ జేసె గురుని ♦ సరవినరసి. 172

తే॥ భరతు నేకాంతముగ బిల్చి ♦ సరసగతిని
జ్ఞానవంతుల నుత్తముఁ ♦ డైన యా వ
సిష్ఠుఁ డా రహస్యము నెల్లఁ ♦ జెప్పఁబూని
వత్స ! గుహ్యంబు వినుమఁచుఁ ♦ బలికె నిట్లు. 173

క॥ నామాట నిశ్చయంబగు

నామోదత నీ రహస్య + మాకర్ణింపన్

రాముఁడు నారాయణుఁడని

నీ మదిఁ దెలియంగవలయు + నిర్మల బుద్ధిన్.

174

క॥ తొలి నలువ వేడ రావణుఁ

బొలియింపఁగ దశరథాత్మ + పుత్రుఁడనంగన్

లలి జనియించె ధరిత్రిని

గలభారము నాపఁగా విను మన్నా!

175

తే॥ యోగమాయయు సీతయై + యుద్భవిల్లె

జనకనందిని యనఁగ లక్ష్మణుఁ డనంగ

నాదిశేషుండు శ్రీరాము + ననునరించి

సంచరించుచునుండు విస్తారగతుల.

176

క॥ రాముఁడు సీతాసతియును

సౌమిత్రియు రావణాఖ్యుఁ + జంపఁగ నీ యా

రామవిహార మొనర్పఁగ

నీమంబున వచ్చిరిపుడు + నిశ్చయమిదియే.

177

మ॥ వరదానాదికనిష్ఠురోక్తులిట సంభావింపఁ గైకేయి యే

కరణిన్ విఘ్నమొనర్చె దైవకృత మీకార్యంబు గాకున్న నా

తరుణీరత్నమి లేల విఘ్నవచనత్రస్తాత్ముఁ గావించు భూ

వరు నిందం బడనెంతురే పతుల నిర్బంధించి సాధ్వీమణుల్. 178

తే॥ వదలు మాగ్రహంబును నీవు + భరత రామ

వాధువనవాస వినివర్తనంబొనర్చు

నట్టి పట్టును మానుము + వ్యవధిలేక

మరలు పురిజేర సుఖముగా + మహితరీతి.

179

ఉ॥ నీమహనీయ సేనలును + నీజననీమణికాండమిప్పుడే

సేమముతోడ నీపురికిఁ + జెచ్చెర నీవును నేగఁగాదగున్

రాముఁడు బంధువర్గపరిఃరాజితు రావణు 'జంపి వే యయో

ధ్యామహిః జేర రాఁగలఁ డఃతందితవృత్తి సతీయుతంబుగన్. 180

చ॥ అన విని తద్గుహాక్షులకు • నాతఁడు విస్మయమంది భక్తితో

గొనకొని రామచంద్రుకడఁకుం జని వేగమ విస్మయాత్ముఁడై

యనియె భవత్పదాబ్జములఁనంటి పవిత్రములైన పాదుకల్

ఘనతరరాజ్యమేల నిడఁగఁగావలె నీవట వచ్చునంతకున్. 181

క॥ అని మణిపాదుకలను రా

మునిచరణాబ్జంబులంటి • పొందించెను భ

క్తిని గని రాముఁడు భరతా

ఖ్యున కిచ్చెను పాదుకలను • గొమరొప్పంగన్. 182

చ॥ భరతుఁడు రత్నభూషితపుఁ • బావలజేతులనుంచి యంచిత

స్థిరతరభక్తి రామునకుఁ • జేరి ప్రదక్షిణవందనంబులన్

సురుచిరలీలఁజేసె శ్రుతి • సూక్త విధానత మాటిమాటికిన్

వరగురుభక్తియుక్తులగు • వారలకున్ సహజంబు లివ్వియున్. 183

చ॥ మరల వచించె నాతఁడు రఁమాపతి గాంచియు నీరెలుంగునన్

ధర పదునాల్గువర్షములు • దాటిన నెల్లి పురంబుజేరఁగా

నరసియు రాకపోయినను • నగ్నినిజొచ్చుట వాస్తవంబు శ్రీ

ధరయన వల్లెయంచు వసుఁధాపతి రాముఁడుబంపె నాతనిన్. 184

చ॥ భరతసుధీవరుండు పరిఃవారముతోడ వసిష్ఠుతోడ సో

దర! జననీయుతంబుగను • దత్సచివాళియుఁగూడ వేగమే

యరుగుచునుండు నంతటనె • యాతనితల్లియు కైక యొంటిగా

వరదుని చెంతకుం జనియుఁ • బల్కెను కన్నులనీరు నించుచున్. 185

—* కైక రామునితో భాషించుట *—

సీ॥ ప్రాంజలి బద్ధయైఁరామచంద్రునితోడ

భాషించె నీరీతిఁ • బ్రస్తుతించి

మాయావిమోహిత • మానసంబున నేను
 దుష్టబుద్ధినిబూని • తోయజాతు
 శ్రీకరరాజ్యాభి • పేకభంగముఁ జేసి
 కొలపాపమొడిగట్టి • కొంటినయ్య
 నళినగర్భ ! తుమింపు • నా దుస్స్వభావంబు
 తుమసారులరు గదా • సాధుజనులు

తే॥ నీవె పరమాత్ముఁడవు రామ, నిర్మలాంగ
 విష్ణుఁడవు నీవె యవ్యక్త • విషయి వీవె
 మాయచే మానుషాకృతి • మైకొనియును
 నఖిలజగములు మోహించు • నటులనుంటె.

186

తే॥ మంచి యైనను చెడుగైన • నెంచి చూడ
 నీవె ప్రేరేప లోకంబు • నియతిఁ జేయు
 నీ యధీనము విశ్వంబు • నిన్ను విడచి
 చేయ నోపెడి వచియించు • శ్రీనివాస.

187

సీ॥ కృత్తిమలగు నర్తకీ జనంబులు మెండు
 గుహకేచ్ఛ నాట్యంబు • గోరి చేయు
 వడువున నీ ధాత్రి • బహురూపములఁ జెంది
 త్వదధీన యగుచుండి • ముదము మీర
 చెలఁగు మాయానాట్య • లలితాంగి నృత్యంబు
 గావించుచున్నది • కమలనాభ
 దేవకార్య మొనర్ప • భావించి ప్రేరేప
 నీవె నన్నిట బాప • భావితాత్మ

తే॥ నగుచు నతిపాపకార్యంబు • నాచరించి
 యుంటినో యరిందమ ! నేనె • కంటి నిన్ను
 దెలిసికొంటిని దేవతా • వళి కగోచ
 రుఁ డని మాం పాహి విశ్వేశ ! • లోకవినుత.

188

క॥ వరద జగన్నాథ కృపా

కర సుర వినుతా! యనంత • కమలాక్ష రమా

వరకుచకుంకుమపంకా

కరవక్ష ముసీశ రక్షా! కా! వందనముల్ .

189

తే॥ పుత్ర విత్తాది శోచర • పూజ్యమైన

స్నేహమయపాశమును ద్రేంపు • నిర్మలమగు

జ్ఞానఖడ్గంబు చేర బూని • కమలనాభ

నిన్నె శరణంబు బొందితి • నియతబుద్ధి.

190

చ॥ దరహాసితాననుండుగుచు • దద్దయుఁ గై కవచించు వాక్య ము

ధురగతిఁ గాంచి పల్కె నిటుఁ • దోషఁగఁ జేసినదేనె సత్య మీ

వరసితి వమ్మ ప్రేచితిని • యంబరవాణి త్వదీయ వక్త్రగ

హ్వారమున నుద్భవిల్లుగతి • భాసురదైవహితార్థసిద్ధికిన్.

191

క॥ నీవలనదోష మిచ్చట

నేవిధి జనియించునమ్మ • హృదయప్రీతిన్

భావించు మహర్నిశమున్

దేవీవరభాగ్యశాలి, నీ కై కేయీ!

192

మ॥ విగతస్నేహవిధిన్ మదీయ మగు సంవిద్యక్తి నిత్యంబునై

తగ నీ చిత్తమునందు నెందు నచిరోద్యనోక్షసంప్రాప్తి నీ

కగు నే నన్నను శత్రు మిత్ర సమతన్ వ్యాపించి యాదృక్ప్రపం

చగతిన్ నన్ను భజించువారలకు మోక్షం బివ్వ సంసిద్ధుడన్.

సీ॥ భ్రాంతి రాగద్వేష • వర్తుల జనుల నే

ననుసరించి చరించి • యవని మిధ్య

నిశ్చయం బని కాంచి • నెమ్మివారలరీతి

నయ్యై విధంబుల • నభినయింతుఁ

గాని వాస్తవబుద్ధి • గాదేని యందును

ద్వేషప్రియంబులు • వెలయబోవ

దైంద్రజాలికుభాతి + ననిశంబు సర్వత్ర
 సమదృష్టి నుందు నిశ్చయ మెఱింగి
 తే॥ తల్లి! నామాయచే మోహముల్లమందు
 దగిలి మనుజాకృతినిగాఁగఁదలఁచి నన్ను
 జనులు నతిసుఖ దుఃఖాది + సంగతునిగ

నెఱింగి యుందురు తత్త్వంబు + నెఱుంగ రెవరు. 194

మ॥ భవనిర్వాపక మస్మదీయమగు దివ్యజ్ఞానభాగ్యంబు సం
 భవమయ్యెల్లా జననీపురాకృత తపోభవ్య ప్రభావంబుచే
 భవనంబంతున సంస్కరింపుచు నితే + వర్తిల్లు కర్మంబులు
 దవులంజాలపు నిన్ను నెప్పటికి సత్తామాత్రసంసిద్ధియా.

తే॥ అటుల బోధింప శ్రీరాముఁ + డామె యపుడు
 విమలసానందహృదయయై + విస్మయముగ
 సప్రదక్షిణశత నమః స్కారములను
 నేలఁబడిచేసి ముదమొప్ప + లీలఁ జనియె. 196

తే॥ అంత వై శాఖసితపక్షమందు దశమి
 భరత భూమిశుఁ డచ్చోటు + వాసి రాము
 నాజ్ఞగొని యయోధ్యనుజేర + నరిగె తనదు
 విపులపరివారయుక్తుడై + వేగవేగ. 197

—* భరతుఁ డయోధ్యకు నేగుట. *—

మ॥ తనవెంటఁ గురుఁడు సహూదరుఁడమాత్య శ్రేణియా వెన్నత
 జననీకాండము భృత్యవర్గము లటఁ + సైన్యావళిస్యందనా
 శ్వనికాయంబు గజాళి కాల్బలములు + సాకేతవాస్తవ్య న
 జనులు జానపదుల్ చనం జనె నయోధ్యంజేర శాంతక్రియా. 198
 ఉ॥ అందఱయోధ్యఁజేర భరతాఖ్యుఁ డుదారుఁడు డించి వారల
 నందిపురంబునుం జనియె + నందితటత్తుఁడు రామసాదనం

కృందిత దివ్యపాదుకయుఁగంబు మణిస్ఫురితప్రీతిమం
దుం దగనుంచి కొల్చె భరతుండు నితాంత సుభక్తియుక్తుడై • 199

సీ॥ సింహాసనంబున • శ్రీపాదుకద్వయి

నుంచి నిత్యము పూజలంచితముగ

శ్రీరామమూర్తిఁ బూజించునట్టి విధంబు

గంధపుష్పాక్షత • కరణములను

సద్భక్తి రాజ్ఞాపఁచారముల్ గావించు

నియతవ్రతంబున • నిత్యమతఁడు

ఫలమూలకందాది • భక్షణమొనరించు

నారచీరలు గట్టి • నయముమీర

జడలను ధరియించి • శత్రుఁఘ్నసహితుడై

యింద్రియనిగ్రహం • బెనయుచుండ

తే॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతంబున • వసుధపైని

బవ్వలించుచు దద్రాజభక్తి నెగడ

నవని గల రాజకార్యంబు • లమలపాదు

కలకె లెస్స నివేదించు • లలితగతుల.

240

తే॥ పూని దినములు గణించు • మానసమున

మహిత రామాగమనకాంక్ష • నహారహంబు

రామపాదార్పితహృదబ్జ • ధాముడగుచు

నతఁడు నిర్మల బ్రహ్మర్షి • యయ్యె సూర్య.

201

—* శ్రీరాముఁ డత్రిసంయమాశ్రమంబుఁజేరుట *—

చ॥ ముని పరివేష్టితుండగుచు • పొల్పుగరాముఁడు చిత్రకూటమం

దున ధరణీజతో ననుజతో నటనుండి చతుర్దశీదినం

బున బయనంబుగట్టె పురఁపూజ్యులు రామునిగాంచు నిచ్చతో

ననిశము వచ్చుచుండిరిట • నాతఁడు నుండునటంచు శౌచియుకొ.

మ॥ తన కర్తవ్యము జిత్తకోటరమునం ♦ దర్శించుచున్ దండకా
వన సంచార మొనర్పనెంచి భువిజా ♦ భద్రాంగి సైదోడు గా
జనసంబాధ వివర్జితామలసుఖస్థానంబు నాయత్రి మా
నినివాసాశ్రమభూమిఁ జేరఁ జనియెన్ ♦ నీరేజపత్రాక్షుఁడున్.

చ॥ చనియుఁ దపోవనంబునను ♦ సంయమివర్యుని భాసమాను నా
మునిని సుఖాసనాన్వితుని ♦ పూజ్యుని యోగిజనాధినాథునిం
గనియు నతండు సాంగకముఁ గాఁగ నమస్కృతు లాచరించి యో
మునివర! యేను రాముఁడను ♦ మ్రొక్కెదనంచు వచించెనించుగన్.

మ॥ జనకానుజ్ఞఁ బురస్కరించుకొని నాస్వాంతంబునన్ దండకా
వనవాసంబున నొప్పునట్టి మిషయొ ♦ ప్పన్ నాబూర్వపుణ్యంబుచే
నిను గన్నాఁడను నేను ధన్యుఁడగదా ♦ నీపాద కంజాత నే
వ నలభ్యంబగు నెట్టివారలకుదే ♦ వా ! యత్రిమానీశ్వరా! 205

క॥ విని రామేరితవాక్యము

మునిచంద్రుఁడు రామచంద్రుఁ ♦ బురుషోత్తముగా
మనమున దెలిసి పరాత్పరుఁ

డని పూజించెను సభయ నయామలభక్తిన్. 206

క॥ వనఫల కృతాతిథినుపూ

జన మిచ్చి ధరిత్రిజాత ♦ సౌమిత్రిలతో

డను నదుపవిష్టు రామునిఁ

గని మునిసంతుష్టుఁడగుచు ♦ గడువడిఁబలికెన్. 207

ఆ॥ ఆశ్రమంబునందు ♦ నతివయో వృద్ధయై

తప మొనర్చుచుండె ♦ ధర్మకుశల

నాదు ధర్మపత్ని ♦ నయధర్మవత్సల

సుప్రసిద్ధయె యనఁ నూయయనఁగ. 208

క॥ అననూయను సీతాసతి

గనిరావలెనన్న మాని ♦ కమలాక్షుఁడు భూ

తనయను గాంచియు నిట్లనె

జనితానందైకహృదయం ♦ సందీపితం ధై .

209

క॥ చని దేవి జానకీ నతి !

యనసూయను గాంచి మొక్కి ♦ యతి వేగముగా

జనుమా యనె సాధ్వీమణు

లన సామాన్యలె సురేంద్రుఁ ధై న భజించుకా.

210

క॥ విని రామవచన మాయమ

చనె నత్రిమునీశ్వరాశ్రమతర్భాగం

బునకు నపాంసురుద్య

ద్వన కీర్తిపదులు ధరిత్రి ♦ గౌరవ్యలుగా.

211

సీ॥ పలిత దేహమునందు ♦ వరతపఃఖిద్యోత

ములు మిన్ను మిన్నని ♦ వెలుగుచుండఁ

దలతలలాడుసుం ♦ దరవదనంబున

సుధజిల్కు చిరునవ్వు ♦ సొంపునింప

ఘనవాత కంపిత ♦ కదళీవిధంబున

వేపమానాంగియై ♦ వెలయుచుండ

మూడుమూర్తులశక్తిఃపుంజంబు నొక్కటై

మూర్తీభవించిన ♦ పుణ్యచరిత

తే॥ జలజముఖులకుఁ బతిభక్తి ♦ సరసగతులఁ

దెలుప నిర్మించెనలువయం ♦ చలర ధరణి

నత్రియమిపుంగవాశ్రమ ♦ మందు నిగదు

వదన ననసూయఁ గాంచె భూసుదతిపుత్రి.

212

తే॥ కాంచి సాష్టాంగవందనం ♦ బంచితముగఁ

జేయ యనసూయ సీత నీక్షించి మించు

హర్షమున ప్రేమ యిగురొత్త ♦ నాగరమున

గాంగిలింపెను సీత! రాఁగదె యటంచు.

213

తే॥ విశ్వకర్మ నిర్మితములై ♦ వెలుగునట్టి
దివ్యకుండలయుగళంబు ♦ దేజమొప్ప
నిచ్చెను దుకూలముల రెంటి ♦ నింపొసంగ
నమలమగునాని భ క్తి నా యమకు నామె.

214

చ॥ విమలతరాగరాగ మిదె ♦ విశ్రుతలీలగ నో శుభాననా!
ప్రముదముతో నొసంగితిని ♦ రమ్యతరంబుగ నుండఁగల్గు నో
కమలదళాక్షి దేహవర ♦ కాంతులు మాయపు తగ్గిపోవవీ
సుమములు వాడిపో వని వసుంధరపుత్రికి నిచ్చెమెచ్చుగన్. 215

చ॥ అవనిఁ బతివ్రతాత్వమును ♦ నాత్మసుభక్తిఁ బురస్కరించి నీ
ధవుడగు రామచంద్రునెడఁదప్పక రాముని వెంబడించి పొ
మ్మువనికి సేమ మొప్పఁగను ♦ బొందుగ నూరికి వచ్చునంత కో
యువిదరొ! కీర్తనీయ వయి ♦ యుండవె యుండజయాన జానకీ!

తే॥ అనుచు సీతాసమన్వితు ♦ ననఘచరితు

రాము సౌమిత్రి భుజియింపఁ ♦ బ్రేమ మీరఁ

బెట్టె నతిధివూజావిధి ♦ వెలయ లోక

విహిత కార్య ధురంధరుల్ ♦ ప్రియులు గారె.

217

చ॥ నళినదళాక్ష! నీవు భువనంబుల జేసి తదీయ రక్షణ
దలకొనియున్నవాడవు గదా! సుర మానుష తిర్యగాది రూ
పుల ధరియించి దేహ గుణపుంజములం దగులంగరావు నీ
విల భవదీయ మాయయును ♦ నాత్మను భీతిలు నీదుమాటకున్.

ఆశ్వాసాంతము.

చ॥ నిరయ ఘనప్రవాత! రజనీచర పన్నగ వై నతేయ! ని
ర్జఙ్గ మనుజాధినాథ! గిరిజాకుచ కుంకుమపంకలిప్త భా
సురవరవక్ష! చంద్రధర! ♦ సూర్య శశాంకదవానలాక్ష! శం

భుజంగ ప్రయాతమ్.

భుజంగాధినాథప్రభూః ఘోర్జ్వలాంగా
రిజస్సత్తమో యోగి ధరాజీవ భృంగా
నిజాత్మ ప్రభావా సునీతి క్రియాంగా
భజన్మోక్షదాతృ ప్రభావానుషంగా!

క॥ ధీరా రాధీ! మారా

కారా! గంగాధర! విభు! ధరణ్యానిధీ!

సారాచారా! వేదా

ధారా! బ్రహ్మేశ్వర! వసుధారమరమణా!

— ధ ద్య ము —

ఇది శ్రీ మదుమామనోరమణచరణ సేవాధురంధర పవిత్రాప
స్తంబసూత్ర కౌండిన్యగోత్ర వేలమూరివంశ పయఃపారా
వార రాకాసుధాకర మహానందీశపాత్ర శశ్వదుదార
కోటిశ్వరమనీషిపుత్ర శేషమాంబా గర్భశుక్తి
ముక్తాయమాన శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకటాక్ష
లబ్ధ కవితా వినోద సూరి జనవిధేయ శ్రీ
మ మభయకవిసమాశ్రయ జానకీ
రామ ప్రణీతంబగు శ్రీ మదాంధ్రా
ధ్యాత్మ రామాయ ణాంతర్గతం
బగునయోధ్యాకాండంబున
సర్వంబును చతుర్థాశ్వాసము.

